T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
MÜHENDİSLİK ve FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İZMİT ÇUHA FABRİKASI DOKUMA ATÖLYESİ'NİN (1 NO'LU) RESTORASYON PROJESİ

MEHTAP EKİNCİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

GEBZE
2013

T.C.

GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ

MÜHENDİSLİK ve FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İZMİT ÇUHA FABRİKASI DOKUMA ATÖLYESİ'NİN(1 NO'LU) RESTORASYON PROJESİ

MEHTAP EKİNCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMANI

DOÇ. DR. ELİF ÖZLEM AYDIN

GEBZE

2013

GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ	YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

GYTE Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ....17/06/2013..... tarih ve ..2013/..12..... sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 09.../.10.../.2013 tarihinde tez savunma sınavı yapılan .....Mahter EKİNCİ.....'nin tez çalışması .....Mimarlık.....Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE
(TEZ DANIŞMANI) : Doç. Dr. Elif Özlem AYDIN

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Tolga AKBULUT

ÜYE : Öğrt. Gör. Dr. Cahide AYDIN İPEKÇİ

ONAY

GYTE Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... tarih ve ...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

ÖZET

1843 yılında İzmit'te Kullar köyü Çuhane mevkiinde kurulan İzmit Çuha Fabrikası devlet eliyle ordunun giysi talebini karşılamak amacıyla kurulmuş endüstriyel bir tesistir. Ayrıca alanda Saraya hizmet veren 19. yıla tarihlenen av köşkü, ahır yapıları ve hamam gibi yapıların varlığından da çeşitli kaynaklarda bahsedilmektedir. Zaman içinde geliştirilen ve genişletilen tesis, 1920 yılında Kurtuluş savaşı sırasında İngiliz ordusu tarafından bombalanmıştır. Savaştan sonra 1923 yılında İzmir'de düzenlenen İktisat Kongresi'nde fabrikanın Bahriye'ye tahsis edilerek 'Torpido Fabrikası' olarak düzenlenmesine karar verilmiştir. Tesis alanı günümüzde (2013) Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı Mühimmat Deposu olarak kullanılmaktadır.

1999 depreminde hasar gören tesisten günümüze ulaşabilen yapılarda ayrıntılı mimari belgeleme çalışmaları yapılmadığı tespit edilmiştir. 1995 yılında kültür varlığı olarak tescillenen İzmit Çuha Fabrikası Dokuma Atölyesi'nin (1 no'lu) mimari özelliklerinin tespiti amacıyla belgelenmesi amaçlanmıştır. Tez çalışması kapsamında İzmit Çuhane Fabrikası Dokuma Atölyesi'nin (1 no'lu) rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır.

1920 yılındaki bombardıman sırasında büyük kısmı yıkılan ünitenin yazılı ve görsel kaynaklar ile mevcut izlerine dayanarak üç döneme ait restitüsyon önerileri hazırlanmıştır. Yapının endüstriyel, bombardıman ve deprem izlerinin mümkün olduğunca korunarak geleceğe aktarılabilmeleri için gerekli koruma önlemleri belirlenmiştir. Dokuma Atölyesi'nın mevcut halinin çağdaş bir ek ile bütünlenerek yeniden kullanımı önerilmektedir.

Çalışmanın Türkiye sanayi tarihinin belgelenmesine katkı sağlayacağı ve İzmit Fabrika-i Hümayunu'nun koruma stratejilerinin belirlenmesinde yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kocaeli, Çuha Fabrikası, Dokuma Atölyesi, Mimari Belgeleme, Restorasyon, Koruma, Yeniden İşlevlendirme

SUMMARY

The Izmit Broadcloth factory is an industrial plant which was established by the State near İzmit Kullar Village in 1843 to produce woolen cloth for army. According to various sources, some royal outbuildings such as a haunting lodge, stables and hammam had been placed in the same area.The factory which had been developed and expanded in years was bombed by the British Armed Forces in 1920. After war, the factory has been allocated to Turkish Navy in 1923 to be used as a torpedo factory. Today (2013) the area is being utilized as an ammunition depot belonging to the Navy. The remaining buildings of the factory not in use today.

It is determined that there had not been made enough detailed architectural documentation on the building which survived from the 99' earthquake. It is aimed to documantate the architectural properties of the weaving workshop, which was registered by the Board of Conservation of Cultural Heritage in 1995. In scope of this study architectural analysis, restitution and restoration project of the building was completed.

It has been prepared three restitutions based on the knowledge about the original building which was largely demolished during the British bombardment. The necessary preventive measurements has been determined in order to inherit whole existing traces such as industrial, bombardment and earthquake to the future. Because of having less knowledge about the original building, it is proposed to re-use by composing the building with a modern structure.

In this study it was provided contribution to documentation of Turkey's industrial history. It is also considered that this study will be guiding for determination of the conservation strategies of Izmit Broadcloth Factory.

Keywords: Kocaeli; Broadcloth Factory; Weaving Atelier, Architectural Survey; Restoration; Conservation; Adaptive Re-use.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan, yardımlarının esirgemeyen başta danışman hocam Doç. Dr. Elif Özlem Aydın'a, Öğr. Gör. Dr. Cahide Aydın İpekçi'ye ve Yrd. Doç. Dr. Tolga AKBULUT'a,

Arazi çalışmaları boyunca yardımlarını esirgemeyen Çuhane Mühimmat Bakım ve Ana Depo Komutanlığı personeline,

Tez çalışması boyunca yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Aynur Kaşıkara'ya,

Tez teslim sürecinde karşılaştığım zorlukları kolaylaştırmak için zamanını ve yardımlarını esirgemeyen kuzenim Muhammed Hamit EKİNCİ'ye

Bu zor çalışma döneminde gösterdikleri sabır ve destekten dolayı sevgili aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	ix
RESİMLER DİZİNİ	x
TABLOLAR DİZİNİ	xviii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	2
1.2. Kapsam ve Yöntem	2
2. ÇUHANE ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ	4
2.1. Konumu	4
2.2. Tarihi Önemi	7
2.3. Alanda Günümüze (2013) Ulaşabilen Yapıların Genel Mimari Özellikleri	13
3. DOKUMA ATÖLYESİ'NİN TANIMI	22
3.1. Konumu	22
3.2. Tarihi Özellikleri	22
3.3. Mimari Özellikleri	24
3.3.1. Planlama Anlayışı	24
3.3.2. Cephe Özellikleri	35
3.3.3. Yapım Tekniği	42
3.3.4. Malzeme Özellikleri	53
3.4. Bozulmalar ve Nedenleri	67
3.4.1. Savaş Kaynaklı Etkenler	67
3.4.2. Hatalı Müdahaleler	68
3.4.3. Doğal Afetler	71
3.4.4. Uzun Süreli Doğal Etkenler	77
4. RESTİTÜSYON	89

4.1. 19. yy. Ait Benzer Dokuma Atölyeleri 91
4.2. I. Dönem Restitiüsyonu (1843 – 1908) 102
4.3. II. Dönem Restitüsyonu (1908 – 1920) 106
4.4. III. Dönem Restitüsyonu (1920 – 1999) 109
5. RESTORASYON ÖNERİSİ 111
5.1. Yeni İşlev Önerisi 111
5.2. Onarıma İlişkin Müdahaleler 111
6. SONUÇ VE ÖNERİLER 125

KAYNAKLAR 127
ÖZGEÇMİŞ 129
EKLER 130

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler ve Kısaltmalar		Açıklamalar
cm	:	Santimetre
m	:	Metre
mm	:	Milimetre
BOA	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
DzKK	:	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
KTVKK	:	Kültürel ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu

RESİMLER DİZİNİ

Resim No:			Sayfa
2.1	:	İzmit Çuha Fabrikasının konumunu gösteren harita.	4
2.2	:	Çuhane alanının ana yollara göre konumu.	5
2.3	:	Çuhane Alanı ve çevresi ile ilgili 1/5000 ölçekli imar planı.	6
2.4	:	Çuhane alanında yer alan yapılar.	12
2.5	:	Tescil işlemi sırasında yapıların tespitini gösteren vaziyet planı.	12
2.6	:	Bedesten olarak kullanıldığı belirtilen ancak henüz özgün fonksiyonu netleştirilemeyen yapı, 2011.	13
2.7	:	Bedesten olarak kullanıldığı belirtilen ancak henüz özgün fonksiyonu netleştirilemeyen yapı, 2011.	13
2.8	:	Depo, 2011.	14
2.9	:	Deponun iç mekandan görünümü, 2010.	14
2.10	:	Dehliz, 2012.	15
2.11	:	Dehliz içten görünüm, 2011.	15
2.12	:	Bacalı Ambar, 2010.	16
2.13	:	Tavla Yapısı, 2011.	16
2.14	:	Hidroelektrik santrali ön cepheden görünüm, 2011.	17
2.15	:	Hidroelektrik santrali arka cepheden görünüm, 2011.	18
2.16	:	Hidroelektrik santrali içindeki makine aksamı ve köprü, 2011.	18
2.17	:	Baraj, 2011.	18
2.18	:	Baraj, 2011.	19
2.19	:	Su kulesi, 2011.	19
2.20	:	Dokuma atölyesi (1 no'lu), 2011.	20
2.21	:	Tarihi çınar ağaçları, 2010.	20
2.22	:	Tarihi çınar ağaçları, 2010.	20
3.1	:	(1920) İngiliz ordusu tarafından bombalanırken İngiliz uçakları tarafından çekilen belge fotoğraf.	23
3.2	:	(1995) Tescilleme sırasında fotoğrafı çekilmiş dokuma atölyesi (1 no'lu) yapısı.	23
3.3	:	Dokuma atölyesi rölöve planı.	24

3.4	:	Birinci bölümün giriş kapısı.	25
3.5	:	Z01 ve Z02 mekânların arasındaki taş duvar ve kapı boşluğu.	25
3.6	:	Z02 mekânın batı duvarındaki kapatılmış pencereler.	26
3.7	:	Z02 mekânın batı duvarındaki kapatılmış pencereler (Z03 mekânından bakış).	27
3.8	:	Bölümün batı duvarı ve kapatılan pencere boşlukları.	27
3.9	:	Dokuma atölyesinin doğu kanadında tespit edilen temel izleri.	28
3.10	:	Dokuma atölyesi 2.Bölümden (Z03 mekânı) genel bir görüntü.	29
3.11	:	Dokuma atölyesi 2.Bölümün (Z03 mekânı) yıkılmış güney duvarı.	29
3.12	:	Dokuma atölyesi 2.Bölümün (Z03 mekânı) kuzey duvarında yer alan demir aksamlar.	30
3.13	:	Z04 mekânın güney duvarındaki giriş kapısı hizası.	31
3.14	:	Z04 mekânın kuzey duvarı.	31
3.15	:	Z04 ve Z05 mekânlar arasında geçişi sağlayan kapı boşluğu.	32
3.16	:	Z05 mekânından genel bir görüntü (Güney cephesinden).	33
3.17	:	Z05 mekânın batı duvarı.	33
3.18	:	Z05 mekânın güney duvarı.	33
3.19	:	Z05 mekânın doğu duvarı.	34
3.20	:	Z05 mekânın kuzey duvarının batı kanadı.	34
3.21	:	Z05 mekânın kuzey duvarının doğu kanadı.	35
3.22	:	Güney cephesi (1.Bölüm).	36
3.23	:	Güney cephesi (2.Bölümün kuzey duvarı).	36
3.24	:	Güney cephesi (3. ve 4. Bölümler).	37
3.25	:	Kuzey cephesi (1. bölümün kuzey duvarı).	38
3.26	:	1.Bölümün kuzey duvarındaki kemerli pencere boşlukları.	38
3.27	:	Kuzey cephesi (2., 3. ve 4 bölümlerin kuzey duvarı).	39
3.28	:	Batı cephesi.	40
3.29	:	Doğu duvarındaki yıkılmış tuğla duvar kalıntıları.	41
3.30	:	Doğu cephesinde tespit edilen temel izleri.	41
3.31	:	Yapının doğu yönünde temel izleri boyunca devam eden beton ve mozaik döşeme.	42
3.32	:	1.Bölümün taş ve tuğla almaşık örme sistemi ile örülmüş beden duvarları.	43

3.33 : Almaşık duvar örme sisteminde kullanılan tuğla boyutu. 43
3.34 : 1.Bölümün beden duvarları. 43
3.35 : 1.Bölümün güney duvarındaki pencere üstü kemer. 44
3.36 : 1. ve 2. Bölüm arasındaki duvarda yeralan pencere üstü kemer. 44
3.37 : 1. Bölümün güney duvarındaki onarım gören pencere üstü kemer. 45
3.38 : 1. Bölümün mozaik yer döşemesi. 45
3.39 : 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonu. 46
3.40 : 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonu. 46
3.41 : 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonu. 47
3.42 : 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonunda dikme ve ahşap başlık birleşimi. 47
3.43 : 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonun çatı makası birleşim detayı. 48
3.44 : 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonu. 48
3.45 : 1. Bölümün çatısından genel görünüm. 48
3.46 : Z03, Z04 ve Z05 nolu mekânlarından genel bir görünüm. 49
3.47 : Z03, Z04 ve Z05 nolu mekânların dış duvarları ile 3.ve 4. bölümlerin arasındaki duvarın tuğla örme sistemi. 49
3.48 : Z03, Z04 nolu mekânların arasındaki duvarın tuğla örme sistemi. 50
3.49 : Duvarlarda kullanılan tuğlaların boyutları. 50
3.50 : Z01 ve Z02 mekânlarda bulunan pencere üstü kemerler tuğlaların yerleşimi. 51
3.51 : Z02 ve Z03 mekânlarda bulunan pencere üstü kemerlerde tuğlaların dizilişi. 51
3.52 : Z03 ve Z04 mekânlar arasında geçişi sağlayan kapı üstü kemerinde tuğlaların yerleşimi. 52
3.53 : Z02 ve Z03 mekânlar arasında geçişi sağlayan kapı üstü kemer. 52
3.54 : 2.Bölümün (Z03 mekânın) taş temel duvarları. 56
3.55 : 1.Bölümün(Z01 ve Z02 mekânlar) temel ve beden duvarlarında kullanılan moloz taş elamanlar. 56
3.56 : 2.ve 3. Bölümün kuzey duvarındaki ahşap pencere doğramasının kasa ve kayıt boyutları 58
3.57 : 2.ve 3. Bölümün kuzey duvarındaki ahşap pencere doğramasının fotoğrafı. 58

3.58 : 1.Bölümün güney duvarındaki ahşap pencere doğramasının kasa ve kayıt boyutları. 58
3.59 : 1.Bölümün güney duvarındaki ahşap pencere doğramasının fotoğrafı. 59
3.60 : 1.Bölümün güney duvarındaki ahşap kapı doğraması. 59
3.61 : Z03 ve Z04 mekânlar arası geçişi sağlayan demir kapı doğraması. 60
3.62 : Z03 ve Z04 mekânlar arası geçişi sağlayan demir kapı doğraması yakından görünüm. 61
3.63 : Z04 ve Z05 mekânlar arası geçişi sağlayan demir kapı kasası. 61
3.64 : 1.Bölümün kuzey duvarında pencere kemerlerindeki demir gergiler (kırmızı çizgi ile belirginleştirmiştir). 62
3.65 : 1.Bölümün kuzey duvarında pencere kemerlerindeki demir gergiler yakında görünüm. 62
3.66 : Z03 mekânın kuzey duvarındaki demir aksam. 63
3.67 : Z03 mekânın kuzey duvarındaki demir aksam (detay) yakından görünüm. 63
3.68 : Z01 ve Z02 mekânlarının güney duvarındaki demir aksam izleri (iç mekândan bakış). 64
3.69 : Z01 ve Z02 mekânlarının güney duvarındaki demir aksam izleri (dış cepheden bakış). 64
3.70 : Yapıdaki yağmur iniş boruları. 65
3.71 : Birinci numune orijinal Marsilya kiremidi. 66
3.72 : İkinci numune çatı mahya kiremidi. 66
3.73 : Yerli ve yabancı farklı markalı kiremit numuneleri. 67
3.74 : İngiliz ordusunun çuha fabrikasını bombalarken çekilen fotoğrafta dokuma atölyesinin durumu ve hasar gördüğü kısım. 68
3.75 : 2.Bölümün dökülen sıvalarla tuğla yüzeyde oluşan aşınmalar. 69
3.76 : 3.Bölümün dökülen sıvalarında görülen tuğlaların parçaları. 70
3.77 : 2010 yılında yapılan çöp istasyonu. 70
3.78 : Z03 nolu mekânın kuzey duvarındaki köşe çatlağı. 71
3.79 : 1.Bölümün kuzey duvarındaki strüktürel çatlak(iç mekândan bakış). 72
3.80 : 1.Bölümün kuzey duvarındaki strüktürel çatlak(dış cepheden bakış). 72
3.81 : 1.Bölüm (Z01 ve Z02 nolu mekân) kuzey duvarındaki sıva 73

çatlakları.
3.82 : 2.Bölüm (Z03 nolu mekân) kuzey duvarındaki sıva çatlakları. 73
3.83 : Z04 ve Z05 nolu mekânların kuzey duvarındaki sıva çatlakları. 73
3.84 : Duvarda görülen sıva çatlakları. 74
3.85 : 1.Bölümün batı duvarında (güney kanadında yer alan) kapatılan pencerelerin taş dolgularındaki hasar. 74
3.86 : 1.Bölümün batı duvarında(ortada yer alan) kapatılan pencerelerin taş dolgularındaki hasar. 75
3.87 : 1.Bölümün güney duvarındaki yıkılan pencere kemeri. 75
3.88 : Ara bölme duvarının dik birleştiği ana beden duvarı arasındaki ayrılma. 76
3.89 : Ara bölme duvarının dik birleştiği ana beden duvarı arasındaki ayrılma. 76
3.90 : 1.Bölümün iç mekânındaki bitkilenmeler. 77
3.91 : 1.Bölümün güney duvarındaki bitkilenmeler. 78
3.92 : 1.Bölümün kuzey duvarındaki bitkilenmeler. 78
3.93 : 2.Bölümden genel görünüm(bitkilenmeler). 79
3.94 : 2.Bölümün iç mekânında oluşan bitkiler. 79
3.95 : 2.Bölümün iç mekânında oluşan ağaçlar. 80
3.96 : 3.Bölümün iç mekânında oluşan ağaçlar ve bitkilenmeler. 80
3.97 : 4.Bölümün iç mekânında oluşan ağaçlar ve bitkilenmeler. 80
3.98 : 4.Bölümün iç mekânında oluşan ağaçlar ve bitkilenmeler. 81
3.99 : Yapının kuzey duvarındaki bitkilenmeler. 81
3.100: 1.Bölümün iç mekânın kuzey duvarında oluşan rutubet ve yosunlaşma. 82
3.101: 1.Bölümün iç mekânın batı duvarında oluşan rutubet ve yosunlaşma. 82
3.102: 1.Bölümün iç mekânın güney duvar diplerinde oluşan yosunlaşma. 83
3.103: 1.Bölümün iç mekânın güney duvarında oluşan yosunlaşma. 83
3.104: 2. ve 3. Bölümler arasındaki ara duvarın üst kısımlarında oluşan yosunlaşma. 84
3.105: 3. Bölümün iç mekânın kuzey duvarında oluşan yosunlaşma. 84
3.106: 3. ve 4. Bölümler arasındaki ara duvarda ve *in situ* kalıntılarında 85

oluşan yosunlaşma.
3.107: 4. Bölümün iç mekânın güney duvarında oluşan yosunlaşma. 85
3.108: 4. Bölümün iç mekânın batı duvarında oluşan yosunlaşma. 86
3.109: 4. Bölümün güney duvarının dış cepheden yosunlaşması. 86
3.110: 4. Bölümün iç mekânın kuzey duvarında oluşan yosunlaşma. 87
3.111: 1. Bölümün kuzey duvarında yer alan pencere kemerlerindeki tuğlalarda görülen aşınmalar ve kopmalar. 87
3.112: 1. Bölümün güney duvarında yer alan pencere kemerlerindeki tuğlalarda görülen aşınmalar, kopmalar ve yosunlaşmalar. 88
4.1 : Çuha Fabrikası genel vaziyet planı, a) Avlu, b) Giriş, c) Ana üretim binası, d) Depo ve benzeri birimler, e) Su çarkı, α) Sultana ait çalışma odaları. 90
4.2 : Çuha Fabrikasının W.Fairbairn'in ilk kuruşundaki yapı izleri ile günümüzdeki mevcut yapı izlerinin çakıştırılması. 90
4.3 : Feshane-i Âmire, 19. yüzyıl. 92
4.4 : Feshane-i Âmire, 19. yüzyıl. 92
4.5 : Feshane-i Âmire, 19. yüzyıl. 93
4.6 : Feshane-i Âmire'nin iç mekânlar, 19. yüzyıl. 93
4.7 : Feshane-i Âmire'nin iç görünüşü, 20. yüzyıl başı. 93
4.8 : Feshane-i Âmire'nin 1986 yılındaki iç planı. 94
4.9 : Haliç'te sahil düzenleme çalışmaları yapılmadan (1986) önce Feshane-i Âmire ve yakın çevresi. 94
4.10 : Feshane sular altında, 1900'ler. 95
4.11 : Feshane-i Âmire'nin yeniden işlevlendirme planı. 96
4.12 : Feshane günümüzdeki durumu (2013) hava fotoğrafı. 96
4.13 : Feshane günümüzdeki durumu (2013) cepheden görünüm. 96
4.14 : Hereke fabrika-i hümayunu'nun vaziyet planı. 97
4.15 : Hereke fabrikası, ambar binası zemin kat planı. 98
4.16 : Hereke fabrikası, ambar binası asma kat planı. 99
4.17 : Hereke fabrikası, ambar binası kesit. 99
4.18 : Hereke fabrikası, ambar binasının kuzeydoğu cephesi. 99
4.19 : Hereke fabrikası, ambar binasının kuzeydoğu cephesi, 2004. 99
4.20 : Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binası, zemin kat 100

planı.
4.21 : Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binası, 1. kat planı. 100
4.22 : Deposu ve teknik atölye binasının zemin ve 1. katılarından görünüm, 2004. 101
4.23 : Yün deposu ve teknik atölye binasının kuzeydoğu cephesi, 2004. 101
4.24 : Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binası, kesit. 101
4.25 : Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binası, kuzeydoğu cephesi (giriş cephesi). 102
4.26 : Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binasında kullanılan kapı ve pencere doğramaları. 102
4.27 : W.Fairbarin'ın çizimlerinde; Çuha Fabrikası kompleksi içerisinde 1.Dönem aralığında dokuma atölyesi binasının yerleşimi. 103
4.28 : Günümüze ulaşmış fabrika alanında 1.Dönem dokuma atölyesinin yerleşimi. 104
4.29 : İzmit Çuha Fabrikası 1901. 105
4.30 : W.Fairbarin'ın çizimlerinde; Çuha Fabrikası kompleksi içerisinde II.Dönem aralığında dokuma atölyesi binasının yerleşimi. 107
4.31 : Günümüze ulaşmış fabrika alanında I. ve II. Dönem dokuma atölyesi binasının yerleşimi. 107
4.32 : 1908'den sonra eklenen yapı modelinin temsili olarak 1901 tarihli fotoğraf (Resim 4.29) üzerine gösterilmesi. 109
5.1 : İlk dönem yapı hizası takip edilerek Z01 ve Z02 mekânlar (1.Bölüm) ile çağdaş ek restorasyon öneri planı. 114
5.2 : Z01 ve Z02 mekânların(1.Bölüm) ile çağdaş ek binasının restorasyonundan bir perspektif. 115
5.3 : Z01 ve Z02 mekânların (1.Bölüm) restorasyonu kesit. 116
5.4 : İkinci dönem yapısının restorasyon planı. 116
5.5 : Z03 mekânın(2.Bölüm) restorasyon plan. 117
5.6 : Z03 mekânın(2.Bölüm) restorasyon kesiti. 118
5.7 : Z04 mekânın(3.Bölüm) restorasyon planı. 119
5.8 : Z04 mekânın(3.Bölüm) restorasyonu kesit. 119
5.9 : Z05 mekânın(4.Bölüm) restorasyon planı. 120
5.10 : Z05 mekânın(4.Bölüm) restorasyonu kesit. 121

5.11 : Z05 mekânın(4.Bölüm) restorasyonu iç mekândan görünüm. 121
5.12 : Z05 mekânın(4.Bölüm) restorasyonu dış mekândan görünüm. 121
5.13 : Z03, Z04 ve Z05 mekânların (2., 3. ve 4. bölümlerin) restorasyon çizimi. 122
5.14 : Çağdaş ek binası plan. 123
5.15 : Restorasyon çizimi (kuzey-batı cephesi). 123
5.16 : Restorasyon çizimi (güney-batı cephesi). 124
5.17 : Restorasyon çizimi (kuzey-doğu cephesi). 124

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No:		**Sayfa**
3.1:	Z01 ve Z02 mekânlarından alınan numuneler.	54
3.2:	Z03, Z04 ve Z05 mekânlarından alınan numuneler.	55
3.3:	1.Bölümün kuzey duvarından alınan taş numunesi.	57

1. GİRİŞ

18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere, 19. Yüzyılın başlarında ise Avrupa Kıtasında ortaya çıkan sanayi devrimi ile teknik ilerleme Osmanlı Devleti'ndeki geleneksel zanaatların dünya koşullarına göre yeniden yapılanmasını zorunlu kılmıştır. Osmanlı Devleti'nin sanayileşmesinde devlet girişimleri ön plana çıkmış ve Batılı endüstriyel üretim yöntemlerini uygulayacak yeni ve büyük ölçekli tesisler kurulmuştur. Böylece Osmanlı Devleti'nin ekonomik hayata üretici olarak müdahalesinin örneklerinden olan Fabrika-i Hümayunlar 19.yüzyılın ortalarına doğru ülkenin çeşitli yerlerinde hizmete girmiştir [Batur, 1981 A], [Batur, 1981 S].

Bunlardan biri olan İzmit Fabrika-i Hümayunu (İzmit Çuha Fabrikası) 1843 yılında ordunun giysi talebini karşılamak amacıyla İzmit'te kurulmuştur [Karavar, 2007]. Ayrıca alanda Saraya hizmet veren 19. yüzyıla tarihlenen av köşkü, ahır yapıları ve hamam gibi yapıların varlığından da çeşitli kaynaklarda bahsedilmektedir [Tarihi Eserler Broşürü]. Zaman içinde geliştirilen ve genişletilen tesis, 1920 yılında Kurtuluş savaşı sırasında İngiliz ordusu tarafından bombalanmıştır. Savaştan sonra 1923 yılında İzmir'de düzenlenen İktisat Kongresi'nde fabrikanın Bahriye'ye tahsis edilerek 'Torpido Fabrikası' olarak düzenlenmesine karar verilmiştir [Karavar, 2007]. Tesis alanı günümüzde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na (Dz.K.K.) ait Mühimmat Deposu olarak kullanılmaktadır.

Savaşta tesise ait ünitelerin büyük bir kısmı yıkılmıştır. Tesisten günümüze 19. yüzyılda dokuma atölyesine dönüştürülmüş 16. yüzyıla tarihlenen (Ek B2), [Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi] henüz özgün fonksiyonu netleştirilemeyen yapının bir kısmı, dehliz, 19.yüzyıla tarihlenen iki dokuma atölyesi, bacası olan bir yapı, ahır yapısı, 20.yüzyıla ait bir hidroelektrik santrali, su kulesi, bent ve 150-200 yıllık çınar ve servi ağaçları ulaşmıştır (Ek B1), [Dz.K.K. Arşivi], (Resim 2.5) . 1995 yılında yüzey bulgularından tarihi Astakoz kentinin izlerine rastlanılan bölge, Kültürel ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu (K.T.V.K.K) tarafından 1.ve 2. Derece Arkeolojik Sit alanı ilan edilmiş, tesisten günümüze ulaşabilen tarihi yapılar ise kültür varlığı olarak tescillenmiştir (Ek B), [Dz.K.K. Arşivi]. Deniz Kuvvetleri'ne tahsis edilen bölgede yer alan tescilli bu tarihi yapılar günümüzde kullanılmamaktadır.

19. yüzyılda kurulan ve 20. yüzyılda bombalanan İzmit Çuha Fabrikası Osmanlı döneminden günümüze ulaşan bir endüstri mirasıdır. Yapı 1999 Marmara

Depremi'nde de ağır hasar görmüştür. 1999 Depremi ve Kurtuluş Savaşı'nın izlerini de beraberinde yaşatan tesise ait Dokuma Atölyesi (1 no'lu) endüstriyel izlerinin, Kurtuluş Savaşı'ndaki bombardıman ve 1999 Marmara depremi izlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi amacıyla araştırma konusu seçilmiştir.

1.1. Amaç

Tesisten günümüze ulaşabilen yapılarda ayrıntılı mimari belgelenme çalışmaları yapılmadığı tespit edilmiştir. 1995 yılında kültür varlığı olarak tescillenen İzmit Çuha Fabrikası Dokuma Atölyesi'nin (1 no'lu) mimari özelliklerinin tespiti amacıyla belgelenmesi amaçlanmıştır. Bombardıman sırasında büyük kısmı yıkılan ünitenin özgün durumuna ilişkin verilere dayalı restitüsyon önerileri hazırlanarak, endüstriyel, bombardıman ve deprem izlerinin mümkün olduğunca korunarak geleceğe aktarılabilmeleri için gerekli koruma önlemlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın Türkiye sanayi tarihinin belgelenmesine katkı sağlayacağı ve İzmit Fabrika-i Hümayunu'nun koruma stratejilerinin belirlenmesinde yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.2. Kapsam ve Yöntem

Tez çalışması Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı arasındaki ortak protokole dayalı olarak Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında hazırlanan İzmit Çuhane Fabrikası Dokuma Atölyesi'nin (1 no'lu) rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini kapsamaktadır.

Bu çalışmada İzmit Çuhane Fabrikası Dokuma Atölyesi'nin (1 no'lu) tarihi ve mimari önemini vurgulamak amacıyla İzmit Çuhane Fabrikası'nın konumu, tarihçesi ve tesisten günümüze ulaşabilen yapılar tanıtılmıştır. Bu araştırma tesisteki mevcut izler, tesisle ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Milli Kütüphane ve Üniversite Kütüphanelerinde ulaşılan kaynaklar ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndaki konu hakkında bilgi sahibi olan ilgilerle yapılan kişisel görüşmelerden ulaşılabilen bilgilerle sınırlıdır.

Yapının belgelenmesi amacıyla alanda öncelikle fotoğrafik tespitler yürütülmüştür. 1 no'lu dokuma atölyesinin restorasyon projesinin hazırlanması amacıyla gerekli çalışmalara 1/50 ölçekli ayrıntılı bir rölöve hazırlanarak başlanmıştır. Çuhane alanının hâlihazırı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Total station yardımıyla hazırlanan bu tespitler kullanılarak, yapının yakın çevresini gösteren 1/200 ölçekli vaziyet planı hazırlanmıştır.

Yapının plan ölçümleri için çelik şerit metreler (5 m -20 m lik) ve lazermetre kullanılmıştır. Kesit ve cepheler için ise teleskopik mira ve total station kullanılmıştır. Her mekânda yeterli sayıda düz ve çapraz ölçü alınmıştır. Pencere, kapı gibi yapı elemanlarının yerleri belirlenmiştir. Yapının plan, cephe, strüktür, yapım tekniği, malzeme özellikleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, bu incelemeler yapının günümüzdeki (2013) durumunun tespiti için yapılan fotografik belgeler ve çizimlerle desteklenmiştir. Yapıda tespit edilen bozulmalar ve nedenleri araştırılmıştır.

Restitüsyon için yapı üzerindeki izlerden, yapıya ait bombardıman öncesi fotoğraflardan, 1865 tarihinde yayınlanan mimari tespitlerinden [Fairbairn, 1863] ve dönemin diğer dokuma atölyelerinin mimarisi ile yapılan karşılaştırmalardan yararlanılmıştır.

Yapının restorasyon projesi yapının bozulma aşamaları ve savaşta hasar gören tarihi yapıların restorasyon uygulamaları göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Yapının restorasyonu için gereken müdahale türlerinin saptanmasında benimsenen temel ilkeler; yapının hasar gören kısımların sağlamlaştırılması, deprem ve bombardıman izlerinin sergilenmesi, endüstriyel izlerinin korunması olarak belirlenmiştir.

2. ÇUHANE ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. Konumu

Osmanlı dokuma sanayinin ilk büyük fabrikalarından olan İzmit Fabrika-i Hümayunu, İzmit Körfezi'nin güneydoğu kıyısının iç kesimlerinde yer alan Kocaeli İli'nin Kartepe İlçesi, Kullar Mevkisi'nde, Kilez Deresi'nin yanında kurulmuştur (Resim 2.1), [Web 1]. Avrupa'yı Anadolu üzerinden Ortadoğu'ya bağlayan geçiş koridoru üzerinde yer alan Kocaeli ilkçağlardan itibaren yerleşim için cazip bir yer olmuştur. Kocaeli İli'nin batıda İstanbul, doğuda Sakarya, kuzeyde Karadeniz kıyısına sınırı bulunmaktadır. Marmara Denizi'ni de kent üç bir yandan sarmaktadır. Kocaeli İl merkezine yaklaşık 10 km mesafede bulunan Çuhane alanı, Google Earth 2013 üzerinden yapılan ölçümlere göre Kartepe İlçesi'ne 5.80 km, D-100 Karayoluna (İstanbul-İzmit-Adapazarı yolu) 4.20 km, Başiskele limanına 6.68 km mesafede yer almaktadır (Resim 2.2) .

Tarihte önemli ticaret yolları üzerinde olan İzmit sınırları içerisinde kalan ve 19. yüzyılda sanayileşmeye başlayan Çuhane alanı, günümüzde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı Mühimmat Bakım ve Ana Depo Komutanlığı olarak kullanılmaktadır.

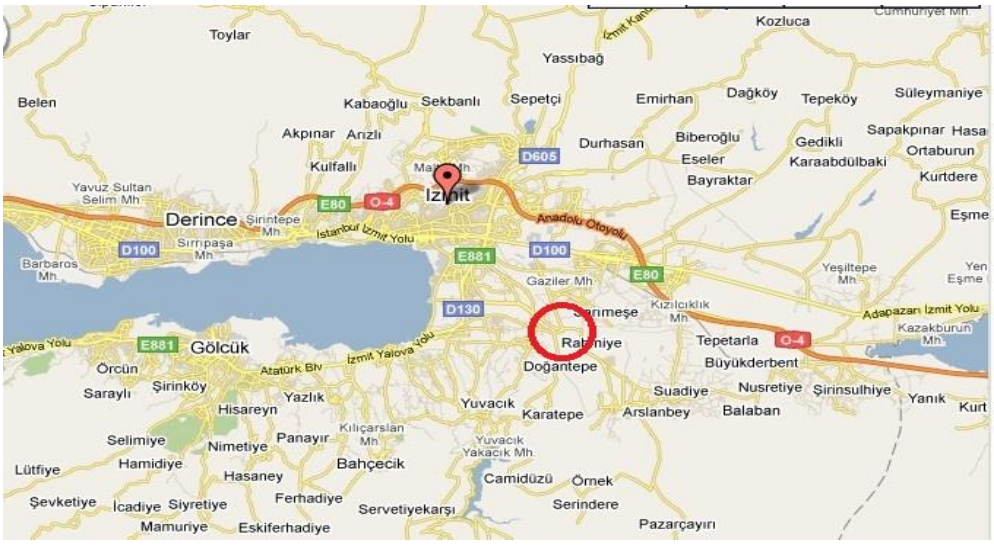

Resim 2.1: İzmit Çuha Fabrikasının konumunu gösteren harita.

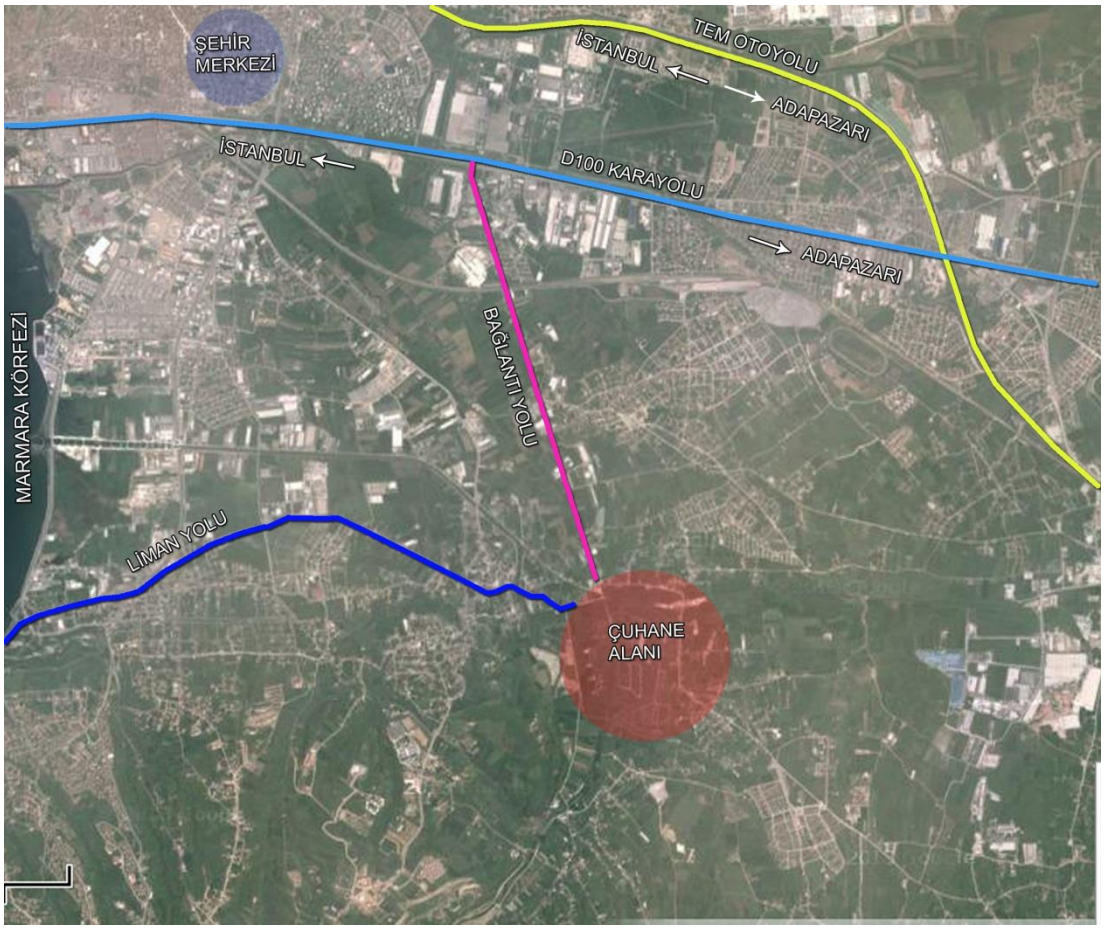

Resim 2.2: Çuhane alanının ana yollara göre konumu.

Çuhane alanının bulunduğu bölgede ağırlıklı olarak kırsal konut ve tarım alanları yer almaktadır. Arkeolojik sit olan bölgede Astakoz kentinin kalıntılarına rastlanılmıştır. 1/1000 ölçekli imar planı henüz hazırlanmayan bölgenin, 1/5000 ölçekli imar planlarına (Resim 2.3), [Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, 2012] göre bölgenin tarım alanı, konut alanı ve küçük oranda sanayi alanı olarak gelişimi öngörülmektedir. 1/1000 ölçekli imar planları hazırlanmamış olduğundan bölgede henüz imar faaliyetlerine başlanmamış olması, alanın kültürel ve doğal özelliklerinin korunması adına önemli bir fırsattır.

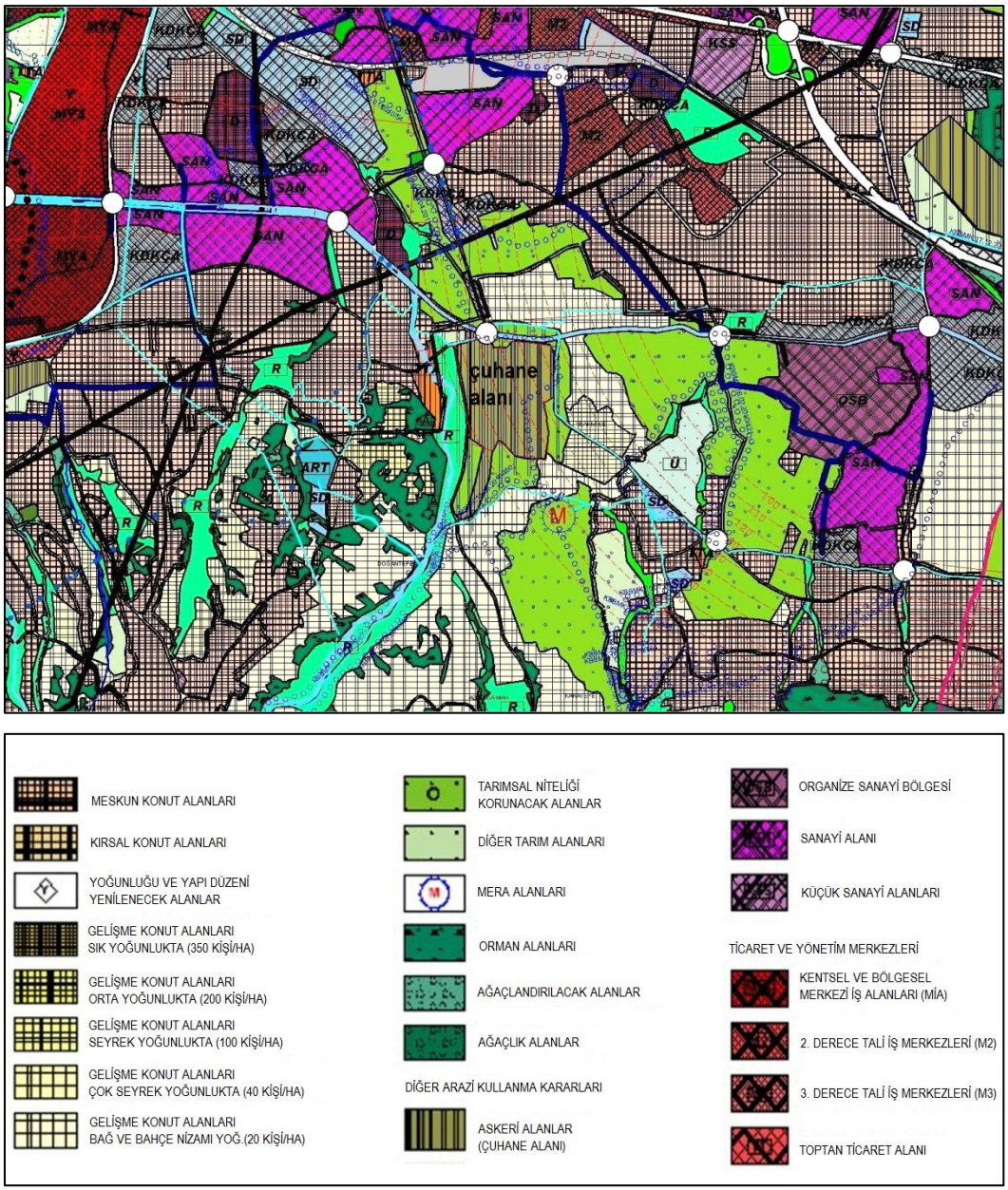

Resim 2.3: Çuhane alanı ve çevresi ile ilgili 1/5000 ölçekli imar planı.

2.2. Tarihi Önemi

19. yüzyılda Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla (1826) başlayan reform hareketleri, büyük ölçüde ordu üzerinde etkisini göstermiştir. İngiltere ve Fransa örnek alınarak kurulan 'Asakir-i Mansüre-i Muhammediyye' adındaki yeni ordunun temeli III. Selim tarafından kurulan ve düzenli ordu anlamına gelen 'Nizam-ı Cedid" ordusuyla atılmıştır. Asakir-i Mansüre-i Muhammediyye ordusuyla beraber muvazzaf (maaşla tayin edilmiş) ordu sistemine geçilmiş, asker sayısı artmış, askeri üniformalar değişmiş ve donanım çeşitlenmiştir. Aynı dönemde, bürokratik yapıdaki bir dizi reform sonucu yeniden düzenlenen kalemiye içinde memurlara yeni kıyafet tipi zorunlu tutulmuştur. Gerek ordunun gerekse memurların ihtiyacı olan fes ve dokumanın devlet eliyle dağıtılması, ucuza alınıp satılması için III. Selim Dönemi'nden itibaren girişimlerde bulunulmuştur [Ertürk, 2008]. Sanayi hamlesinin getirisi olarak, ordunun ihtiyaçlarının yurtiçi üretimle karşılanması amacıyla 19. yy da çeşitli devlet fabrikaları kurulmuştur. Bu fabrikalardan biri de 1843 yılında İzmit'te kurulmuş olan İzmit Çuha Fabrikasıdır [Ertürk, 2008], [Karavar, 2007].

Sultan Abdülmecid'in 1839 yılında yayımladığı Gülhane Hattı Hümayunu'nda fabrikaların genel olarak açılmasının nedenleri şu şekilde izah edilmiştir: "Askeriye için lazım olan elbiselerin imalinde gerekli olan çuka İslam memleketlerinde imal olunmadığı için yabancı memleketlerden alınmaktadır. Hem askeriye için gerekli olan hem de halkın giysi yapımında kullandığı çuka[1] bedeli olarak senelik kırk elli bin kese akçe yurt dışına gitmektedir. Halbuki çuka Devlet-i Aliye'de üretilirse hem bu meblağ memleket dahilinde kalacak hem de birçok insan, kurulacak fabrikalar sayesinde iş bulmuş olacaklardır. İzmit'te bulunan dinkhaneye[2] gerekli olan aletler alınarak burada çuha fabrikası kurulacak ve giderler tarafımdan karşılanacaktır." (Ek A), [BOA, Hatt-ı Hümayun 1229/47954/A].

---

[1] "Yün mensucat(dokumalar), yünlü kumaşlardan yapılan esvap", Farsça "çuka" kelimesinden alınmıştır, eski metinlerin çoğunda çuka veya çulka diye yazılmıştır

[2] Dinkhane: Keçeleştirme için örme işlerinden sonra yapağının bol suyla yıkanmasına dink adı verilir. Yıkama işlemi yapan dinkhaneler akarsuların yanında kurulmuştur. İzmit'te kurulan dinkhane Kilez suyunun yanına kurulmuştur ki bu yer sonradan İzmit Çuha Fabrikasının da kurulacağı yerdir.

1843 yılında Sultan Abdülmecit (1839-1861) namına İzmit merkezi dışında Kerasi (Kilez) Nehri kıyısında inşa ettirilen çuha fabrikası, 1844 yılında faaliyete geçmiştir [Ertürk, 2008], [Karavar, 2007]. İzmit Çuha Fabrika-i Hümayu'nun açılışını, Sultan Abdülmecid bizzat kendisi yapmıştır. Devrin gazetelerinde fabrika binasının çok güzel olduğundan bahsedilmiştir [Takvim-i Vekâyi, 16 C.E 1260 (Miladi 1843) No: 271]. Hatta yurt dışından gelen yabancılar fabrika binalarını saray olarak nitelendirmiştir [Mac Farlane, 1850]. Padişah, 1845 yılında İzmit'e bir kez daha gelerek fabrikanın üretim durumuyla ilgilenmiştir [Buluş, 2012]. Padişahın gelişi devrin gazetesi Takvim-i Vekâyi'ye [Takvim-i Vekâyi, 1261 (Miladi 1844), No: 286] konu olurken, Ann Binns'in[3] günlüğünde de bahsi geçmektedir.

Fabrikanın mimarı hakkında kaynaklarda farklı iki isimle karşılaşılmaktadır. Bunlar Saray kalfası Garabet Amira Balyan[4] [Tuğlacı, 1993] ile Altunizade İsmail Zühtü Paşadır[5] [Tarihi Eserler broşürü, Tekeli, 1994]. Yapılan araştırmalarda iki şahsın da aynı dönemde saraya hizmet ettiği görülmektedir [Tuğlacı, 1993], [Tekeli, 1994].

1894 İstanbul depreminde fabrikanın bazı kısımları yıkılmış, ardından tamir edilmiştir [Ertürk, 2008]. 1906'ya kadar üretimde bulunan fabrikanın bir dönem yabancı sermayeye satılması söz konusu olsa da bunun halk üzerinde kötü etki yapacağı düşünülerek vazgeçilmiştir. 1908'de tekrar üretime geçen fabrika yeni makinelerle donatılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda (1913-1915) bir turbo elektrik santral ithal edilerek Almanlar tarafından modernize edilmiştir [Ulugün, 2009].

---

[3] Osmanlı Devletinin emri ile Ohannes Dadyan tarafından İzmit Çuha Fabrikası'nı yönetmek üzerine İngiltere'den James Binns isimli yönetici getirilmiştir (1844-1846). James Binns'in karısı Ann Binns 1844- 1846 tarihlerinde yaşadığı fabrika da bir günlük tutmuştur. Bu günlükten bazı kısımlar torunu Kathryn Whitaker tarafından yayınlanmıştır [Buluş, 2012].

[4] Garabed Amira Balyan(1800-1866), Öğrenimini devrin töresine göre herhalde evinde özel öğretmenler aracılığıyla görüp, mimarlık bilgisini de babası Kirkor Amira'nın yanında geliştirmiştir. Osmanlı padişahları II.Mahmud, Abdülmecid ve Abdülazi dönemlerinde saraya hizmet etmiştir[Tuğlacı, 1993].

[5] Altunizade İsmail Zühtü Paşa (1806 -1888), 2 yıl Enderun'da okumuş, Osmanlı Padişahı II. Mahmut zamanında "bina eminliği" ve "mimar ağalığı" ünvanlarını almıştır. Birçok önemli yapının inşasında sorumluluk yüklenir. Bu yapıların en ünlüleri şunlardır: İzmir Hünkâr Köşkü, Küçüksu Kasrı, Mum ve Kâğıt Fabrikaları, Defter Çuha Fabrikası, Salıpazarı'nda Çifte Sarayalar, İzmit'te Kirazlıdere'de Çuhane Fes Fabrikası [Tekeli, 1994].

1917'de yeniden genişletilmiş fabrikaya çuha ve kundura yapımında kullanılan çeşitli aletler Avusturya'dan getirilmiştir[Ertürk, 2008].

I. Dünya Savaşı esnasında, üretim halindeki fabrikalar için gerekli hammadde tedariğinde güçlük çekilmiş, tesislerde tahsisat ve güvenlik sağlanamamıştır. Hammadde sıkıntısını azaltmak için Osmanlı Devleti tarafından özel şahıslara ait olan fabrikaların geçici olarak kapatılmasına karar verilmiştir. Ancak askeriyeye ait olan fabrikalar bu kapsam dışında tutulmuştur. Zaman zaman maddi sıkıntı ile karşılaşılmış olsa da, askeri yönetime ait olan İzmit Fabrikası faaliyetine devam etmiştir [Karavar, 2007]. Fabrika, Kurtuluş Savaşı esnasında Anadolu'daki ordunun elbiselik kumaş, çadır, fanila vb. ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmiştir. Fabrikanın savaş sırasındaki önemini Ali Fuat Cebesoy, hatıratında şu sözlerle ifade eder: "19 Haziran'da İngiliz harp gemilerinin İzmit Çuha Fabrikası'nın tahrip etmiş oldukları haberini almıştım. Anadolu'da İzmit Çuha Fabrikası'ndan başka Türk ordusuna elbiselik kumaş çıkartabilecek esaslı fabrika yoktu. İngilizler tarafından o tarihlerde memleketimiz etrafında sıkı bir abluka olduğundan başka taraftan askeri elbiselik kumaş veya elbise alınması mümkün değildir [Karavar, 2007].

İzmit Çuha Fabrikası, İngilizlerin fabrikayı bombalamaları neticesinde kapanmıştır. 01.07.1920 tarihinde yapılan tahkikat neticesinde fabrikanın durumu ve sağlam kalan makinelerin envanteri çıkartılmıştır.

Buna göre fabrikanın bombardıman sırasında çıkan yangından sonraki durumu şu seklide tespit edilmiştir [Karavar 2007].

- Kanallarda hiçbir tahribat yoktur.
- Türibünlerde ve sevk kanallarında tahribat yoktur.
- Boyahane dairesi, yangından zarar görmemiştir ve burada bulunan makineler sağlamdır.
- Müdüriyet dairesiyle kalem odası ve kasanın mevcut bulunduğu daireler yangın neticesinde tamamen tahrip olmakla beraber, fabrikanın kasası zarar görmemiştir ve bir heyet tarafından alınmıştır.
- Eski… makineler kısmen tahrip olmuş ise de tamir olunduktan sonra kullanılabilecek durumdadır. Yeni makinelerin kimi bölümleri tahrip olmuştur, yinede kullanılabilecek durumdadır.
- Eski dokuma makineleri tahrip olmuş ise de yeni makineler kullanılabilir durumdadır.

- İki sim makinesi yangından zarar görmüşse de aksamları istifade edilebilir durumdadır.
- İplik ayırmaya mahsus taraklar tamamen yanmıştır. Çöken çatının altında kalan iplik tarakları kullanılamaz durumdadır.
- Kilim ipliğine mahsus iki tarak makinesi ve bir taraklı iplik makinesi sağlamdır. Yine aynı dairede bulunan Halaç makinesi ve iki motor da kullanılabilir durumdadır.
- Kilim yapmak için kullanılan makineler ve kilim çarkı da sağlamdır.
- İp çarkı makinesi kullanılabilir durumdadır. Dokuma dairesi kısmen yanmıştır. Tutkal dairesi tamamen tahrip edilmiştir.
- Şayak ve kilim dokuma makineleri ve daireleri tamamen tahrip olmuş ise de dokuma destgâhlarının bazıları kullanılabilir durumdadır.
- Çuha yığma makineleri kullanılabilir durumdadır.
- …dairesinde mevcut olan yedi dink dest-gâhının tamamı kullanılabilir durumdadır.
- Amir dairesi tamamen yanmıştır.
- Şayak kurutma sobalarının ahşap kısmı yanmış olmakla beraber kullanılabilir durumdadır.
- Makas dairesi yanmış durumda olsa bile bu daire tamir edilebilir durumdadır.
- Ambarda bulunan bir çuval İspanyol yapağısı iyi durumdadır. Otuz kadar dokuma makinesi, çok sayıda bıçak, 40–50 sandık boya, bir yün makinesi, yün örme makinesi, bir hayli miktarda kazan, hav aletinin demirleri sağlam durumdadır.
- Dökümhane, demirhane, marangozhane de ise naklolunabilecek birçok alet ve edevat vardır.
- Üretilen ürünler, çapulcular tarafından depoların muslukları açık bırakılmak suretiyle mahvolmuştur.

Levazımat-ı Umumiye Dairesi bu eşyaların taşınması için bir komisyon kurmuştur. Bu komisyon, nakil için gerekli olan malzemeleri belirlemiştir. Kalan aletlerin sevki için bir yüzbaşı başta olmak üzere askerlerden oluşmuş bir grup tayin edilmiştir. Taşınan eşyaların Adapazarı'na getirilmesi kararlaştırılmıştır [Karavar, 2007].

İzmit fabrikası taşınırken, bazı eşyalar dağıtılmıştır. Örneğin; fabrikanın telefonlarından biri Derbent santraline bağlanmış, fabrikadaki on üç sandık kaşağı Birinci Ordu'ya verilmiştir. Fabrikaya ait eşyalar 1922 yılına kadar belli aralıklarla taşınmaya devam etmiştir. Kurulan komisyonla eşyaların Ankara'ya getirilmesine karar verilmiştir [Karavar, 2007].

1923 tarihli İzmir İktisat Kongresi'nde fabrikanın Bahriye'ye tahsis edilerek 'Torpido Fabrikası' olarak düzenlenmesine karar verilmiştir [Karavar, 2007].

Savaşta ünitelerin büyük bir kısmı yıkılmış olan tesisten günümüze 16.yy da inşa edilip ve 19.yy da ilaveler yapıldığı düşünülen yapı, dehliz, bacalı bir yapı, tavla yapısı, 20.yüzyıla ait hidroelektrik santralı, su deposu, 19.yüzyıla ait bir dokuma atölyesi, bentler, barajlar ve 150-200 yıllık çınar ve servi ağaçları ulaşmıştır (Ek B1), [Dz.K.K. Arşivi] (Resim 2.4). Bölgede yıkılan bir hamamın varlığından da bahsedilmekle birlikte (nizamiye girişinin doğu kanadında yer almaktadır) kesin verilere ulaşılamamıştır (Resim 2.5), (Ek B1), [Dz.K.K. Arşivi]. İzmit'te Dz.K.K.'na ait askeri bölge içerisinde yer alan bu yapılar günümüzde kullanılmamaktadır.

1995 yılında yüzey bulgularından tarihi Astakoz kentinin izlerine rastlanılan bölge, İstanbul II nolu K.T.V.K.K. tarafından 1.ve 2. Derece Arkeolojik Sit alanı ilan edilmiş, tesisten günümüze ulaşabilen tarihi yapılar ise kültür varlığı olarak 25.06.1998 tarih ve 4861 sayılı kararı ile tescil edilmiştir (Ek B), [Dz.K.K. Arşivi].

Resim 2.4: Çuhane alanında yer alan yapılar.

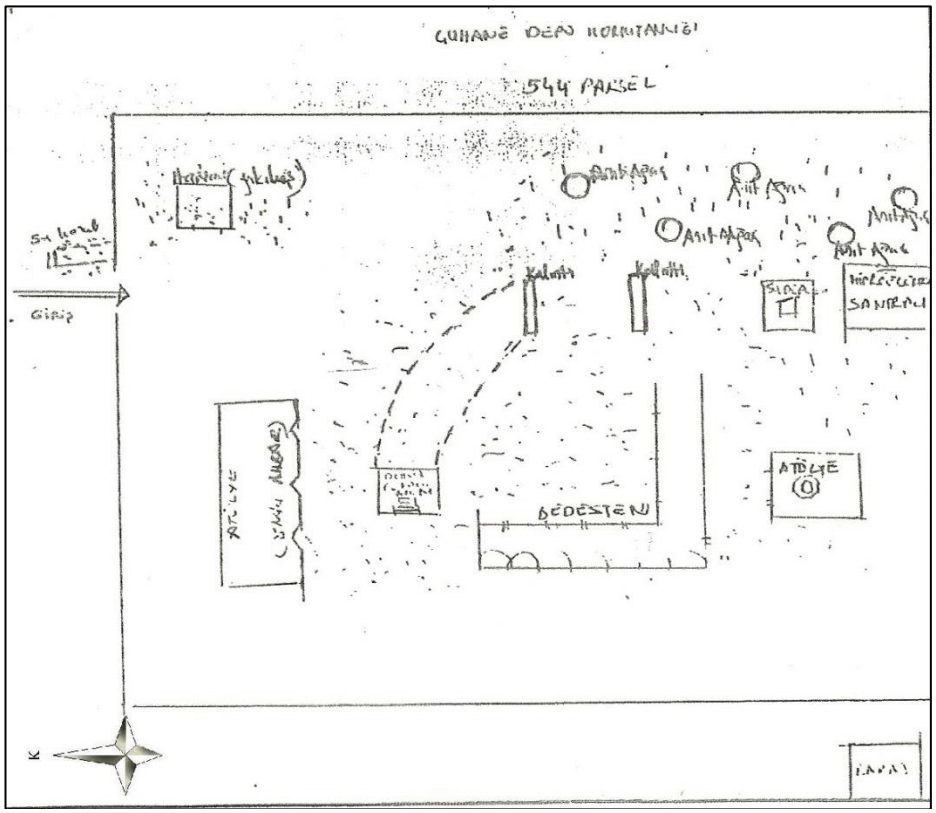

Resim 2.5: Tescil işlemi sırasında yapıların tespitini gösteren vaziyet planı.

2.3. Alanda Günümüze (2013) Ulaşabilen Yapıların Genel Mimari Özellikleri

Alanda günümüze (2013) ulaşabilen yapıların genel mimari özelliklerine aşağıda yer verilmiştir. Mevcut yapılar 1999 Marmara depreminde ağır hasar görmeleri nedeniyle kullanılmamaktadırlar.

Bedesten: 16.yy.da inşa edildiği düşünülen bu yapı dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Resim 2.5). 19.yy da yapıldığı düşünülen müdahalelerle çuha fabrikasına entegre edilen yapının günümüzde üst yapısına ait izlere ulaşılamamaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen yazılı ve görsel kaynaklar [Fairbairn,1863], [Dz.K.K. arşivi] bu yapının, fabrikanın ana üretim binası olduğunu düşündürmektedir. Yapı günümüzde bakımsız durumdadır (Resim 2.6, Resim 2.7) [Dz.K.K. Arşivi]. Tescil fişi için Ek B2'ye bakınız [Dz.K.K. Arşivi].

Resim 2.6: Bedesten olarak kullanıldığı belirtilen ancak henüz özgün fonksiyonu netleştirilemeyen yapı, 2011.

Resim 2.7: Bedesten olarak kullanıldığı belirtilen ancak henüz özgün fonksiyonu netleştirilemeyen yapı, 2011.

Depo: Ana üretim binasına (Bedesten olarak geçen yapı) 19.yy. da ilave edildiği düşünülmektedir. Ana binanın kuzey duvarına bitişik olarak inşa edilen yapı dikdörtgen planlıdır (Resim 2.5).Yapının dış beden duvarları yığma olup orta aksında çelik kolonlar yer almaktadır. Sonradan yenilenen üst betonarme örtüsü yığma beden duvarları ve çelik kolonlar tarafından taşınmaktadır (Resim 2.8, Resim 2.9) . Tescil fişi için Ek B2'ye bakınız [Dz.K.K. Arşivi].

Resim 2.8: Depo, 2011

Resim 2.9: Deponun iç mekandan görünümü,2010

Dehliz: Dokuma Atölyesi ile ana üretim binası (Bedesten olarak geçen yapı) arasında kalan yapı zemin seviyesinin altında kalmaktadır (Resim 2.5). Dış

mekândan dehlize giriş dokuma atölyesi ile ana üretim binası arasında yer alan bölümden yapılmaktadır (Resim 2.10). Yaklaşık 500 m uzunluğunda olan dehliz bitime doğru kıvrılarak ana üretim binasına(Bedesten) bağlanmaktadır. Tonoz örtülü dehlizde 19.yy da ilave edildiği düşünülen raylı sistem yer almaktadır (Resim 2.11), Tescil fişi için Ek B3'ye bakınız [Dz.K.K. Arşivi].

Resim 2.10: Dehliz, 2012.

Resim 2.11: Dehliz içten görünüm, 2011.

Bacalı Ambar: 19. yüzyılda inşa edildiği düşünülen dikdörtgen planlı yapı 2 bölümden oluşmaktadır (Resim 2.12). Yapının özgün işlevine ait baca ana yapının orta aksından yükselmektedir. Bacanın kaidesi çokgen üst kısmı silindiriktir. Kaidesi üzerinde Osmanlı arması bulunmaktadır. Dış cephesi sıvalıdır. Çeşitli onarımlar gören yapının üst örtüsü betonarme olarak yenilenmiştir [Tekkollu ve Yıldırım, 2001]. Tescil fişi için Ek B4'ye bakınız [Dz.K.K. Arşivi].

Resim 2.12: Bacalı ambar, 2010.

Tavla Yapısı: Kültür Yayınları 2011 yılı yayınlarından Kocaeli Kültür Envanteri kitabında Kullar Ahırı olarak tanımlanan tavla yapısı 19.yy da inşa edildiği belirtilmektedir. T plan şemalı yapının orta kısmı iki katlı, yan kanatları ise tek katlıdır. Yapı 1999 Marmara Depremi'nde ağır hasar görmüştür (Resim 2.13). Tescil fişi için Ek B5'ye bakınız [Aksoy, 2011].

Resim 2.13: Tavla yapısı, 2011.

Hidroelektrik Santrali ve Baraj: Köprü, suyun sirkülasyonunu sağlayan alan ve

makine dairesinden oluşan yapı, fabrikanın elektrik ihtiyacını karşılamak amacıyla 1930 yılında Alman uzmanlar tarafından inşa edildiği bilinmektedir [Tekkollu ve Yıldırım, 2001]. Makina aksamı ile günümüze gelebilmiş santral türünün ilk örneklerindendir (Resim 2.14, Resim 2.15, Resim 2.16, Resim 2.17, Resim 2.18). Tescil fişi için Ek B6- ve B7'ye bakınız [Dz.K.K. Arşivi].

Resim 2.14: Hidroelektrik santrali ön cepheden görünüm, 2011.

Resim 2.15: Hidroelektrik santrali arka cepheden görünüm, 2011.

Resim 2.16: Hidroelektrik santrali içindeki makine aksamı ve köprü, 2011

Resim 2.17: Baraj, 2011.

Resim 2.18: Baraj, 2011.

Su Kulesi: Hidroelektrik santralinin yanında 1930 ‘lu yıllarda Almanlar tarafından yapılan kule şeklindeki demir aksamlı su deposu dönemin su yapıları ile ilgili örnek teşkil etmektedir. Günümüze kadar özgün haliyle korunmuş olan günümüzde kullanılmamaktadır (Resim 2.19). Tescil fişi için Ek B8’ye bakınız [Dz.K.K. Arşivi].

Resim 2.19: Su kulesi, 2011.

Dokuma Atölyesi (1 no'lu): 1843 yılında inşa edilen yapı tez çalışması kapsamında araştırma konusu seçildiği için mimari özellikleri detaylı olarak Bölüm 3'te verilmiştir (Resim 2.20). Tescil fişi için Ek B9’ye bakınız [Dz.K.K. Arşivi].

Resim 2.20: Dokuma atölyesi (1 no'lu), 2011.

Tarihi Ağaçlar: Su deposu, hidroelektrik santrali karşısında yeşil doku içinde anıtsal nitelikli 5 adet çınar ağacı bulunmaktadır (Resim 2.4, Resim 2.5). Günümüze kadar iyi korunabilmiş ağaçlar yaklaşık yüzyıllıktır (Resim 2.21, Resim 2.22). Tescil fişi için Ek B10'ye bakınız [Dz.K.K. Arşivi].

Resim 2.21: Tarihi çınar ağaçları, 2010.

Resim 2.22: Tarihi çınar ağaçları ,2010

3. DOKUMA ATÖLYESİ'NİN TANIMI

"Yün mensucat (dokumalar), yünlü kumaşlardan yapılan esvap", Farsça "çuka" kelimesinden alınmıştır, eski metinlerin çoğunda çuka veya çulka diye yazılmıştır (Karavar, 2007). Arşiv belgelerinde çalışma konusu fabrikanın adı İzmit Çuka Fabrikası olarak geçmekle beraber, 1917 yılından sonra bazı belgelerde İzmit Mensucat Fabrikası olarak da anılmıştır. Çuhane alanında günümüze ulaşmış yapılardan olan Dokuma Atölyesi (1 no'lu), İzmit Çuha Fabrikasının tali müesseselerinden bir tanesidir [Ertürk,2008].

3.1. Konumu

Dokuma Atölyesi (1 no'lu), Nizamiye giriş aksının batısında, Askeri kaynaklarda [Tarihi Eserler Broşürü] bedesten olarak belirtilen ancak özgün fonksiyonu henüz netleştirilemeyen 19. Yüzyıldan itibaren fabrikanın ana üretim bölümü olarak kullanılan yapının kuzeyinde konumlanmıştır (Resim 2.4).

3.2. Tarihi Özellikleri

Yapı Sultan Abdülmecit'in emri ile 19.yüzyılda Askeri Mensucat Atölyesi olarak inşa edilmiştir.

1920 yılındaki bombalama sırasında yapının kuzey doğu kanadının bir bölümünün yapıya ait tarihi fotoğraflardan (Resim 3.1), [Tarihi Eserler Broşürü] ve yapının bu yöndeki temel duvarı izlerinden yıkıldığı anlaşılmaktadır (Ek G-Rölöve Vaziyet Planı). Fabrika alanının Bahriye Nezaretine devrinden sonra yapının ayakta kalan bölümü onarılarak, depo olarak kullanılmıştır. Depo olarak kullanıldığı yıllara ait 1995 tarihli fotoğrafta (Resim 3.2), [Aksoy, 2011] görülmektedir. 17 Ağustos 1999 depremi sırasında taşıyıcı beden duvarları kısmen yıkılmıştır [Tarihi Eserler Broşürü]. 1920 tarihli bombalama ve 1999 Marmara depreminde ciddi hasarlar gören yapı günümüzde kullanılmaz durumdadır.

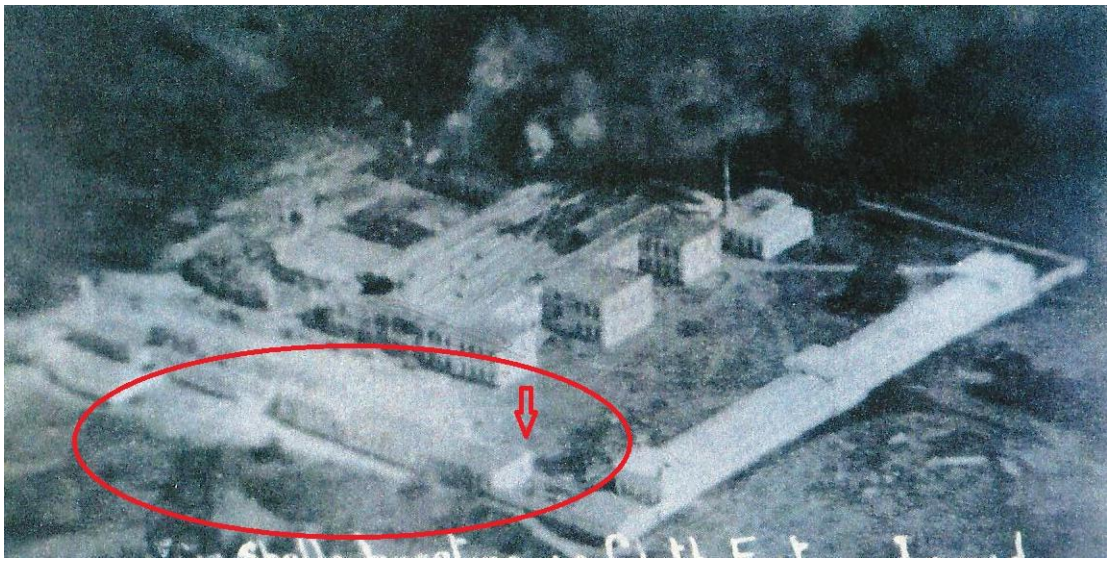

Resim 3.1: (1920) İngiliz ordusu tarafından bombalanırken, İngiliz uçakları tarafından çekilen belge fotoğraf.

Resim 3.2: (1995) Tescilleme sırasında fotoğrafı çekilmiş dokuma atölyesi (1 no'lu) yapısı.

3.3. Mimari Özellikleri

Bu bölümde mimari analizi yapılan dokuma atölyesinin planlama anlayışı, cephe özellikleri, yapım tekniği ve malzeme özellikleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

3.3.1.Planlama Anlayışı

Yapı, tek katlı olup farklı kotlara oturan dört bölümden oluşmaktadır (Resim 3.3). Her bölüme ayrı girişlerden girilmekle beraber 2., 3. ve 4. bölümler arasında birbirine geçişlerde bulunmaktadır. Günümüze ulaşan yapının tek bir çatı altında yer aldığı 1995 tarihli fotoğrafta görülmektedir (Resim 3.2), [Aksoy, 2011]. Çatının ahşap konstrüksiyon olduğu Z02 mekanında günümüze ulaşabilen çatı kısmından ve mekan içinde yer alan ahşap molozlardan anlaşılmaktadır.

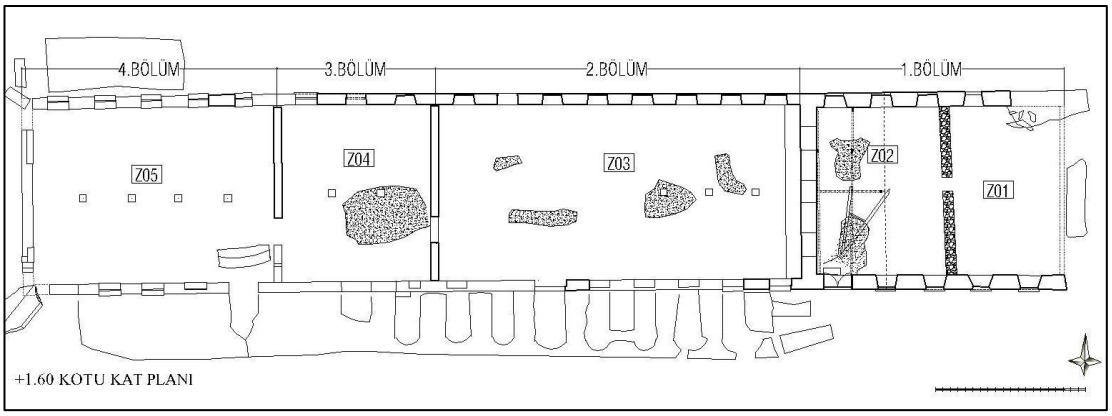

Resim 3.3: Dokuma atölyesi rölöve planı.

11.04 m x 16.48m boyutlarındaki Z01 ve Z02 nolu mekânların ayaktaki kuzey, batı ve güney beden duvarlarının kalınlığı yaklaşık 100 cm dir. Arazi durumuna göre en yüksek kota yerleştirilen bu bölüm diğer bölümlerden yapım tekniği ve malzeme olarak farklılaşmaktadır. Mekâna giriş güney duvarının batı kenarına yerleştirilmiş 190cm genişliğinde, 308 cm yüksekliğindeki çift kanatlı kemerli ahşap kapıdan sağlanmaktadır (Resim3.3), (Ek G-Rölöve Paftası).

Resim 3.3: Birinci bölümün giriş kapısı.

Bu bölüm batı duvarından yaklaşık 866 cm. içerde kuzey-güney doğrultusunda uzanan yaklaşık 70 cm kalınlığındaki, 85 cm. yüksekliğindeki bölme duvar ile ikiye ayrılmaktadır (Ek G-Rölöve Paftası). Bu duvarın iki mekânı sonradan birbirinden ayırdığı düşünülen, mekânlar arası geçişin ise duvar üzerinde rastlanan yaklaşık 91 cm. enindeki kapı boşluğundan sağlandığı tespit edilmektedir (Resim 3.3, Resim 3.5).

Resim 3.5: Z01 ve Z02 mekânların arasındaki taş duvar ve kapı boşluğu.

Güney ve kuzey duvarlarındaki boşluk-doluluk oranı eşit olan mekânın; Kuzey Duvarında 1 tanesi yıkılmış 5 tanesi tuğla duvar ile kapatılmış toplam 6 adet kemerli pencere, güney duvarında 1 adedi tuğla duvar ile kısmen kapatılmış 4 adet kemerli pencere ve 1 adet kapı bulunmaktadır. Z03 mekânı ile ortak kullanılan batı duvarında moloz taşlarla sonradan kapatıldığı tespit edilen 3 adet kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim 3.6, Resim 3.7). Moloz taş+tuğla almaşık örgü sistemi ile örülen batı duvarında alt pencere boşlukların hizasında üst kotta örgü sisteminin düzensizleştiği, moloz taşlarla gelişi güzel doldurulduğu görülmektedir. Duvarın sivrilen ucunda pencere kemer izlerine rastlanmaktadır (Resim 3.8). Bu durum 1.Bölüm yapısının iki kat yüksekliğinde olduğunu sonradan kalkan duvar olarak kullanılmak üzere tadilat gördüğünü göstermektedir.

Resim 3.6: Z02 mekanın batı duvarındaki kapatılmış pencereler.

Resim 3.7: Z02 mekanın batı duvarındaki kapatılmış pencereler (Z03 mekânından bakış).

Resim 3.8: Bölümün batı duvarı ve kapatılan pencere boşlukları.

Z01 mekânın içi toprak ve yapının yıkılmış molozları ile dolu olduğundan döşeme malzemesi tespit edilememiştir. Z02 mekânın döşeme kaplamasında dökme mozaik izlerine rastlanmıştır.

Mekânın çatısının büyük kısmı hasar görmüştür. Z01 mekânın batı duvarından yaklaşık 456 cm. içeriye doğru devam eden ahşap çatı makaslı, marsilya tipi kiremitlerle örtülü çatısı kısmen günümüze ulaşabilmiştir. Çatı makası yapının beden

duvarından yaklaşık 232 cm. içerde ve 14x15 cm. boyutlarındaki ahşap dikme üzerine yerleştirilmiştir. Ayrıca düzensiz bir şekilde yerleştirilmiş ve farklı boyutlarda dikmelerle çatı makaslarının desteklendiği görülmektedir (Ek G-Rölöve Planı). Ayrıca Z01 ve Z02 mekânlarının devamı niteliğinde doğuya uzanan taş temel izlerine de rastlanmıştır (Resim 3.9), (Ek G- Rölöve Vaziyet Planı).

Resim 3.9: Dokuma Atölyesinin doğu kanadında tespit edilen temel izleri.

11.65 m x 24.14 m boyutlarındaki Z03 no lu mekân yapının en büyük bölümünü oluşturmaktadır (Resim 3.3), (Ek G-Rölöve Paftası). Mekânın güney duvarının 1999 Marmara depremi sırasında yıkıldığı düşünülmektedir. Güney duvarına ait izler yapının güneyinde in-situ[6] olarak yer almaktadır (Resim 3.10, Resim 3.11). Mekâna dışarıdan girişin yıkılmış güney duvarındaki 200 cm'lik boşluktan yapıldığı tespit edilmiştir (Ek G-Rölöve Paftası). Bu kapı boşluğu ana yapının güney cephesinin orta aksında yer almaktadır (Ek G- Rölöve Cephe Çizimleri). Mekânın kuzey duvarının +4.00 metre kotuna monte edilmiş demir aksamının, dokuma üretimiyle ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Resim 3.12). Z03 ve Z04 nolu mekânları birbirinden ayıran duvar kalınlığı 50 cm dir. Mekânlar arası geçiş Z03 mekanının batı kanadındaki 170 cm genişliğindeki bir kapı boşluğundan sağlanmaktadır (Resim 3.10). Güney ve kuzey duvarlarındaki boşluk-doluluk oranı eşit olan mekânın, Kuzey duvarında bulunan 8 adet kemerli pencereden 3 tanesi tuğla duvar örülerek kapatılmış, 4 tanesi kısmen sağlam olan ahşap doğramaları ile günümüze ulaşabilmiş, diğer 1 tanesi tamamen yıkılmıştır. Pencerelerin denizlik

[6] *In situ*: Bir bulgunun tahrip edilmemiş ve yeri değiştirilmemiş bir halde bulunduğunu belirtir [Web 2].

seviyesine kadar yıkılmış güney duvarında 7 adet pencere boşluğu ve 1 adet kapı boşluğu in-situ kalıntılarından tespit edilmiştir.

Molozlar ve bitki örtüsü ile kaplanmış olan mekânın kısmen açıkta olan yerlerinden döşemenin beton olduğu görülmektedir. Bu bölümün üst örtüsü tamamen yıkılmıştır (Ek G- Rölöve Paftası).

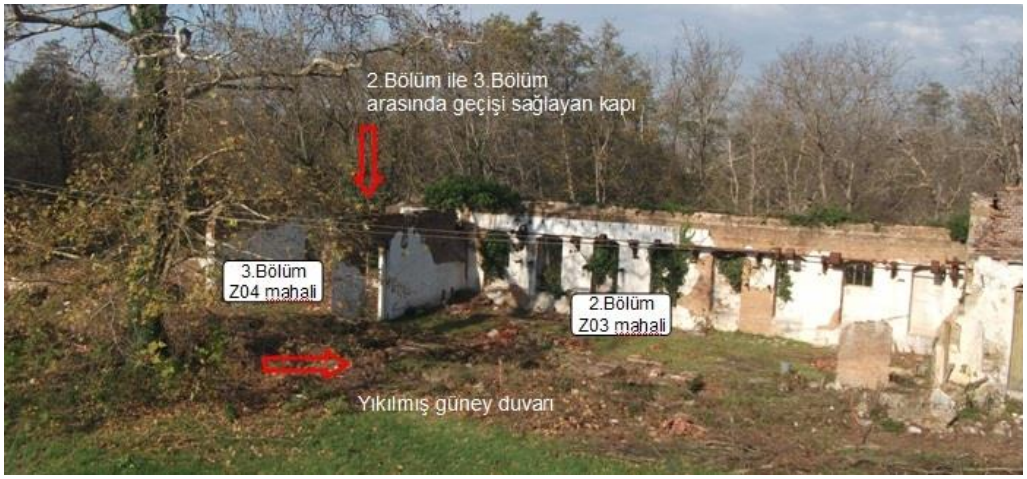

Resim 3.10: Dokuma Atölyesi 2.Bölümden (Z03 Mekânı) genel bir görüntü.

Resim 3.11: Dokuma Atölyesi 2.Bölümün (Z03 Mekânı) yıkılmış güney duvarı.

Resim 3.12: Dokuma Atölyesi 2.Bölümün (Z03 Mekânı) kuzey duvarında yer alan demir aksamlar.

9.95 x 11.70 m boyutlarındaki Z04 nolu mekân yapının en küçük bölümünü oluşturmaktadır (Resim 3.3), (Ek G Rölöve Paftası). Mekâna dışarıdan girişin mevcut izlerden güney duvarındaki 198 cm lik boşluktan sağlandığı anlaşılmaktadır (Resim 3.13). Mekânın güneyinde yer alan *in situ* izlerinden, bu kapının her iki yanında birer adet pencere olduğu görülmektedir. Mekânın kuzey duvarında 3 adet kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Bunlardan yaklaşık genişliği 147 cm, yüksekliği 297 cm, derinliği 59 cm olan pencere boşluğu tuğla duvarlarla kapatılmıştır. Duvarı ortalayan pencere kısmen, diğeri ise tamamen yıkılmıştır (Resim 3.14). Z04 mekânını Z05 nolu mekândan ayıran duvar kalınlığı 50 cm'dir. Aralarındaki geçiş Z04 mekânın batı kanadındaki 176 cm genişliğindeki kapı boşluğundan sağlanmaktadır (Ek G Rölöve Paftası). Ara duvar kapı boşluğu hizasından itibaren yıkıldığından kapı yüksekliği tespit edilememiştir (Resim 3.15). Bitki örtüsü ile kaplı olan mekânda yapılan kısmi kazı çalışmalarından zemin döşemesine ulaşılmış ve zemin kaplamasının şap olduğu tespit edilmiştir. Mekânın üst örtüsü tamamen yıkılmıştır.

Resim 3.13: Z04 Mekânın Güney duvarındaki giriş kapısı hizası.

Resim 3.14: Z04 mekânın kuzey duvarı.

Resim 3.15: Z04 ve Z05 mekânlar arasında geçişi sağlayan kapı boşluğu.

11.70 x 16.00 m boyutlarındaki Z05 nolu mekân yapının batı ucunda yer almaktadır (Resim 3.3), (Ek G Rölöve Paftası). Binayı batı cephesinden sonlandıran bu bölümün kuzey, batı ve güney yönlerinden sınırlayan duvarlar yaklaşık 90 cm kotundaki pencere denizlik hizalarına kadar yıkılmıştır (Resim 3.16, Resim 3.17, Resim 3.18, Resim 3.19, Resim 3.20, Resim 3.21). Kuzey duvarında yer alan 5 adet pencere boşluklarının genişlikleri 118 cm, 136 cm ve 141 cm arasında değişmektedir. Güney duvarında genişlikleri 143 cm, 144cm, 145 cm arasında değişen 3 adet pencere ile iki uca yerleştirilmiş 190 cm ile 195 cm genişliğinde kapı boşlukları yer almaktadır. Mekâna girişler bu iki kapıdan sağlanmaktadır. Batı duvarının iki uç tarafında pencere denizliklerine rastlanılmış (Resim 3.17), (Ek G Rölöve Paftası), ancak boyutları hakkında bir tespit yapılamamıştır. Mekânın içi yapı molozları ve bitki örtüsü ile kaplıdır. Zemin döşemesi betondur. Mekânın üst örtüsü tamamen yıkılmıştır.

Resim 3.16: Z05 mekânından genel bir görüntü (Güney cephesinden).

Resim 3.17: Z05 mekânın batı duvarı.

Resim 3.18: Z05 mekânın güney duvarı.

Resim 3.19: Z05 mekânın doğu duvarı.

Resim 3.20: Z05 mekânın kuzey duvarının batı kanadı.

Resim 3.21: Z05 mekânın kuzey duvarının doğu kanadı.

3.3.2. Cephe Özellikleri

Yapıda yapılan mimari analizler sonucu dikdörtgen plan şemasına sahip binaya tüm girişlerin güney cephesi üzerinden yapıldığı gözlenmektedir. Dört bölümden oluşan yapının 1.bölümü (Resim 3.3), diğer 3 bölümden malzeme ve yapım tekniğinin yanısıra pencere boyutları ile de farklılaşmaktadır.

Yapının güney cephesinde toplamda 5 adet kapı boşluğu ile 16 adet pencere boşluğu tespit edilmiştir. 1.bölüme ait moloz taş + tuğla almaşık örgülü duvardaki 4 pencereden ilk üç tanesi 119cm, 109 cm ve 118 cm genişliklerinde ve 195 cm yüksekliğindedir. Kemerli pencereler ahşap doğramaları ile günümüze ulaşabilmiştir. Diğer bir tanesi 114 cm genişliğinde, 195 cm yüksekliğindedir. Ancak bu pencere 141 cm yüksekliğe kadar tuğla duvar ile kapatılıp sıvanmıştır (Resim 3.22), (Ek G Rölöve Cephe Çizimleri).

2., 3., ve 4. bölüme ait tuğla duvar üzerindeki diğer 12 adet kemerli pencerenin genişlikleri 135 cm ila 146 cm arasında değişmekte olduğu *in situ* kalıntılarından ve duvar üzerinde kalmış beton denizliklerden tespit edilmiştir.Yine yıkılmış olan duvar kalıntılarından pencerelerin kemerli olduğu görülmektedir. 5 adet kapı boşluğundan

sadece 1.Bölümün, Z02 mekânına girişi sağlayan kapı günümüze sağlam olarak gelebilmiştir. 190cm genişliğinde, 308 cm yüksekliğinde çift kanatlı olan bu kapı kemerlidir. Arazi yapısı nedeni ile kapı tabîî zeminden yaklaşık 40 cm yüksekte yer almaktadır. Rölöve çalışmalarında izlerden tespit edilen diğer kapı boşluklarının genişlikleri 200 cm, 198 cm, 195 cm ve 191 cm dir. İn-situ kalıntılarından kapı yükseklikleri tespit edilememiştir (Resim 3.10, Resim 3.23, Resim 3.24), (Ek G Rölöve Cephe Çizimleri).

Resim 3.22: Güney cephesi (1.Bölüm).

Resim 3.23:Güney cephesi (2.Bölümün Kuzey duvarı).

Resim 3.24: Güney cephesi (3. ve 4. Bölümler).

Yapının kuzey cephesinde, 21 adet pencere boşluğu bulunmaktadır (Ek G Rölöve Cephe Çizimleri). İlk bölüme ait 5 adet pencereden 1 tanesi tamamen yıkılmış olup varlığı duvardaki izlerden tespit edilmektedir. İki tanesi üzeri sonradan sıvanmış tuğla duvarla kapatılmıştır. Kalan diğer iki tanesi tuğla duvarla kapatılmış ancak tuğla duvarda kısmen yıkılmıştır (Resim 3.25). Bu bölümdeki moloz taş+tuğla duvardaki pencerelerin kemerli olduğu iç mekân tarafında oluşturulan nişlerden ve dış cephede sıvası dökülmüş kısımlardan tespit edilmiştir (Resim 3.26). İkinci bölümün tuğla duvarı üzerinde bulunan 8 adet pencereden 3 tanesi tuğla ile kapatılmış ve sıvanmıştır. Bir tanesi tamamen yıkılmış diğer kalan 4 tanesi ise ahşap doğramaları ile günümüze ulaşabilmiştir (Resim 3.10). Beton pencere denizliklerinin +100 cm (bulunduğu mekân döşemesine göre) kotunda iken pencere doğramalarının +287 cm kotuna yerleştirildiği görülmektedir (Resim 3.27). Bu tespit ahşap pencere doğramalarının mekân içinde oluşturulmuş 305 cm yüksekliğindeki nişlerle aynı boyutta olduğu ve sonradan değiştirildiğini düşündürmektedir. Yapının kuzey duvarının sıvalı olduğu ve yer yer döküldüğü görülmektedir.

Resim 3.25:Kuzey cephesi(1. bölümün kuzey duvarı).

Resim 3.26: 1.Bölümün kuzey duvarındaki kemerli pencere boşlukları.

Resim 3.27:Kuzey cephesi (2. , 3. ve 4 bölümlerin kuzey duvarı).

Yapının batı duvarı pencere denizlik hizalarına kadar yıkılmış olduğundan rölöve çalışmalarında cephe hakkında detaylı tespitler yapılamamıştır (Resim 3.17, Resim 3.28).

Resim 3.28: Batı cephesi.

Yapının doğu cephesindeki duvar tamamen yıkılmıştır. Rölöve çalışmalarında cephede kesin bir tespit yapılamamakla beraber 30 cm kalınlığında yıkılmış duvar izine rastlanmıştır (Resim 3.29), (Ek G-Rölöve Paftası). Ayrıca yapının doğusunda birinci bölümün (Z01 ve Z02 mekânlarının) devamı niteliğinde taş temel izlerine rastlanmıştır (Ek G- Rölöve Vaziyet Planı), (Resim 3.9, Resim 3.30). Zemin döşemesinde de mozaik izleri tespit edilmiştir (Resim 3.31).

Resim 3.29: Doğu duvarındaki yıkılmış tuğla duvar kalıntıları.

Resim 3.30: Doğu cephesinde tespit edilen temel izleri.

Resim 3.31: Yapının doğu yönünde temel izleri boyunca devam eden beton ve mozaik döşeme.

3.3.3. Yapım Tekniği

Z01, Z02, Z03, Z04 ve Z05 nolu mekânlardan oluşan yapı kâgir yapım sistemi ile inşa edilmiş olup tüm beden duvarları moloz taşlardan oluşturulan bir temel üzerine oturtulmuştur.

Z01 ve Z02 nolu mekanların beden duvarları yaklaşık 100 cm kalınlığında olup moloz taş ve tuğla almaşık örme sistemi ile örülmüştür (Resim 3.32, Resim 3.34). Farklı ölçü aralıkları (40 - 95 cm arası) ile iki sıra halinde örülmüş tuğlaların boyutları 6x14x28 cm dir (Resim 3.33).

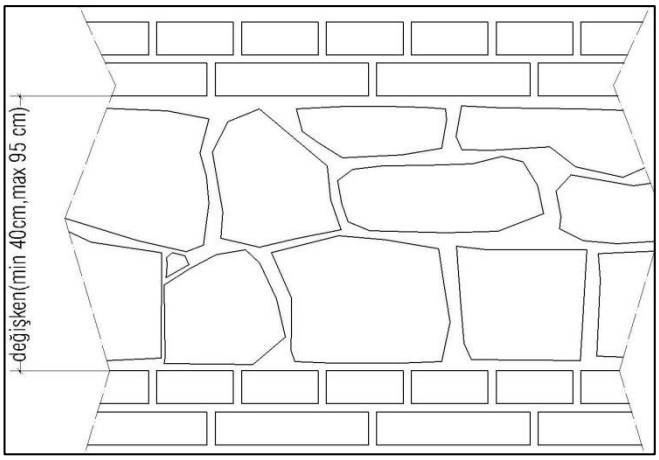

Resim 3.32: 1.Bölümün taş ve tuğla almaşık örme sistemi ile örülmüş beden duvarları.

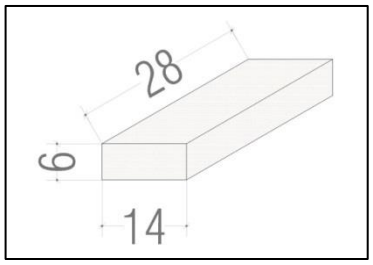

Resim 3.33: Almaşık duvar örme sisteminde kullanılan tuğla boyutları.

Resim 3.34: 1.Bölümün beden duvarları.

Kapı ve pencerelerin üstündeki basık kemerler 6x14x28 cm (Resim 3.33) boyutlarındaki tuğlaların iki sıra dizilmesi ile oluşturulmuştur (Resim 3.35, Resim 3.36). Z01 nolu mekânın güney duvarında bulunan iki adet pencereden bir tanesinin pencere üstü kemerinin 6x11.5x23.5 cm lik tuğlalardan örülmesi bu duvarın onarım görmüş olabileceğini düşündürmektedir (Resim 3.37).

Resim 3.35: 1.Bölümün güney duvarındaki pencere üstü kemer.

Resim 3.36:1. ve 2. Bölüm arasındaki duvarda yeralan pencere üstü kemer.

Resim 3.37: 1. Bölümün güney duvarındaki onarım gören pencere üstü kemer.

İçi moloz ve çimlerle kaplı olan 1.bölümün yer döşemesi mozaik dökme betondur (Resim 3.38).

Resim 3.38: 1. Bölümün mozaik yer döşemesi.

Mekanın kısmen ayakta kalan ahşap makaslı çatısı, yanlarda beden duvarlarına mesnetlenmiş, orta kısımlarda ise ahşap dikmelerle desteklenmiştir (Resim 3.39).

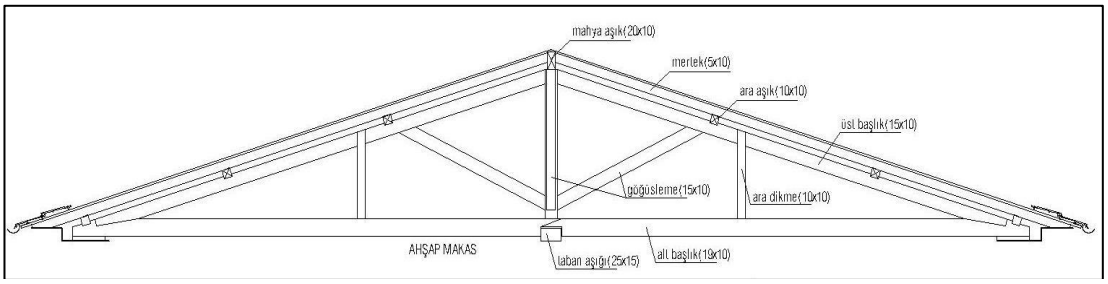

Resim 3.39: 1.Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonu.

Ahşap elemanlar birbirine geçme ve çivi ile sabitleme yöntemiyle bağlanmıştır (Resim 3.40, Resim 3.41, Resim 3.42, Resim 3.43). Çatı iki tarafa eğimli beşik çatıdır (Resim 3.39, Resim 3.44, Resim 3.45).

Resim 3.40: 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonu.

Resim 3.41: 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonu.

Resim 3.42: 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonunda dikme ve ahşap başlık birleşimi.

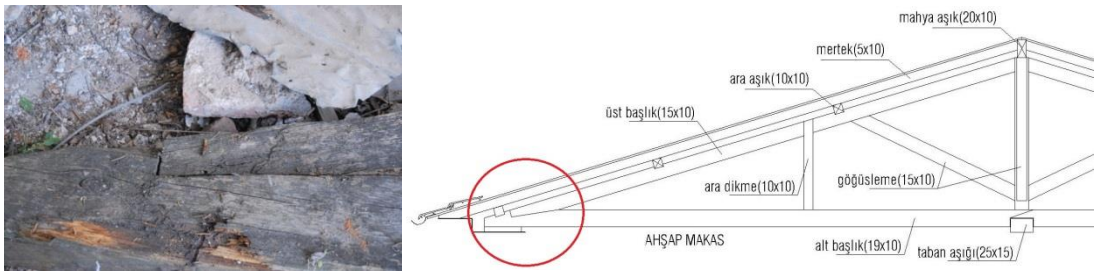

Resim 3.43: 1. Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonun çatı makası birleşim detayı.

Resim 3.44: 1.Bölümün ahşap çatı konstrüksiyonu.

Resim 3.45: 1.Bölümün çatısından genel görünüm.

Z03, Z04 ve Z05 nolu mekanların yaklaşık 70 cm kalınlığındaki dış beden duvarları ile 50 cm kalınlığındaki ara duvarları dolu tuğladan örülmüştür (Resim 3.46, Resim 3.47, Resim 3.48). İç ve dış duvarların yüzeyleri sıvalıdır; kalınlıkları 1 cm ile 5 cm arasında değişen sıvalar yer yer dökülmüştür.

Resim 3.46: Z03, Z04 ve Z05 nolu mekânlarından genel bir görünüm.

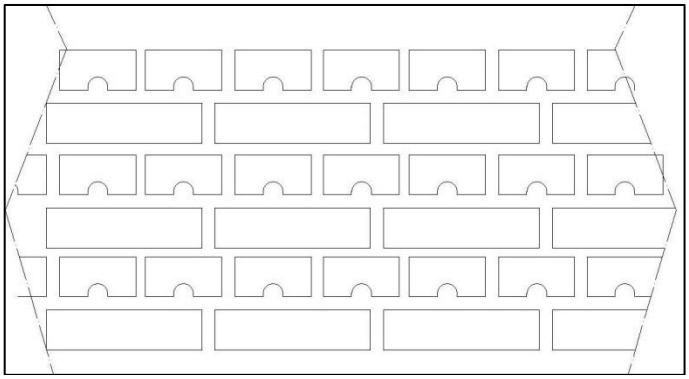

Resim 3.47: Z03, Z04 ve Z05 nolu mekanların dış duvarları ile 3.ve 4. bölümlerin arasındaki duvarın tuğla örme sistemi.

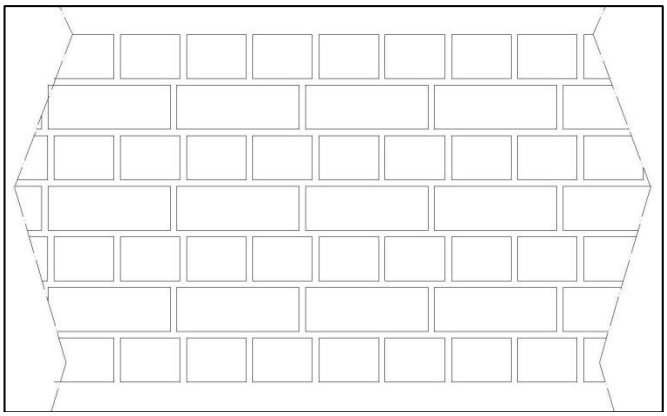

Resim 3.48: Z03, Z04 nolu mekanların arasındaki duvarın tuğla örme sistemi.

Z03 nolu mekanın kuzey duvarı çatı kotuna kadar 6x11.5x23 cm lik (Resim 3.49) tuğlalarla örülmüştür. Çatı saçak kotundan sonra ise 7x9.5x19.5cm lik (Resim 3.49) tuğla duvarlar ile örülmüştür (Ek G- Rölöve A-A Kesiti).Duvarların bütününde sıvalı olduğu mevcut izlerinden ve yere dökülmüş kalıntılarından görülebilmektedir.

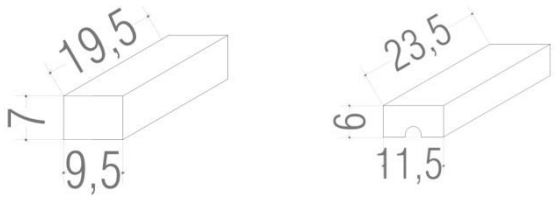

Resim 3.49: Duvarlarda kullanılan tuğlaların boyutları.

İçi moloz ve çimlerle kaplı olan Z04 no'lu mekânın yer döşemesi betondur. Yapı içinde büyüyen ağaçların köklerinden dolayı zemin döşemesi hasar görmüştür.

Tüm mekânlarda pencere ve kapı boşlukları kemerlerle geçilmiştir. 1.Bölümün, Z01 ve Z02 mekânlarındaki pencere üstü kemerler 6x14x28 cm lik tuğlaların (Resim 3.33) üç sıra halinde dizilmesi ile oluşturulmuştur (Resim 3.50). Z03 ve Z04 mekânlardaki pencere üstü kemerde 6x11.5x23.5cm lik tuğla kullanılmıştır (Resim 3.51). Z03 ve Z04 mekânlar arasında geçişi sağlayan kapı üstü kemer ise 7x9.5x19.5 cm lik tuğlaların (Resim 3.49) iki sıra halinde örülmesi ile oluşturulmuştur (Resim 3.52, Resim 3.53).

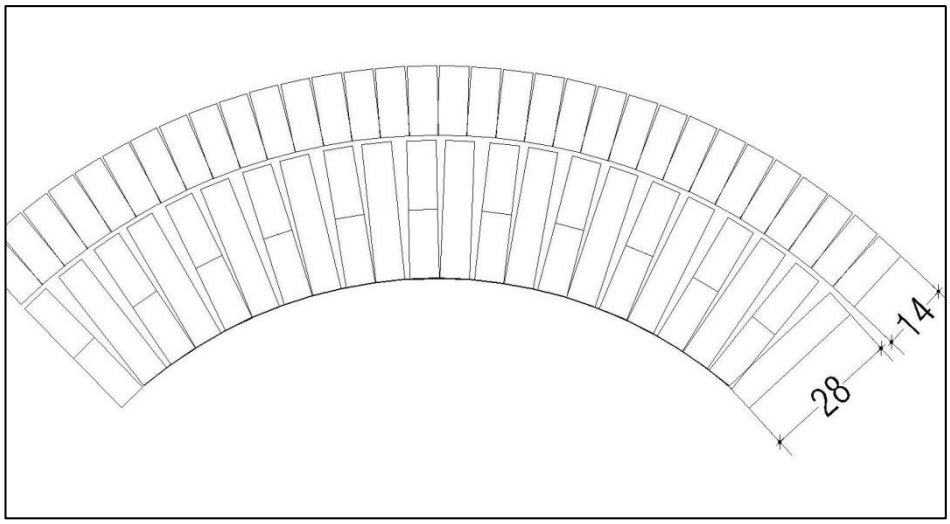

Resim 3.50: Z01 ve Z02 mekânlarda bulunan pencere üstü kemerler tuğlaların yerleşimi.

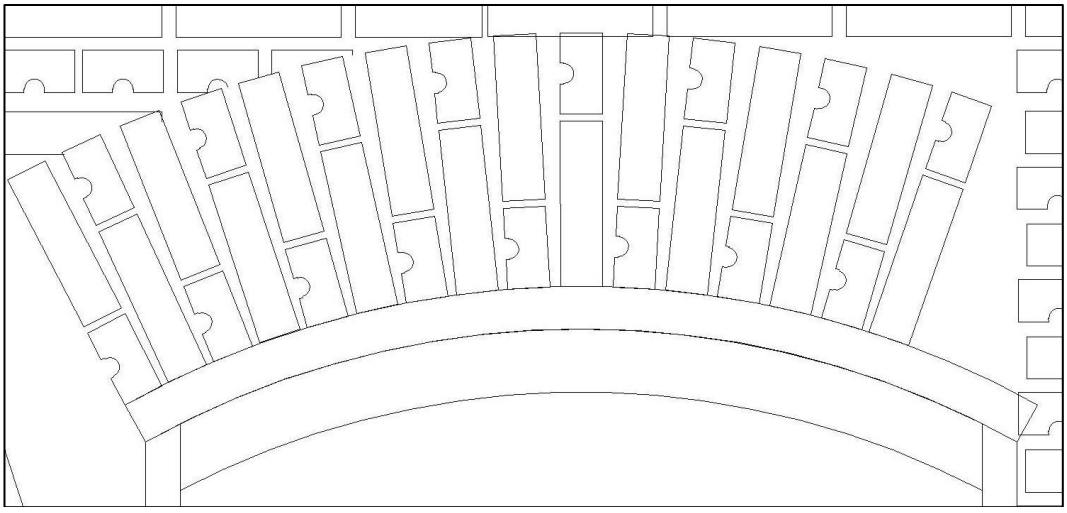

Resim 3.51: Z02 ve Z03 mekânlarda bulunan pencere üstü kemerlerde tuğlaların dizilişi.

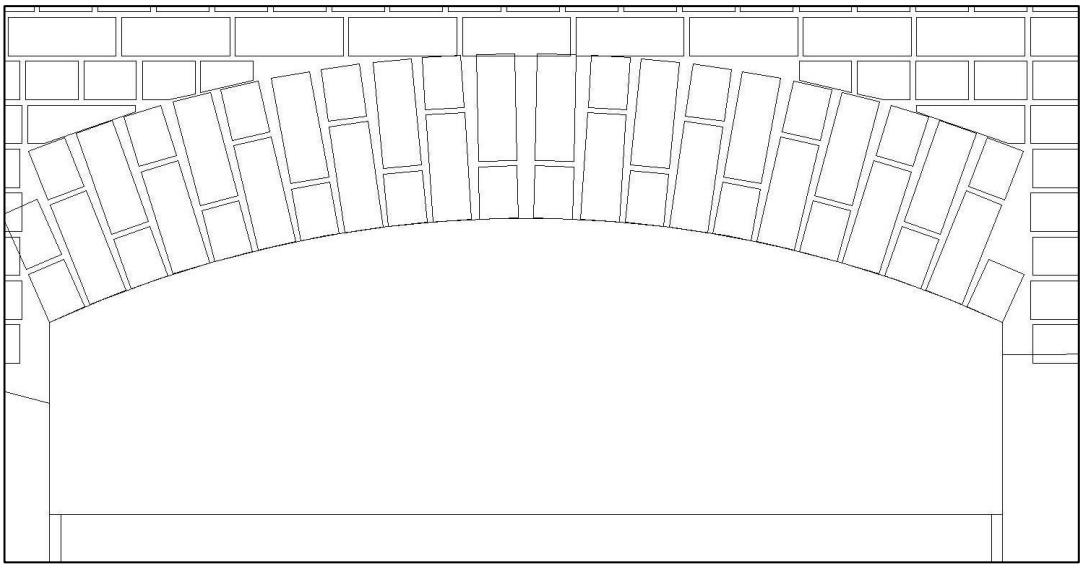

Resim 3.52: Z03 ve Z04 mekânlar arasında geçişi sağlayan kapı üstü kemerinde tuğlaların yerleşimi.

Resim 3.53: Z03 ve Z04 mekânlar arasında geçişi sağlayan kapı üstü kemer.

Çatısı çöken Z03, Z04 ve Z05 mekânların zemin döşemeleri üzerinde bulunan ahşap elamanlardan yararlanarak, bu mekânların özgün durumunda çatı örtüsünün Z01 ve Z02 nolu mekânlardaki gibi ahşap makaslarla taşındığını belirtmek mümkündür.

3.3.4. Malzeme Özellikleri

Yapıda kullanılan malzemeler harç, sıva, taş, tuğla, ahşap, demir, çinko ve marsilya tipi kiremittir. Kullanılan malzemelerde incelemeler yapılmak amacıyla yapının çeşitli noktalarından örnekler alınmıştır. Gözle yapılan incelemelerde malzemelerin özellikleri hakkında tespitler yapılmıştır.

Harçlar ve Sıvalar: Yapının tüm beden duvarlarının sıvalı olduğu gözlemlenebilmektedir. Tüm bölümlerden sıva ve harç örnekleri alınmıştır (Tablo 3.1, Tablo 3.2), (Numunelerin alındıkları yerlerin fotoğrafları için bakınız Ek3'e). Alınan numuneler elle ve gözle muayene yapılarak incelemeler yapılmıştır.

Z01 ve Z02 mekânlardan alınan sıva numunelerinin kalınlıkları 1-3 cm aralığında değişmektedir. Duvar yüzeylerinde rastlanılan kireç esaslı sıvanın özgün olduğu düşünülmektedir. Bağlayıcı malzemesi tespit edilemeyen sıvaların ise onarım amaçlı kullanıldığı söylenebilmektedir (Tablo 3.1).

Z03, Z04 ve Z05 mekânlardan alınan sıva numunelerinin kalınlıklarının 1 cm ilâ 1,5 cm aralığında olduğu görülmektedir. Tüm duvar yüzeylerinde rastlanılan sıvanın çimento esaslı olduğu tespit edilmektedir. Dökülen sıvaların dış yüzeylerinde rutubete bağlı kirlenme gözlemlenmektedir. Ayrıca dökülen sıvaların iç yüzeylerinde tuğla duvar elemanların kopan parçaları görülebilmektedir. Özgün sıvaya rastlanılmamaktadır.

Tablo 3.1: Z01 ve Z02 mekânlarından alınan numuneler.

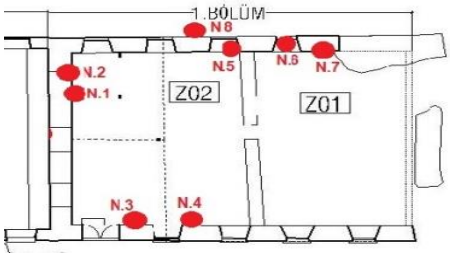

No	Türü	Fotoğraf	Alındığı Yer ve Açıklaması
N1	Sıva	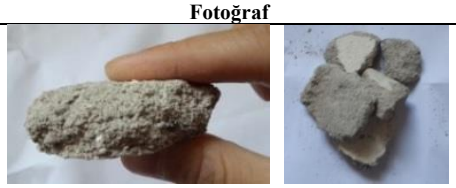	Z02-Batı Duvarı Yaklaşık 1.7 cm kalınlığındaki kireç esaslı sıva içinde kum ve 1.2-9 mm boyutlarında granüller, üzerinde ise boya görülmektedir. Elde kolaylıkla ufalanmaktadır.
N2	Harç		Z02-Batı Duvarı Kireç esaslı harcın içinde ince kum, 1 mm' den küçük granüller, tuğla kırıntıları ve çok az miktarda kıtık bulunmakta olup elde kolaylıkla ufalanmaktadır.
N3	Sıva		Z02-Güney Duvarı Üzeri iki kat boyalı, yaklaşık 1.2 cm kalınlığındaki kireç esaslı sıvanın içinde ince kum, 1 mm den küçük granüller, tuğla kırıntıları ve çok az miktarda kıtık bulunmaktadır. Elde kolaylıkla ufalanmaktadır.
N4	Sıva	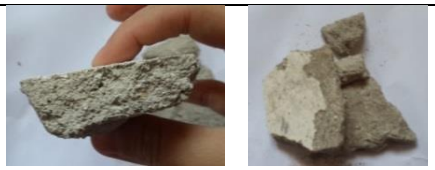	Z02-Güney Duvarı Yaklaşık 1.7- 2 cm kalınlığında, üzeri boyalı kireç esaslı sıva içinde kum ve 1.2 - 9 mm aralığında granüller görülmektedir. Elde kolaylıkla ufalanmaktadır.
N5	Sıva		Z02-Kuzey Duvarı Pencere Boşluğu İç Yüzey Yaklaşık 3cm kalınlığında olan numunenin sıva üzeri boyalıdır. Elde kolaylıkla ufalanmaktadır.
N6	Harç		Z02-Kuzey Duvarı Pencere Kemeri Pencere üstü kemer tuğlaları arasındaki kireç esaslı harçta, ince kum, 1-2.5 mm boyutlarında küçük granüller ile az miktarda tuğla kırıntıları görülmektedir. Elde kolaylıkla ufalanmaktadır.
N7	Harç		Z02-Kuzey Duvarı İki farklı harcın bir arada bulunduğu numunede, 1-5 mm boyutlarında granüller içeren elde kolaylıkla ufalanan kireç esaslı ve bağlayıcı malzemesi betimlenemeyen daha sert dokuya sahip,3-12 mm boyutlarında granüller içeren ikinci bir harç görülmektedir.
N8	Sıva		Z01ve Z02-Kuzey Duvarı Dış Yüzey Yaklaşık 2 cm kalınlığında 0.1-0.3 mm boyutlarında granüller içeren sıva açık renkli ve sert bir dokuya sahip olup bağlayıcı malzemesi tespit edilememiştir.

Tablo 3.2: Z03, Z04 ve Z05 mekânlarından alınan numuneler.

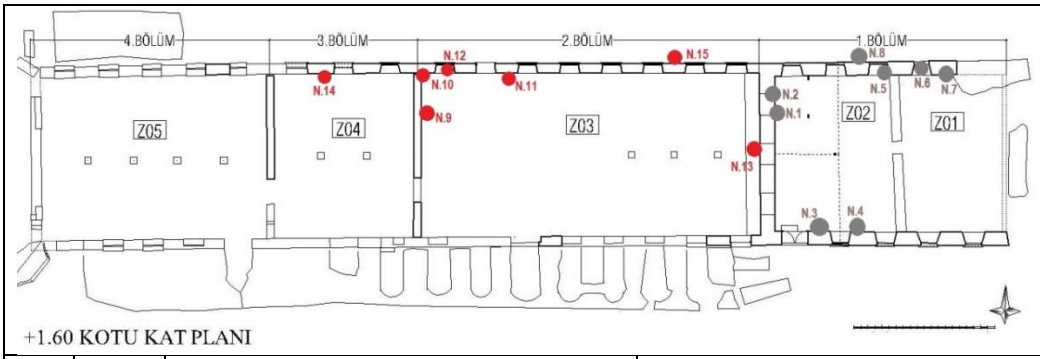

No	Türü	Fotoğraf	Alındığı Yer ve Açıklaması
N9	Sıva		Z03-Mekânın Batı Duvarı Yaklaşık 1 cm kalınlığınki çimento esaslı sıvanın yüzeyinde boyaya rastlanmamıştır. Sert dokudaki sıvanın yüzeyinde rutubete bağlı kirlenmeler gözlemlenmektedir.
N10	Harç		Z03-Batı Duvarı Tuğla Arası Ara bölme duvarından alınan numune kireç esaslı harçtır. Harç içinde 0,2 mm den küçük granüller gözlemlenmektedir. Elle kuvvet uygulandığında kolaylıkla ufalandığı görülmektedir.
N11	Sıva		Z03-Kuzey Duvarı İç Yüzey Yaklaşık 1,5 cm kalınlığında olan numunenin çimento esaslı sıva olduğu görülmektedir. Sert dokuya sahip olan sıvanın yüzeyinde beyaz renkte boya gözlemlenmektedir.
N12	Sıva		Z03- Kuzey Duvarı Kapatılmış Pencere Boşluğu İç Yüzeyi Yaklaşık 1.2 cm kalınlığındaki kireç esaslı sıvanın üzerinde boya, içinde ince kum, 0,2 mm den küçük granüller görülmektedir. Ayrıca elde kolaylıkla ufalanmaktadır.
N13	Sıva		Z03-Doğu Duvar İki farklı sıva tabakasının birincisinde yaklaşık 1,7 cm kalınlığında üzeri boyalı kireç esaslı sıva olduğu ve elde kolaylıkla ufalandığı, ikinci tabakada ise yaklaşık 2 cm kalınlığında çimento esaslı sert dokulu yüzeyi boyalı sıva gözlemlenmektedir.
N14	Sıva		Z04-Kuzey Duvarı İç Yüzey Yaklaşık 1,5 cm kalınlığında sert dokulu çimento esaslı sıva yüzeyinde boya izine rastlanmamaktadır. Ancak rutubete bağlı kirlenmeler gözlemlenmektedir.
N15	Sıva		Z03,Z04 ve Z05-Kuzey Duvarı Dış Yüzey Yaklaşık 1,5 cm kalınlığında olan numune çimento esaslı sıva olduğu görülmektedir. Sert dokuya sahip sıva yüzeyinde iki kat boya tespit edilmektedir.

Taş: Moloz taş, yapının temel duvarlarında (Resim 3.54) ve Z01 ile Z02 nolu mekânların beden duvarlarında almaşık olarak kullanılmıştır (Resim 3.55).

Resim 3.54: 2.Bölümün (Z03 mekânın) taş temel duvarları.

Resim 3.55: 1.Bölümün (Z01 ve Z02 mekânlar) temel ve beden duvarlarında kullanılan moloz taş.

1.bölümün beden duvarlarında farklı cins moloz taşların kullanıldığı görülmektedir. Taşların farklı renklerde olması, yüzey hatlarının keskin ve yuvarlak olması bu kanaati güçlenlendirmektedir. Temel duvarından numune alınamamıştır. Ancak 1.Bölümün beden duvarından 1 adet taş numunesi alınmıştır. Alınan numunelerde gözle ve elle incelemeler yapılmıştır (Tablo 3.3). Yapılan inceleme sonucunda beden duvarının bünyesinde bulunan taşa elle kuvvet uygulandığında parça kopmaları meydana geldiği görülmektedir. Bu durum taşın taşıyıcı özelliğini kaybettiğini göstermektedir.

Tablo 3.3: 1.Bölümün Kuzey duvarında alınan taş numunesi.

Alındığı Yer	Alındığı Yerin Fotoğrafı	Alınan Numunenin Fotoğrafı
Z02 mekânın kuzey duvarı		
Açıklama	Koyu gri- haki yeşil renkte, sert görünümlü olmasına rağmen, elle kuvvet uygulandığında kolaylıkla parçalanma meydana geldiği görülmektedir.	

Tuğla: Yapıda üç farklı boyutta tuğla kullanıldığı tespit edilmiştir. Z01 ve Z02 nolu mekânların beden duvarlarında 6x14x28 cm boyutlarındaki tuğla taşla almaşık olarak kullanılmıştır. Z03, Z04 ve Z05 nolu mekânların beden duvarlarını oluşturan tuğlalar ise 6x11.5x23.5 cm boyutlarında olup zemin kotundan çatıya kadar örülmüştür. Z03 ve Z04 nolu mekânlar arasında kalan ara duvar ise 7x9.5x19.5 cm boyutlarındaki tuğlalardan örülmüştür.

Ahşap: Yapının pencere doğramalarında ve Z02 nolu mekâna açılan dış kapı doğramasında, çatı konstrüksiyonunda ahşap malzeme kullanılmıştır.

Çatı konstrüksiyonda kullanılan ahşap elemanlarda beyaz renkli boya görülmektedir. Konstrüksiyon 10x20cm mahya aşığı, 10x10cm ara aşık, 5x10cm mertekler, ahşap makasın alt başlığında 10x19 cm, üst başlık 10x15 cm ahşap elemanlar, 10x15 cm ana makas dikmesi, 10x10cm ara dikme, 10x15 cm göğüsleme ve 15x25 cm taban aşığı kullanıldığı görülmektedir (Resim 3.39, Resim 3.40, Resim 3.41).

Pencere boyutlarında farklılık görülen 1.bölüm ile 2. ve 3. bölümün ahşap pencere doğramalarında kasa ve kayıt boyutlarında da gözlemlenmiştir (Resim 3.56,

Resim 3.57, Resim 3.58, Resim 3.59). Pencerelerde kullanılan ahşap üzerinde boyaya rastlanmamıştır.

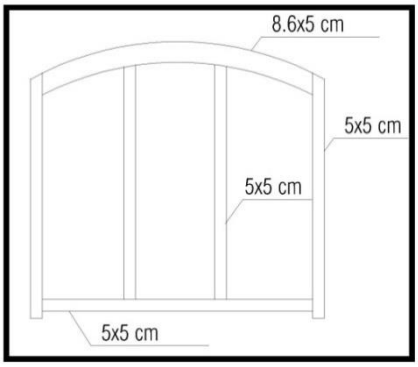

Resim 3.56: 2. ve 3. Bölümün kuzey duvarındaki ahşap pencere doğramasının kasa ve kayıt boyutları.

Resim 3.57: 2.ve 3. Bölümün kuzey duvarındaki ahşap pencere doğramasının fotoğrafı.

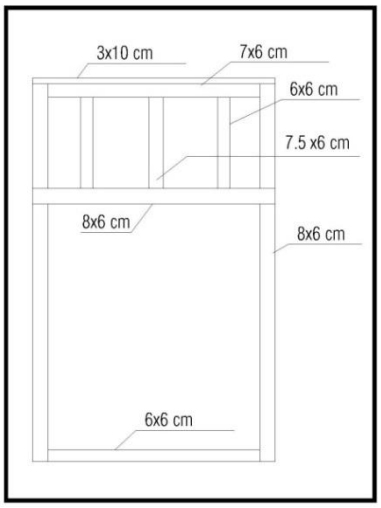

Resim 3.58: 1.Bölümün güney duvarındaki ahşap pencere doğramasının kasa ve kayıt boyutları.

Resim 3.59: 1.Bölümün güney duvarındaki ahşap pencere doğramasının fotoğrafı.

Yapıda günümüze ulaşmış tek kapı doğraması 1.bölümün güney duvarında bulunan 190x308 cm boyutlarındaki çift kanatlı kapı olduğu daha önceki bölümlerde bahsedilmektedir. Kapı doğramasının ahşap kapı kanadının dış tarafının yeşil-sarı renginde boyalı, iç tarafının ise boyasız olduğu görülmektedir (Resim 3.60).

Resim 3.60. 1.Bölümün güney duvarındaki ahşap kapı doğraması.

Ahşap elamanların hangi cins ağaçtan yapıldığı ise deney yapılamadığı için tespit edilememiştir.

Demir: Z03, Z04 ve Z05 nolu mekânlar arası geçisi sağlayan kapı boşluklarında demir kapı kasasına rastlanmaktadır (Resim 3.61, Resim 3.62, Resim 3.63). Ayrıca Z01, Z02 nolu mekânlarda bulunan pencere kemerlerinde sıvanın dökülmesi ile açığa çıkan gergilerin demir olduğu görülmektedir (Resim 3.64, Resim 3.65) .

Yapının bünyesinde olmayan ancak üstlendiği işlev gereği Z03 nolu mekânın kuzey duvarlarına monte edilmiş dokuma makineleri ile ilgili aksamlarında (Resim 3.66, Resim 3.67) ve Z01, Z02 mekânların güney duvarlarına izlerine rastlanılan makina aksamın bağlayıcı elemanlarının da demir olduğu görülmektedir (Resim 3.68, Resim 3.69).

Resim 3.61: Z03 ve Z04 mekânlar arası geçişi sağlayan demir kapı doğraması.

Resim 3.62: Z03 ve Z04 mekânlararası geçişi sağlayan demir kapı doğraması yakından görünüm.

Resim 3.63: Z04 ve Z05 mekânlar arası geçişi sağlayan demir kapı kasası.

Resim 3.64: 1.Bölümün kuzey duvarında pencere kemerlerindeki demir gergiler (kırmızı çizgi ile belirginleştirmiştir).

Resim 3.65: 1.Bölümün kuzey duvarında pencere kemerlerindeki demir gergiler yakında görünüm.

Resim 3.66: Z03 mekânın kuzey duvarındaki demir aksam.

Resim 3.67: Z03 mekânın kuzey duvarındaki demir aksam (detay) yakından görünüm.

Resim 3.68: Z01 ve Z02 mekânlarının güney duvarındaki demir aksam izleri (iç mekândan bakış).

Resim 3.69: Z01 ve Z02 mekânlarının güney duvarındaki demir aksam izleri (dış cepheden bakış).

Çinko: Yapıda yatay yağmur olukları ve yağmur iniş borularında çinko kullanıldığı görülmektedir (Resim 3.70).

Resim 3.70: Yapıdaki yağmur iniş boruları.

Kiremit: Çatı kaplama malzemesi olarak marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. 24.8x42.2 cm boyutlarında kullanılan kiremitlerin günümüzde ismini aldığı ve üretildiği yer olan Fransa'nın Marsilya şehrinden getirildiği düşünülmektedir. Kiremitlerin üzerinde "GUİCHARD FRERES SEON ST HENRİ MARSEILLE" markasının olması bu kanaati güçlendirmektedir. Çatının onarım gördüğü, ve bu onarımlarda yerli ürünlerin de kullanıldığı alanda numune alınan kiremitlerin farklı markalarından anlaşılmaktadır. Düşmüş kiremitlerden 6 adet numune alınmıştır. İlk numune orijinal Marsilya kiremididir (Resim 3.71). İkinci numune mahya kiremidi olup üzerinde marka yazısı görülmemiştir (Resim 3.72). Ancak ilk numuneye göre daha koyu renkte olduğu gözlenebilmektedir. Alınan diğer numenler Marsilya tipi kiremittir. Ancak üzerinde farklı yerli ve yabancı marka yazısı olduğu görülmektedir. Üzerinde "Kurt Kiremidi M.Baskurt Eskişehir" marka yazısı olan kiremit 24x42 cm boyutlarındadır. "Kılıçoğlu – Eskişehir 1949" markalı kiremit 22x39.5 cm boyutlarındadır. "Tuıleries Aıxoıses Les Mılles B.D.R France" yabancı markalı kiremit 24,5 x 42 cm boyutlarında olduğu tespit edilmektedir. (Resim 3.73).

Resim 3.71: Birinci numune orijinal Marsilya kiremidi.

Resim 3.72: İkinci numune çatı mahya kiremidi.

Resim 3.73: Yerli ve yabancı farklı markalı kiremit numuneleri.

3.4. Bozulmalar ve Nedenleri

Fabrikaya, kuruluşundan (1843) yıkılışına (1920-1.Dünya savaşında bombalanması) kadar ki tarihi süreç içerisinde ihtiyaca bağlı olarak birçok tadilat, onarım ve ilave yapıldığı yazılı ve görsel kaynaklardan (Bölüm 1) bilinmektedir.

Özgün işlevini yitiren yapı, 1920'li yıllarda Türk Silahlı Kuvvetleri'ne (TSK) devredilmiştir. TSK'nın kullanımına geçen yapı hatalı müdahalelere maruz kalmış ve yapıda gerekli bakım ve onarım gerçekleştirilememiştir. 1999 Marmara depremi ile büyük bir bölümü yıkılan yapı, dış hava koşullarına karşı tamamen savunmasız kalmıştır. Tüm bu nedenler yapıda mevcut olan hasarların oluşmasına ve bu hasarların ilerlemesine neden olmaktadır. Yapının bozulma nedenleri; savaş kaynaklı etkenler, hatalı müdahale, doğal afetler ve uzun süreli doğal etkenler başlıkları altında ele alınacaktır.

3.4.1. Savaş Kaynaklı Etkenler

I. Dünya Savaşı'na kadar üretime devam eden fabrika, 1920 yılında bombalaması sonucu büyük hasar görmüş ve üretimini durdurmuştur. Bombalama

sırasında Dokuma Atölyesi 1.Bölüm olarak adlandırdığımız kısmın devamı olan yapının yıkıldığı gözlenmektedir. İngilizlerin bombalama sırasında çektiği fotoğraf (Resim 3.1, Resim 3.74), [Tarihi Eserler Broşürü] ve alanda yapının doğu kanadında tespit edilen temel izleri bu kanaati güçlendirmektedir (Ek G- Rölöve Vaziyet Planı).

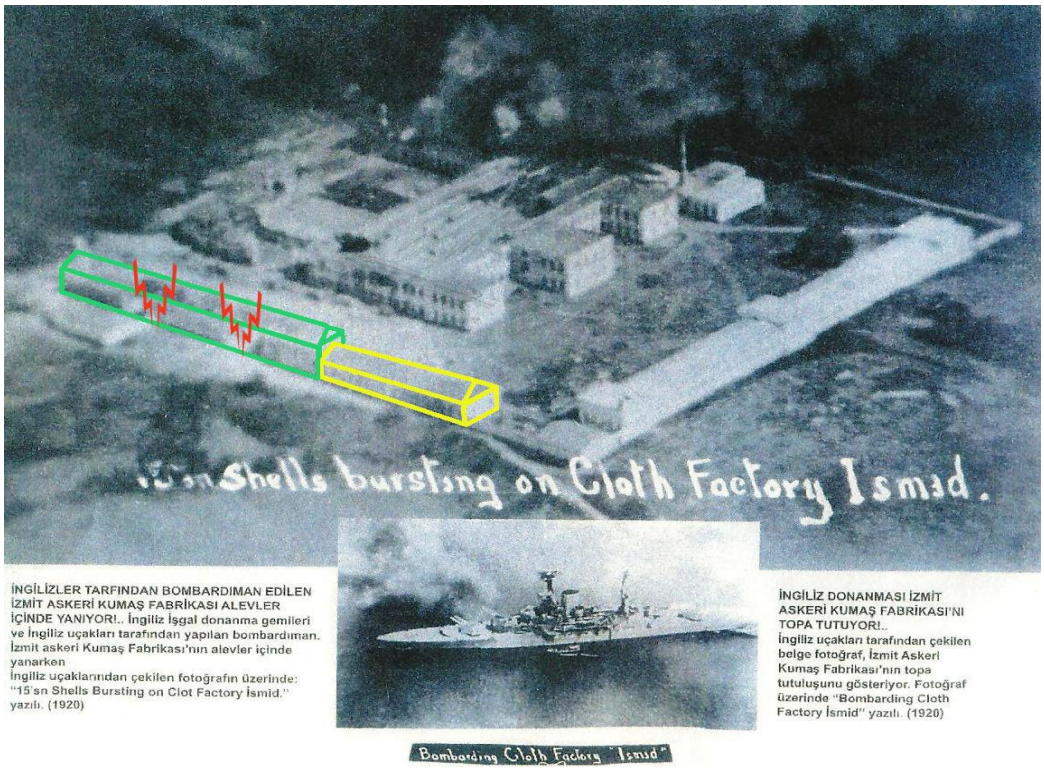

Resim 3.74: İngiliz ordusunun çuha fabrikasını bombalarken çekilen fotoğrafta dokuma atölyesinin durumu ve hasar gördüğü kısım.

3.4.2. Hatalı Müdahaleler

Birinci Dünya Savaşından sonra atıl durumda kalan yapı, TSK'nın kullanıma geçtikten sonra özgün işlevi dışında kullanılmıştır. Yapının 1.bölümün (Resim 3.3) ayakta kalan mevcut duvarları doğu yönünde tuğla ile örülerek depoya dönüştürülmüştür. Aynı bölümün kuzey duvarındaki pencere boşlukları tuğla örülerek tamamen kapatılmıştır. Güney duvarı üzerinde bulunulan pencere boşluklarının da ahşap doğramaları olduğu halde kısmen tuğla örülerek kapatıldığı ve sıvandığı 1995 tarihli Kurul arşivinden alınan fotoğraftan görülebilmektedir (Resim 3.2). Ancak 1999 depremin etkisiyle güney yönündeki duvarların yıkıldığı ve günümüzde sadece bir adet pencerenin tuğla duvarla kapatıldığı rölöve çalışmalarında tespit edilmiştir (Ek G-Rölöve Plan ve Cephe Çizimleri), (Resim

3.22). Güney duvarı üzerinde 2.82 m. kotunda izlerine rastlanan demir aksamın (Resim 3.69) bombalama sırasında mı yıkıldığı, yoksa daha sonra kullanıcılar tarafından mı söküldüğü hakkında sağlıklı verilere ulaşılamamıştır.

Yapıdaki 2. ve 3. Bölümün ayakta kalan kuzey duvarındaki pencere boşluklarının bazıları tamamen tuğla duvar ile örülerek kapatılmıştır (Ek G- Rölöve Cephe Çizimleri), (Resim 3.23, Resim 3.27).

2, 3 ve 4. Bölümün tuğla duvarlarının çimento esaslı sıva ile sıvanıp, boyandığı görülmektedir. Yüzeyden dökülen sıvalar tuğla yüzeylerini de aşındırmış ve yüzey kayıplarına neden olmuştur (Resim 3.75, Resim 3.76). Tarihi yapılarda çimento harcının kullanımı sakıncalıdır. Çimento harcı basınca ve çekmeye çok dayanıklı olduğundan, geleneksel yığma taşıyıcı sistemin kireç harcının ve özelliklerine bağlı plastik davranış ve çevre değişikliklerine uyum sağlayabilme niteliğini bozmakta ve genellikle gözlendiği gibi yapının zayıf noktalarında mekanik bir basınç yaratarak kırılmalara neden olmaktadır. Çimento ile yapılan onarımlarda dolgular, gözenekli malzeme ile temas ettiklerinde, yükler karşısında farklı çalışmakta ve bütün gerilmeleri geleneksel yapıya aktarmaktadırlar [Bernard, 1982].

Resim 3.75: 2.Bölümün dökülen sıvalarla tuğla yüzeyde oluşan aşınmalar.

Resim 3.76: 3.Bölümün dökülen sıvalarında görülen tuğlaların parçaları.

Günümüzde yapının çevresinde muhdes eklemeler yapılmaya devam edilmektedir. Yapının doğu kanadının kuzey cephesinde yaklaşık 2-3 m mesafede bir çöp istasyonu inşa edilmiştir (Resim 3.77). Çöplerin tümü burada toplanmaktadır. Rüzgârın ve alandaki hayvanların etkisiyle çöpler yapı etrafında dağılmaktadır.

Resim 3.77: 2010 yılında yapılan çöp istasyonu.

3.4.3.Doğal Afetler

Ne zaman olacağı bilinmeyen, aniden şiddetli bir felaket olarak ortaya çıkan deprem, toprak kayması, sel, tayfun gibi olaylar tarihi çevrelerin, anıtların hasar görmesine neden olmaktadır. Deprem kuşağı üzerinde bulunan ülkemizde tarih boyunca anıtlar yer sarsıntılarından hasar görmüş, yıkılmış, tekrar yapılmışlardır [Amman, 2012].

Kocaeli ili 2. derece deprem bölgesinde kalması sebebi ile tarihi boyunca şiddetli depremlere tanıklık etmiştir. Deprem hareketinin iki doğrultuda olması nedeniyle, yığma yapılardaki taşıyıcı duvarlar, duvar düzleminde ve düzlem dışında zorlanmalara maruz kalmaktadır [Öztürk, 2006].

Çalışma konusu dokuma atölyesi inşa edildiği tarihten günümüze kadar geçen zaman boyunca büyük depremlere maruz kalmıştır. Yapının 1999 Marmara depreminde büyük hasar aldığı 1995 tarihli Kurul arşivindeki fotoğrafla (Resim 3.2) karşılaştırıldığında anlaşılmaktadır. Yapının taş-tuğla almaşık sistemli birinci bölümün beden duvarlarında strüktürel çatlaklar meydana gelmiştir. Özellikle 1.bölümün kuzey cephesindeki duvarda pencere denizliğinden başlayıp çatı silmesine kadar devam eden çapraz strüktürel çatlak büyük tehlike oluşturmaktadır (Resim 3.78, Resim 3.79, Resim 3.80). Yapıda ayrıca sıva çatlakları da gözlenmektedir. Dökülen sıvalardan hasarın sıva yüzeyinde oluştuğu, strüktürel hasar görülmediği tespit edilmiştir (Resim 3.81, Resim 3.82, Resim 3.83, Resim 3.84).

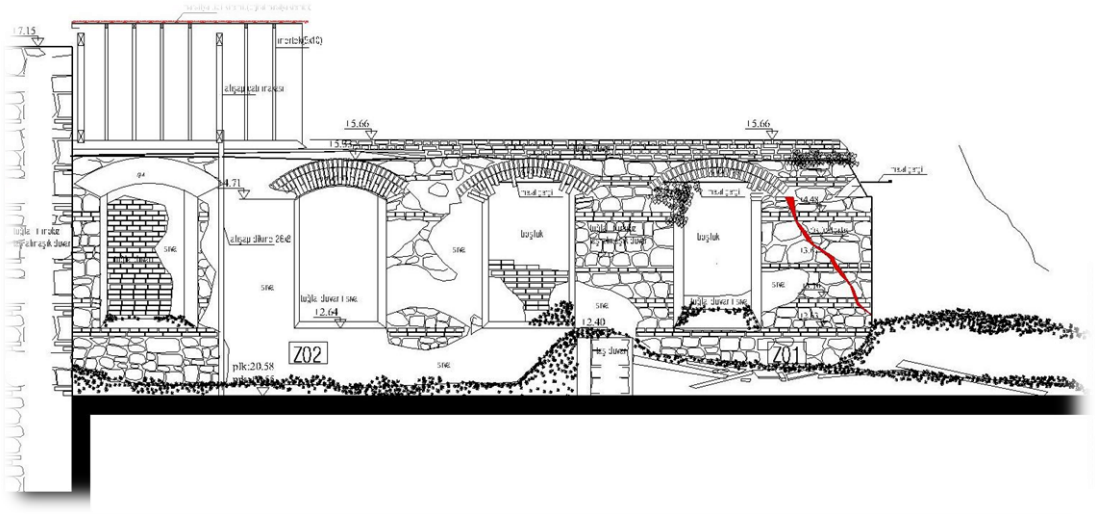

Resim 3.78: Z03 nolu mekânın kuzey duvarındaki köşe çatlağı.

Resim 3.79: 1.Bölümün kuzey duvarındaki strüktürel çatlak
(iç mekândan bakış).

Resim 3.80: 1.Bölümün kuzey duvarındaki strüktürel çatlak
(dış cepheden bakış).

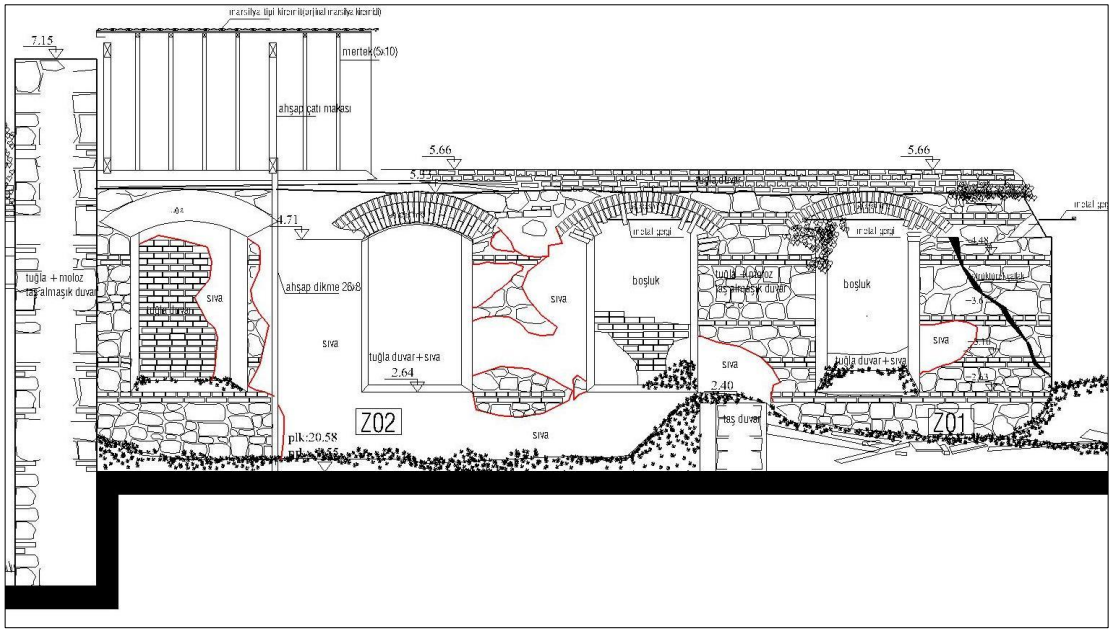

Resim 3.81: 1.Bölüm (Z01 ve Z02 nolu mekân) kuzey duvarındaki sıva çatlakları.

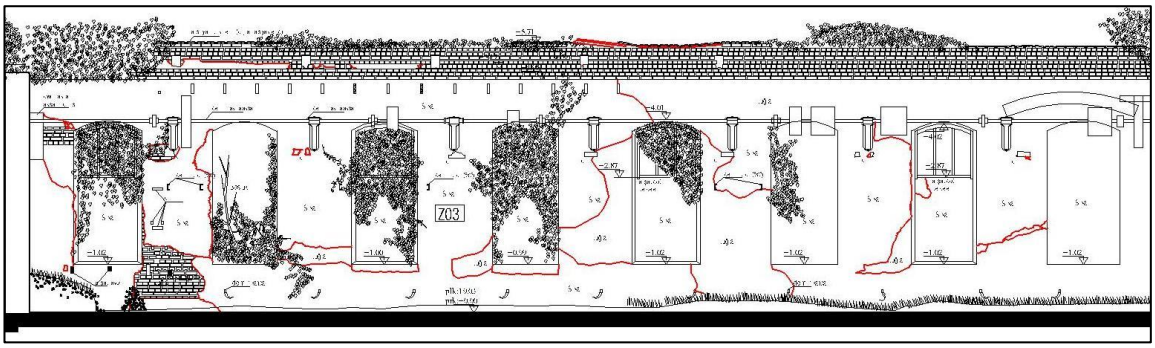

Resim 3.82: 2.Bölüm (Z03 nolu mekân) kuzey duvarındaki sıva çatlakları.

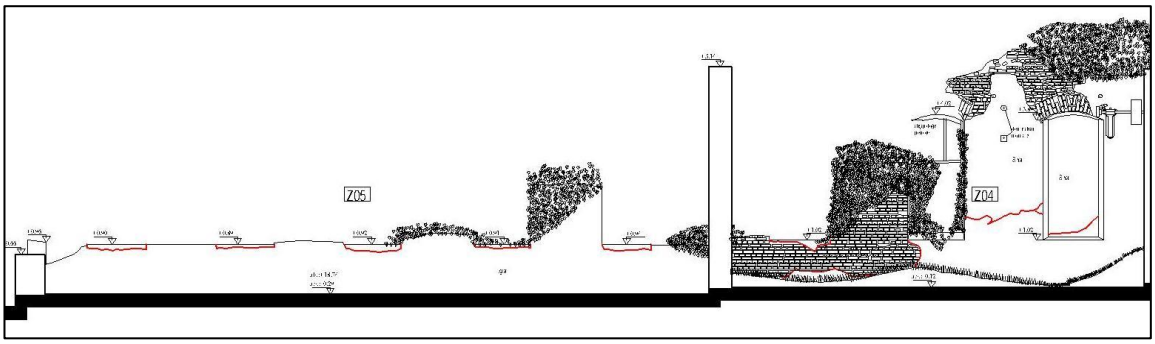

Resim 3.83: Z04 ve Z05 nolu mekânların kuzey duvarındaki sıva çatlakları.

Resim 3.84: Duvarda görülen sıva çatlakları.

1.Bölümün batı duvarında moloz taş + tuğla almaşık örme sistemi ile kapatılan pencerelerdeki dolguların deprem etkisi ile yerinden ayrıldığı gözlenmektedir (Resim 3.5, Resim 3.85, Resim 3.86) .

Resim 3.85: 1.Bölümün batı duvarında (güney kanadında yer alan) kapatılan pencerelerin taş dolgularındaki hasar.

Resim 3.86: 1.Bölümün batı duvarında (ortada yer alan) kapatılan pencerelerin taş dolgularındaki hasar.

Güney duvarında bulunan pencere üstü tuğla kemerin depremde yıkıldığı düşünülmektedir. Kemerin yıkılması ile beraber güney duvarının sürekliliği bozulmuştur (Resim 3.87). Bu durum duvarın strüktürü açısından büyük tehlike arz etmektedir.

Resim 3.87: 1.Bölümün güney duvarındaki yıkılan pencere kemeri.

1.Bölümün sonradan yapıldığı düşünülen doğu cephesindeki tuğla duvarın da depremden sonra yıkıldığı görülmektedir. Yapının yığma tuğla ile örülen 2. ve 3. bölümün güney duvarları ile 4.bölümün güney, kuzey ve batı duvarları yıkılmıştır. 2. Bölüm ile 3. Bölüm arasındaki yığma tuğla duvarda genel olarak strüktürel bir bozulma görülmemektedir. Ancak bölücü duvarların dik olarak birleştiği kuzey beden duvarı boyunca yaklaşık birleşme noktalarında yaklaşık 10 cm lik ayrılma görülmektedir (Resim 3.88, Resim 3.89).

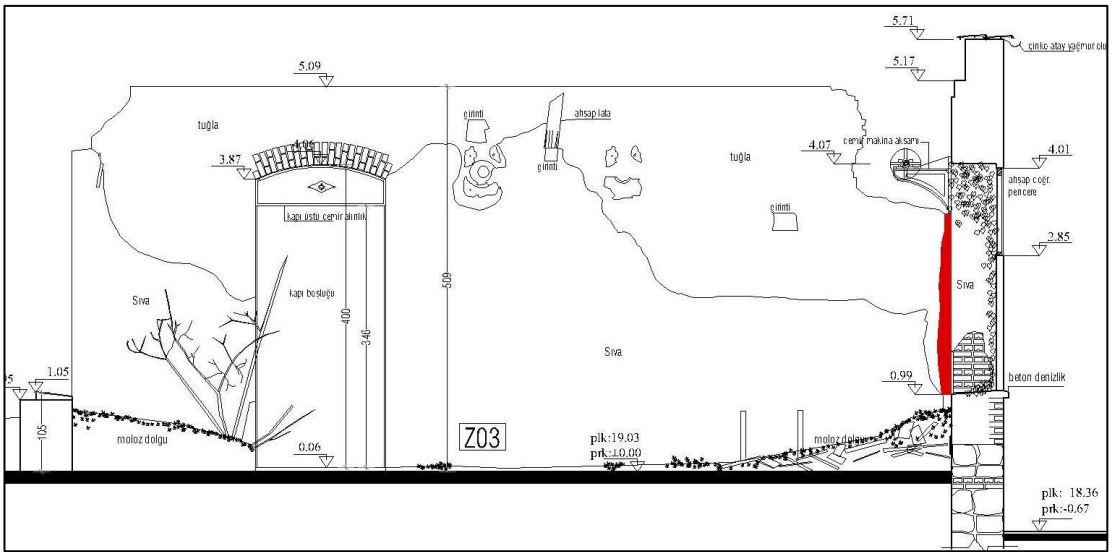

Resim 3.88: Ara bölme duvarının dik birleştiği ana beden duvarı arasındaki ayrılma.

Resim 3.89: Ara bölme duvarının dik birleştiği ana beden duvarı arasındaki ayrılma.

Yapının çatısının çökmesinin de deprem kaynaklı olduğu düşünülmektedir. 1.Bölümün ahşap çatısı kısmen, beden duvarları yıkılan 2, 3 ve 4. bölümlerin çatısı ise tamamen çökmüştür. Çatının çökmesi yapıyı dış etmenlere karşı savunmasız bırakmıştır.

3.4.4.Uzun Süreli Doğal Etkenler

Depremden sonra yapı bütünlüğü bozulan yapı uzun yıllar boyunca dış hava koşullarına maruz kalmıştır. Rüzgâr ve kuşların taşıyarak getirdikleri bitkisel organizmalar yapının çeşitli yerlerinde birikmiş ve yerleşmiştir. Yapının genelinde yoğun bir bitki oluşumu gözlenmektedir. Özellikle bahar aylarında bitkilenmeler yoğunlaşmakta, ağaçlar dallanıp budaklanarak yapıyı sarmaktadır (Resim 3.90, Resim 3.91, Resim 3.92, Resim 3.93, Resim 3.94, Resim 3.95, Resim 3.96, Resim 3.97, Resim 3.98, Resim 3.99). Yalıtımsız temel duvarlarından yapı bünyesine giren zemin suyu ile yağmur sularının etkisiyle bitkilenme ve yosunlaşma oluşmuştur (Resim 3.100, Resim 3.101, Resim 3.102, Resim 3.103, Resim 3.104, Resim 3.105, Resim 3.106, Resim 3.107, Resim 3.108, Resim 3.109, Resim 3.110).

Resim 3.90: 1.Bölümün iç mekânındaki bitkilenmeler.

Resim 3.91: 1.Bölümün güney duvarındaki bitkilenmeler.

Resim 3.92: 1.Bölümün kuzey duvarındaki bitkilenmeler.

Resim 3.93: 2..Bölümden genel görünüm (bitkilenmeler).

Resim 3.94: 2. Bölümün iç mekânında oluşan bitkiler.

Resim 3.95: 2.Bölümün iç mekânında oluşan ağaçlar.

Resim 3.96: 3.Bölümün iç mekânında oluşan ağaçlar ve bitkilenmeler.

Resim 3.97: 4.Bölümün iç mekânında oluşan ağaçlar ve bitkilenmeler.

Resim 3.98: 4. Bölümün iç mekânında oluşan ağaçlar ve bitkilenmeler.

Resim 3.99: Yapının Kuzey duvarındaki bitkilenmeler.

Resim 3.100: 1.Bölümün iç mekânın kuzey duvarında oluşan rutubet ve yosunlaşma.

Resim 3.101: 1.Bölümün iç mekânın batı duvarında oluşan rutubet ve yosunlaşma.

Resim 3.102: 1.Bölümün iç mekânın güney duvar diplerinde oluşan yosunlaşma.

Resim 3.103: 1.Bölümün iç mekânın güney duvarında oluşan yosunlaşma.

Resim 3.104: 2. ve 3. Bölümler arasındaki ara duvarın üst kısımlarında oluşan yosunlaşma.

Resim 3.105: 3. Bölümün iç mekânın kuzey duvarında oluşan yosunlaşma.

Resim 3.106: 3. ve 4. Bölümler arasındaki ara duvarda ve *in situ* kalıntılarında oluşan yosunlaşma.

Resim 3.107: 4. Bölümün iç mekânın güney duvarında oluşan yosunlaşma.

Resim 3.108: 4. Bölümün iç mekânın batı duvarında oluşan yosunlaşma.

Resim 3.109: 4. Bölümün güney duvarının dış cepheden yosunlaşması.

Resim 3.110: 4. Bölümün iç mekânın kuzey duvarında oluşan yosunlaşma.

Beden duvarların sıvalı olan iç ve dış duvar yüzeylerinde nem ve yağıştan dolayı bozulmalar meydana gelmiş ve yer yer dökülmeler gözlenmektedir. Yüzeyde kalan sıvalarda kabarma ve kılcal çatlaklar görülmektedir. Sıvanın dökülmesinden sonra duvarlarda bulunan tuğlalar ve bunlar arasındaki bağlayıcı harçlar da zarar görmüştür. Ayrıca sıvaların dökülmesi ile beraber açıkta kalan yapı malzemelerinde bozulmaların arttığı görülmektedir. Özellikle 1.bölümün kuzey ve güney duvarında bulunan pencere kemerlerinin tuğla elemanlarında aşınmalar, yüzey kopmaları ve yosunlaşma tespit edilmiştir (Resim 3.111, Resim 3.112).

Resim 3.111: 1. Bölümün kuzey duvarında yer alan pencere kemerlerindeki tuğlalarda görülen aşınmalar ve kopmalar.

Resim 3.112: 1. Bölümün güney duvarında yer alan pencere kemerlerindeki tuğlalarda görülen aşınmalar, kopmalar ve yosunlaşmalar.

Çatısı kısmi olarak yıkılmış olan 1.bölümün, dış hava şartlarına maruz kalan ahşap elemanlarda rutubete bağlı olarak böceklenme, mantarlaşma ve çürüme görülmektedir (Resim 3.40, Resim 3.41, Resim 3.42). Bu nedenle ahşap çatı makasları taşıyıcı özelliğini kaybetmiştir ve çökme riski görülmektedir.

Yine yoğun rutubet ve nem nedeniyle yapıdaki ahşap kapı ve pencere doğramalarında çürüme görülmektedir (Resim 3.57, Resim 3.59, Resim 3.60). Yıkılan beden duvarları üzerinde bulunan kapı ve pencere doğramaların izlerine ise rastlanılamamıştır.

Yapının beden duvarlarına monte edilmiş demir aksamlar ve 2.bölüm, 3. ve 4. bölümler arasında geçişi sağlayan kapı boşluklarında demir doğramada ve 1.bölümün pencere üstüne yerleştirilmiş demir gergilerde neme bağlı olarak korozyon görülmektedir (Resim 3.61, Resim 3.62, Resim 3.63, Resim 3.64, Resim 3.65, Resim 3.66, Resim 3.67).

Yatay çinko yağmur oluklarında çatının çökmesinden dolayı kopmalar bükülmeler olmuştur. Çinko yağmur iniş borularının çoğu yok olmuştur. Günümüze ulaşanlar kopmuş veya kırılmıştır.

İşlevini kaybeden yapıya gerekli bakımların yapılmaması, yanlış müdahaleler, depremler ve dış hava koşularının etkisi ile birleşince yapı yok olma tehlikesi ile karşı kaşıya gelmiştir.

4.RESTİTÜSYON

Fabrikanın özgün mimari kurgusu ile ilgili önemli kaynaklardan biri tesisin yapımı sırasında makine teçhizatını sağlayan sanayi mühendisi Sir William Fairbairn'ın "Treatise on Mills and Millwork" başlıklı kitabıdır [William Fairbairn, 1863]. Kitapta yer alan şematik bir vaziyet planında (Resim 4.1) fabrikanın, ana avluyu (A) çevreleyen dört ana blok ve bir ekten oluştuğu belirtilmektedir. W.Fairbairn'ın 1863 tarihli kitabında girişin (B) yer aldığı blokta "*fabrikayı sık sık ziyarete gelen*" Sultan Abdülmecid'e ait çalışma odalarının (a) bulunduğu, yanlarındaki iki bloğa (D) depo ve benzeri birimlerin yerleştirildiği, girişin karşısındaki en büyük bloktada (C) ana üretim bölümünün bulunduğu, bu bölüme ek şeklinde inşa edilmiş (E) yapıda da su gücüyle çalışan fabrikanın su-çarkının yer aldığı anlatılmaktadır [William Fairbairn, 1863]. W.Fairbairn'in yayınının devamında bir plan ve bir de boylamasına kesit yer almaktadır (Ek D) [William Fairbairn, 1863].Yayın fabrikanın ana üretim bölümü üzerinde yoğunlaşarak devam eder. Bu açıklamalardan, dikdörtgen şemalı bir planı olan ana üretim holünün, tüm üretim etkinliğini tek katta toplayan bir yapı şeklinde tasarlandığı ve yaklaşık 6 m. ("20 feet") yüksekliğinde daire kesitli dökme demir kolonlar tarafından desteklenen demirden üretilmiş kemerli ve ışık almaya elverişli bir çatı sistemiyle örtüldüğü bilgisini vermektedir [Fairbarin, 1863].

Özgün fabrika yapıları ile ilgili olarak 1863 tarihinde yayınlanan Fairbairn'a ait vaziyet planı (Resim 4.1), [Fairbairn, 1863] ve aynı yayında geçen tanımlar doğrultusunda yapı oturum alanında yüzey araştırması yapılmıştır. Resim 4.2'de belirtilmiş kırmızı çizgilerle sınırlanan alan fabrikadan günümüze ulaşabilen yapılardır. Fairbairn'ın çizimlerinde ana kitlenin (C) bedesten olarak belirtilen ancak özgün fonksiyonu netleştirilemeyen yapı olduğu, iki yanında yer alan depoların (D) güneydekinin bacalı ambar, kuzeydekinin ise tez kapsamındaki dokuma atölyesi olduğu yapılan incelemelerden anlaşılmıştır. Yapılan yüzey kazı çalışmalarında söz konusu dokuma atölyesinin doğuya uzanan temel izlerine rastlanılmıştır. Ancak alandaki bitki örtüsünden dolayı, bu izler dışında, yapının oturduğu düşünülen alanla ilgili temel izleri gözlenememiştir. Gözlenen izler yeşil renk ile Resim 4.2'de belirtilmiştir. Alanın 2013 tarihli google earth görüntüsünde gözlenen izlere dayanarak mavi renk ile sınırlandırılan alanın ise özgün yapının oturum alanı olduğu

düşünülmektedir. Özgün yapının oturum alanını aydınlatabilmek için ilgili Müze Müdürlüğü denetiminde yüzey kazısı yapılması önerilmektedir.

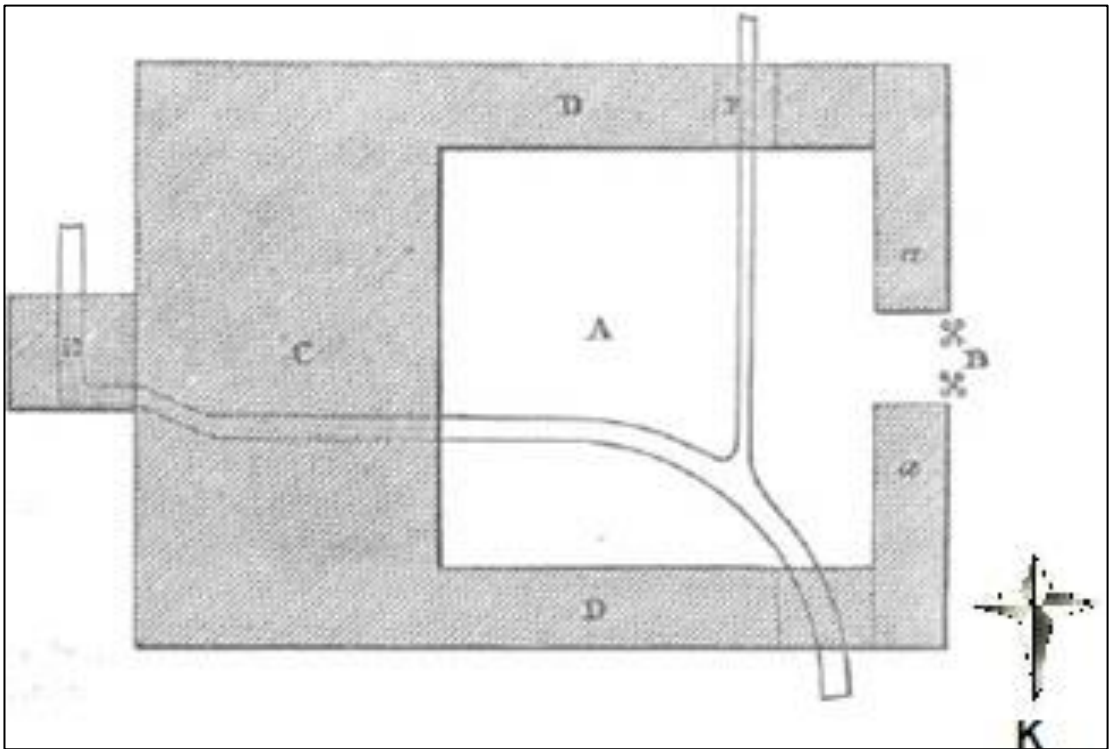

Resim 4.1: Çuha Fabrikası genel vaziyet planı, a) Avlu, b) Giriş, C) Ana üretim bölümü, d) Depo ve benzeri birimler, e) Su çarkı, α) Sultana ait çalışma odaları.

Resim 4.2: Çuha Fabrikasının W.Fairbairn'in ilk kuruşundaki yapı izleri ile günümüzdeki mevcut yapı izlerinin çakıştırılması.

W.Fairbairn'e ait çizimler ve mimari betimlemelerle, günümüze ulaşmış fabrikanın izleri karşılaştırıldığında (Resim 4.1, Resim 4.2); B blok tamamen, D bloklar ise kısmen yıkılmıştır. İki kat olarak tariflenen ana yapının (C) (günümüzde bedesten olduğu ilgili literatürde geçen) üst katı tamamen yıkılmıştır. C (Ana üretim binası) ve D (Dokuma atölyesi ve bacalı ambar) bloklar arasındaki bağlantı izlerine ise hiç rastlanılmamıştır.

1843 ve 1908 yılı sonrası olmak üzere farklı iki dönemde inşa edildiği düşünülen Dokuma Atölyesinin (1 no'lu) restitüsyon çalışması sırasında yapıdaki mevcut izlerle beraber aynı döneme ait fabrikalardaki dokuma atölyelerinde kullanılan plan şeması, taşıyıcı sistem ve yapı elemanı örnekleri incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde benzer dokuma atölyeleri incelenerek yapının dönüşüm yaşadığı üç dönem; İlk Dönem 1843-1908 aralığını, ikinci dönem 1908-1920 aralığını, 3.Dönem ise 1920-1999 aralığını tarifleyen restitüsyon çalışması hazırlanmıştır. 1908 tarihi üretime 1906 da ara veren fabrikanın yeniden üretime geçtiği tarihtir. 1920 ise tesisin Kurtuluş Savaşı'ndaki bombardıman sırasında yıkıldığı tarihtir. 1999 yılı ise yapının Marmara depreminde ağır hasar aldığı yıldır. Bu üç dönem yapıyı mimari açıdan önemli ölçüde etkileyen dönemlerdir.

4.1. 19. Yüzyıla Ait Benzer Dokuma Atölyeleri

Tez konusu kapsamında incelenen İzmit Çuha Fabrikası Dokuma Atölyesi 19. yüzyıla ait bir yapıdır. Bu nedenle karşılaştırma yapılacak örnekler bünyelerinde üretim ve depolama üniteleri barındıran 19. yüzyıl Osmanlı tekstil fabrikalarından seçilmeye çalışılmıştır. Bu yapılar bu bölümde mimari anlamda betimlenmiştir.

- *Feshane Fabrika-i Hümayunu (Feshane-i Amira)*:

Feshane Fabrikası 1833 yılında ordunun ihtiyacı olan fesleri üretmek için İstanbul'da Eyüp'te kurulmuştur (Resim 4.3, Resim 4.4, Resim 4.5), [Köksal, 2005], [Web 3]. Osmanlı Devleti'nin ilk tekstil sanayi kuruluşu olarak tarihi önemi olan fabrika Belçika'dan getirilerek monte edilen çelik kolanlarla inşa edilmiştir [Köksal, 2005]. Fabrikada aba ve halı üretimi de yapılmıştır.1843'te yeniden yapılan fabrikaya, İngiltere, Fransa ve Belçika'dan buhar makinesi ile çalışan iplik, dokuma ve apre makineleri getirtilmiştir (Resim 4.6, Resim 4.7), [Köksal, 2005], [Web 3]. 1866'da çıkan bir yangında, bir buhar makinesi dışında fabrika tamamen yanmış ve

hemen ardından 1868'de aynı yerde yeniden inşa edilmiştir. 1894 ve 1916'da genişletilen ve yenilenen fabrikanın bünyesinde, 1895'te Feshane'ye çırak yetiştirmek üzere Sanayi Sıbyan Mektebi açılmıştır. Yapı 1949'da önemli bir yangın geçirmiş ve zarar gören yerleri yeniden inşa edilmiştir. 1986'ya kadar isim ve mülkiyet değiştirerek ve ek yapılarla genişletilerek özgün işlevi ile kullanılan fabrika, bu tarihte İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından boşaltılmıştır (Resim 4.8), [Köksal, 2005]. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.01.1977 tarihinde koruma altına alınmıştır. Dokuma salonu yaklaşık 70x140m büyüklüğündedir. Yapının taşıyıcı duvarları tuğla hatıllı yığmadır. Yapı gün ışığından daha fazla yararlanmayı sağlayan şeffaf kesimleri olan şed çatı ile örtülüdür (Resim 4.9), [Köksal,2005].

Resim 4.3: Feshane-i Âmire, 19. Yüzyıl.

Resim 4.4:Feshane-i Âmire, 19. Yüzyıl.

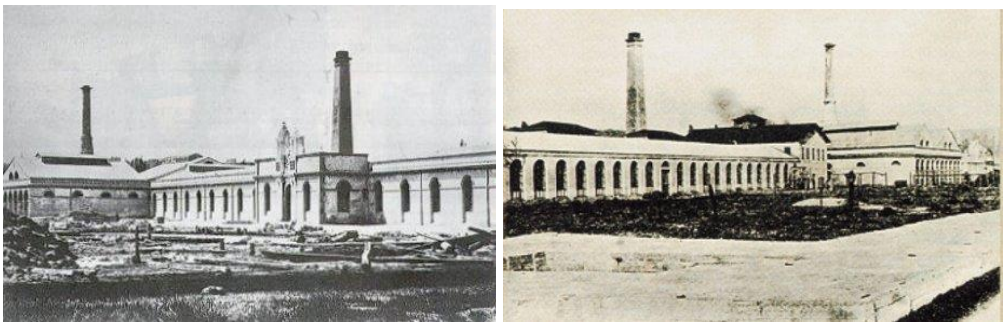

Resim 4.5: Feshane-i Âmire, 19. Yüzyıl.

Resim 4.6: Feshane-i Âmire'nin iç mekanlar, 19.yüzyıl.

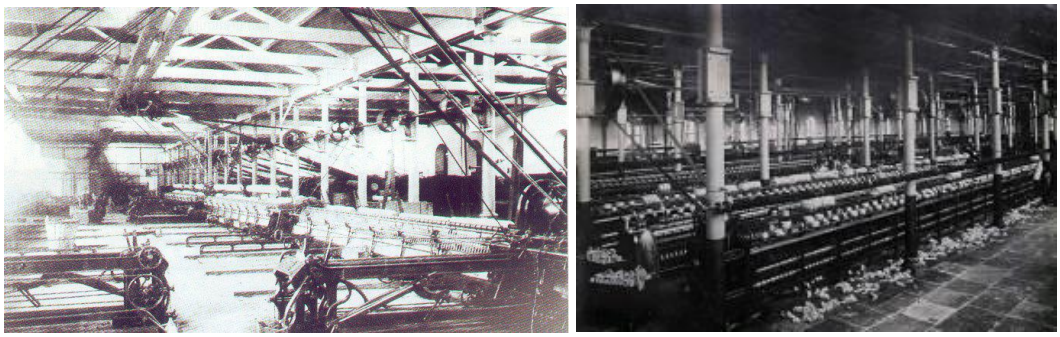

Resim 4.7: Feshane-i Âmire'nin iç görünüşü, 20. yüzyıl başı.

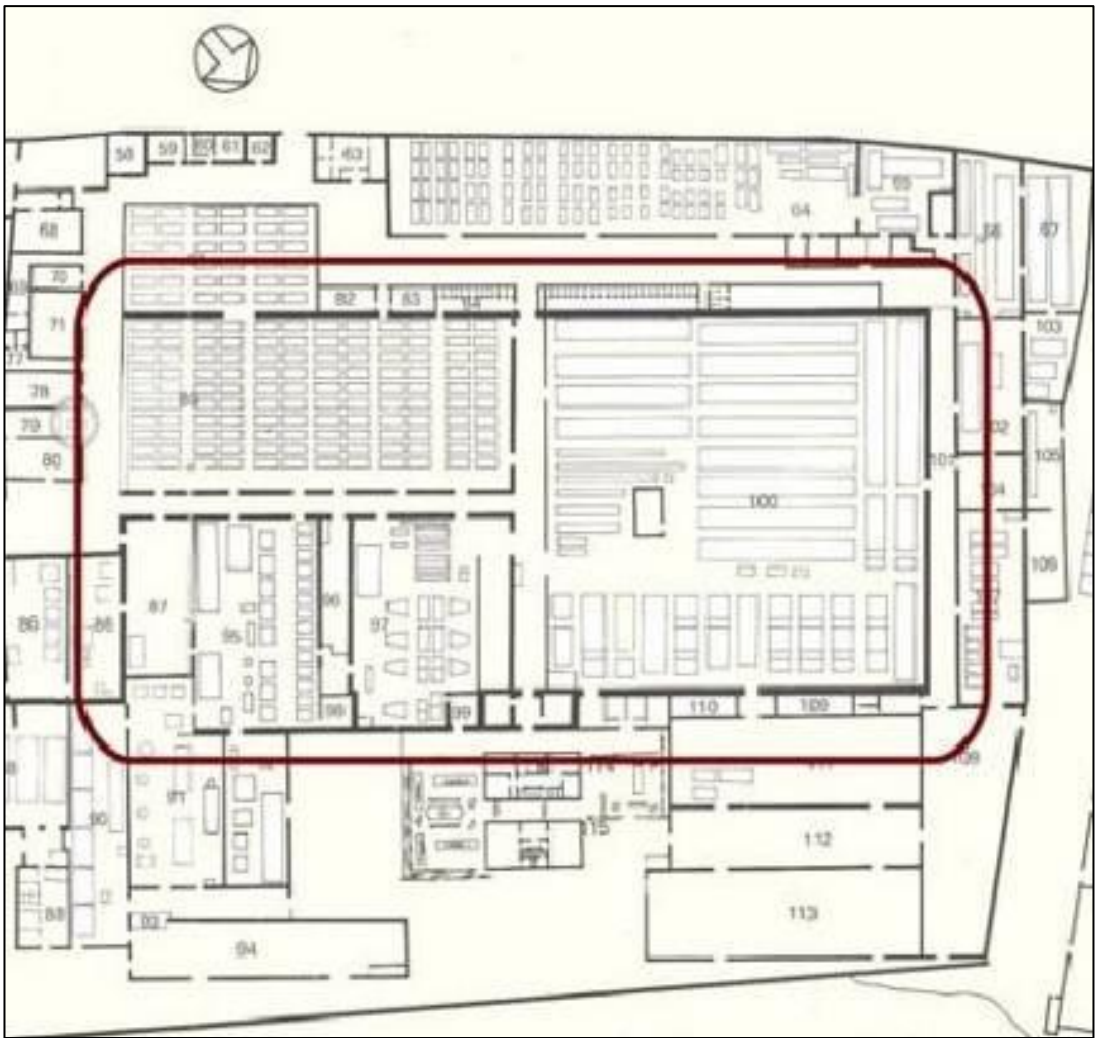

Resim 4.8: Feshane-i Âmire'nin 1986 yılındaki iç planı.

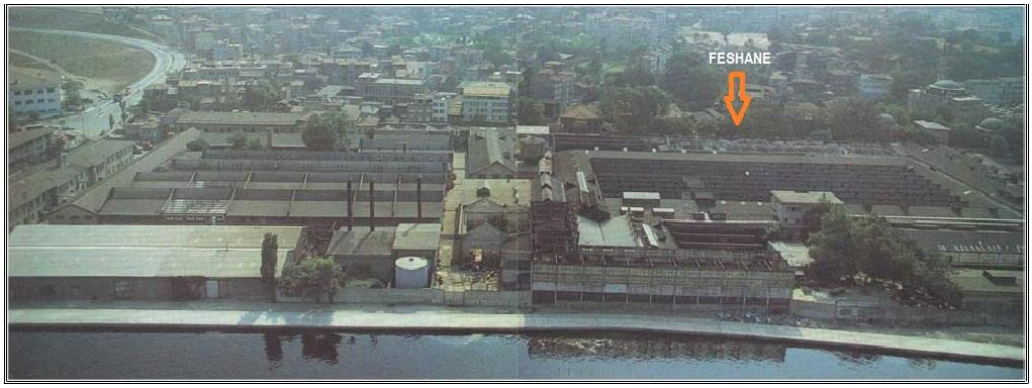

Resim 4.9: Haliç'te sahil düzenleme çalışmaları yapılmadan (1986) önce Feshane-i Âmire ve yakın çevresi.

Feshane'nin restorasyon ve yeniden işlevlendirilme süreci 1980'lerin sonunda başlamıştır. Yapı 1989'da İstanbul Büyükkent Belediyesi ve Dr. Nejat Eczacıbaşı Kültür ve Sanat Vakfı'nın sponsorluğunda 3. İstanbul Biennali için düzenlenmiştir.

Yapının ekleri kaldırılmıştır. 1990'daki Biennal'in ardından Vakıf ile Belediye arasındaki anlaşmazlık nedeniyle fabrika İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiş ve yeniden işlevlendirme süreci başlamıştır. Bu arada fabrikanın tüm donanımı yitirmesi ve kuzey cephesinin sular altında kalması önlenememiştir (Resim 4.10), [Köksal, 2005]. Fabrika son olarak 1998'te Mehmet Ekiz tarafından, el sanatları çarşısı, sergi, fuar, konser gibi işlevleri almak üzere restore edilmiştir. Brüt 8000 m² kapalı alanı olan binanın kullanım alanı 7570 m²' dir ve farklı büyüklükteki 5 ayrı bölümden oluşmaktadır. Yapının 2421 m²'lik alanı, el sanatları çarşısı ve kahveli çarşı olarak değerlendirilmiştir. Önceki restorasyon uygulamasından kalan alçıpan eğrisel duvar, fuaye alanı oluşturmak üzere çok amaçlı salonun önünde kullanılmıştır (Resim 4.2), [Köksal, 2005].Yapının çevresindeki 56.000 m²'lik alanın 18.000 m²'si, otopark, kalanı da yeşil alan, süs havuzu ve gezi-servis alanı olarak düzenlenmiştir. Yapının eski işlevine dair hiçbir referans kalmamıştır. Ancak günümüzde yapının özgün cephesinin korunduğu görülmektedir (Resim 4.12, Resim 4.13), [Web 4]. Günümüze ulaşmış ana üretim binası dikdörtgen formludur. Dıştan çerçeve oluşturulan yapının kenar kısımlarının üst çatısı kırma çatı, orta kısmın üst örtüsü ise şed çatı sistemde örtülmüştür. Cephedeki kapı - pencereler yuvarlak kemerli bir şekilde ve ritmik bir düzende yerleştirildiği görülmektedir. Ayrıca uzun ve kısa kenar cephelerde boşluk-doluluk oranı açısında simetri göze çarpmaktadır (Resim 4.11), [Köksal, 2005].

Resim 4.10: Feshane sular altında, 1900'ler.

Resim 4.11: Feshane-i Âmire'nin yeniden işlevlendirme planı.

Resim 4.12: Feshane günümüzdeki durumu(2013) hava fotoğrafı.

Resim 4.13: Feshane günümüzdeki durumu (2013) cepheden görünüm.

- *Hereke Fabrika-i Hümayun:*

1843 yılında saray ve ordunun tekstil alanındaki talebini karşılamak amacıyla, İzmit Körfezinin kuzey kıyısında doğuda Yarımca, batı ve kuzeyde Gebze ile sınırlı Hereke beldesinde kurulmuştur [Utkaner, 2005].

İstanbul - İzmit karayolunun güneyi ile Marmara Denizi arasında kalan, Ulupınar deresinin izlediği hattın doğu ve batısındaki yaklaşık 196.000 m2'lik eğimli bir arazi üzerinde kurulmuş olan Hereke Fabrika-i Hümayunu halıhane, misafirhane, köşk, lojmanlar, ipekli ve yünlü dokuma atölyeleri, idare-ofis binası, ambarlar, makine bakım atölyeleri, kazan dairesi, yemekhane ve çeşitli depolardan oluşmaktadır (Resim 4.14), [Utkaner, 2005].

Avrupa'da 19.yyda tekstil fabrikaları genellikle tek bir fabrika yapısı içinde toplanırken, Osmanlı Devleti'ndeki tekstil fabrikaları ise genellikle yaygın yerleşimler şeklinde gelişmiştir. Hereke Fabrikası'da bu genellemeye giren Fabrika-ı Hümayunlardandır.

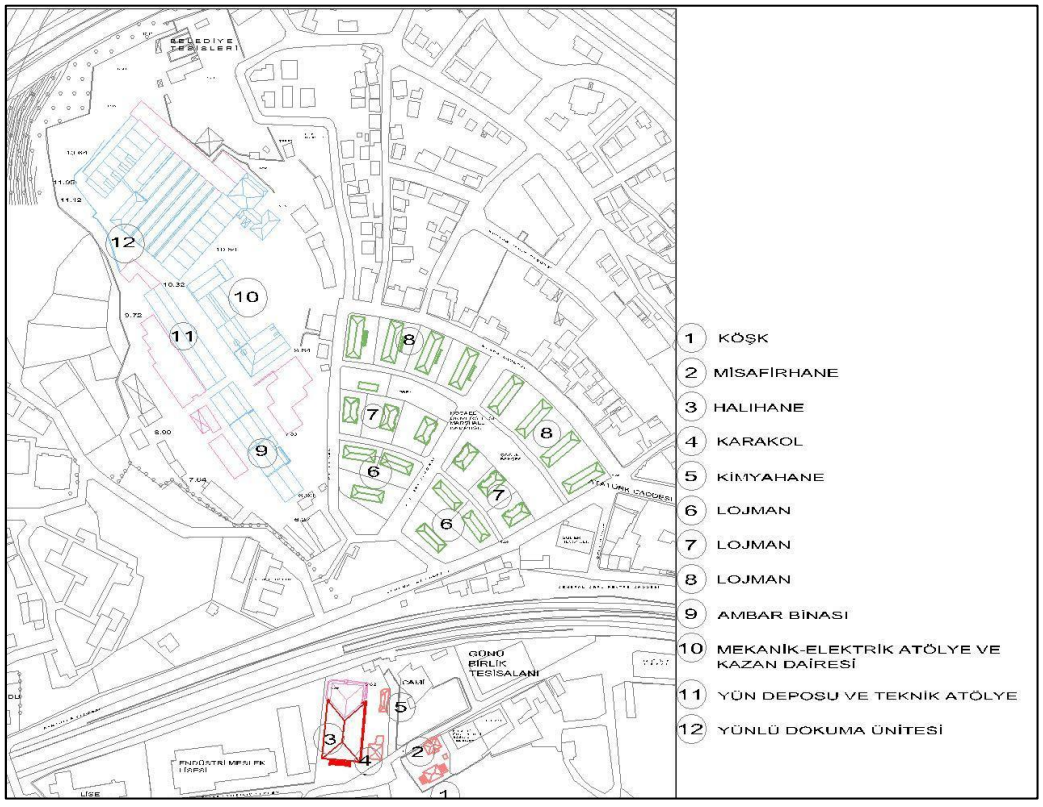

Resim 4.14: Hereke Fabrika-i Hümayunu'nun Vaziyet Planı.

Utkaner'in "Hereke Fabrika-i Hümayunu'un Mimari Analizi ve Koruma Önerileri" adlı tez çalışmasında bu yapıları ayrıntılı olarak incelemiştir. Çuhane

dokuma atölyesine benzerlik arz eden Hereke Fabrika-i Hümayunu'nda 2005 yılındaki tespitlerde ambar ve depo olarak kullanılan yapıların mimari özelliklerine aşağıda yer verilmiştir.

1918 yılındaki inşaat faaliyetleri sırasında inşa edildiği düşünülen Ambar Binası, 16.00 x 92.00 m. boyutlarındadır. Kâgir olarak inşa edilen yapı dört farklı kota oturan, dört ayrı bölümden oluşmaktadır. Dört farklı bölümün her birinde sonradan eklenildiği düşünülen birer asma kat bulunmaktadır. Asma katların döşemesi zemin katlardaki çelik taşıyıcılarla taşınmaktadır. Yapının beden duvarları 65 cm. kalınlığında taş duvardır (Resim 4.19). Cepheleri ise mozaik örgü taş kaplamadır. Her bölüm betonarme beşik çatılıdır. Bu betonarme çatılar asma katlardan yükselen betonarme kolonlar üzerine oturmaktadır (Resim 4.15, Resim 4.16), [Utkaner, 2005].

Tüm girişler yapının kuzeybatı cephesinden yapılmaktadır. 4 adet dört ayrı bölüme açılan 2.00 m. genişliğinde, 2.80 m. yüksekliğinde dört adet çift kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır. Z02 no'lu mekân dışında zemin kattaki diğer mekânlara 1.60 m. genişliğinde, 1.50 m. yüksekliğinde birer pencere açılmaktadır. Ayrıca 1. katta her bölümden altışar olmak üzere toplam yirmidört adet 1.60 m. genişliğinde, 0.90 m. yüksekliğinde pencere cepheye açılmaktadır. Z02 no'lu mekânın giriş kapısından başlayarak Z01 no'lu mekâna kadar uzanan niteliksiz ekte bu cephe üzerindedir (Resim 4.17, Resim 4.18), [Utkaner, 2005].

Tamamen simetrik bir kurguya sahip olan güneybatı cephesi zemin katta sağırdır. Asma katta ise yapının her bir bölümüne açılan ikişer olmak üzere toplam sekiz adet 1.60 m. genişliğinde, 0.90 m. yüksekliğinde pencere bulunmaktadır. Cephe betonarme beşik bir çatı ile sonlanmaktadır. Güneydoğu ve kuzeybatı cepheleri tamamen simetrik olan yapının bu cepheleri sağırdır.

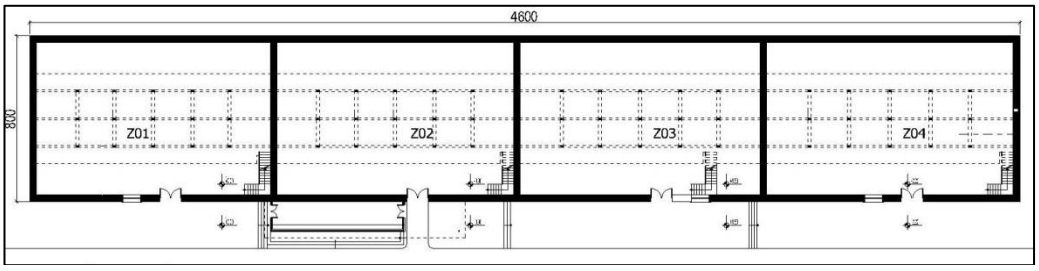

Resim 4.15: Hereke fabrikası, ambar binası zemin kat planı.

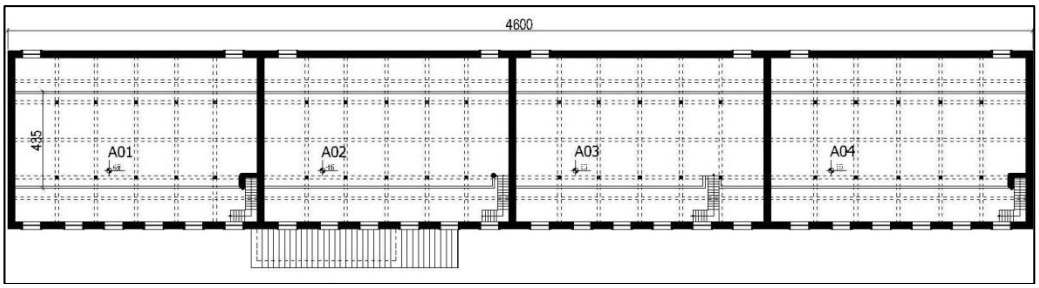

Resim 4.16: Hereke fabrikası, ambar binası asma kat planı.

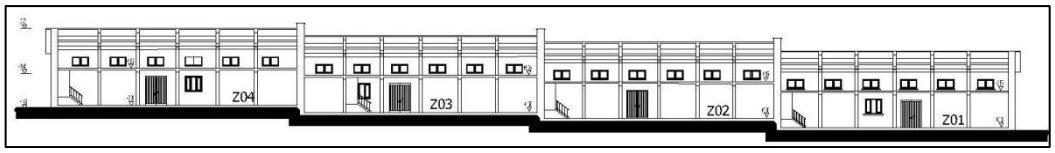

Resim 4.17: Hereke fabrikası, ambar binası kesit.

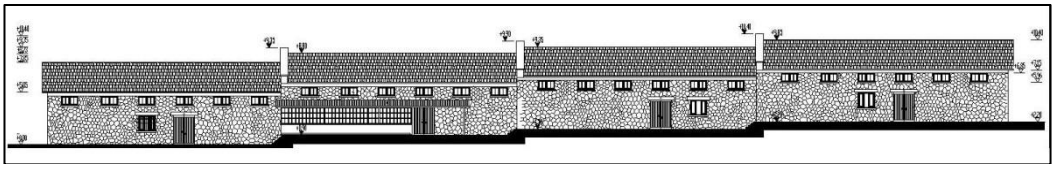

Resim 4.18: Hereke fabrikası, ambar binasının kuzeydoğu cephesi.

Resim 4.19: Hereke fabrikası, ambar binasının kuzeydoğu cephesi, 2004.

Yün Deposu ve Teknik Atölye Binası, 16.00 x 80.60 m. boyutlarındaki yapı iki katlıdır. Saçak kotuna kadar 5.81 m. yüksekliğindeki kâgir yapıya sonradan betonarme kat ilave edilmiştir (Resim 4.20, Resim 4.21, Resim 4.22), [Utkaner, 2005]. Katta yünlerin düzenli depolanabilmesi amacıyla bölücü duvarlarla mekânlar oluşturulmuştur. Yapının beden duvarları 1. kat döşeme kotuna kadar 65 cm. kalınlığında taş duvardır. İlave olan 1. kat beden duvarları ise 20 cm. kalınlığında tuğla duvardır. Cephe zemin kat beden duvarlarının bitimine kadar mozaik örgü taş kaplamadır. Bu kottan çatıya kadar ise sıvalıdır [Utkaner, 2005]. Özgün işlevi

bilinmeyen yapının iç mekânda ilaveler yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle yapının iç mekân kurgusunda bahsedilmeyecektir.

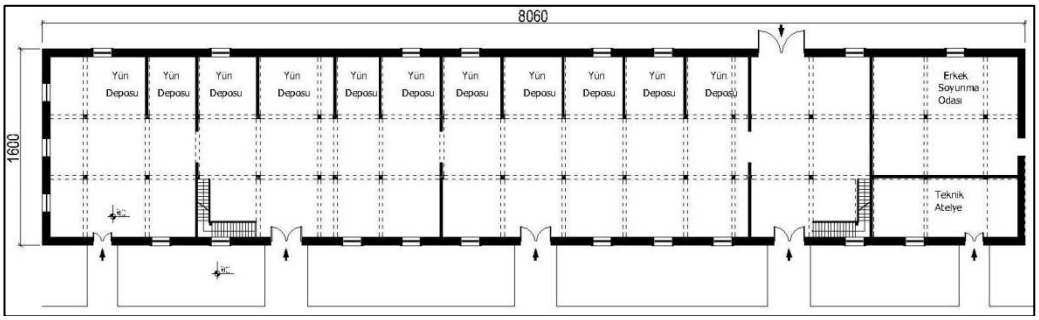

Resim 4.20: Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binası, zemin kat planı.

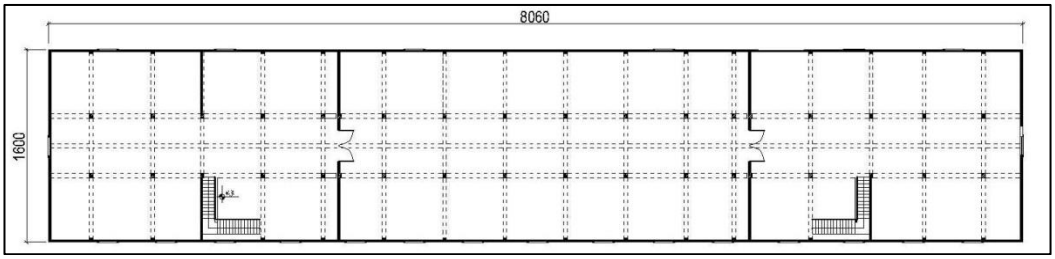

Resim 4.21: Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binası, 1. kat planı.

Simetrik bir anlayışla düzenlenen kuzeydoğu cephesi ana yapı ile kuzeybatı yönünde ana yapıya bitişik tek katlı ekten oluşmaktadır. Cephede 2.50 m. genişliğinde, 3.25 m. yüksekliğinde üç adet çift kanatlı demir kapı bulunmaktadır. Bu kapıların arasında kalan bölümlerde ise üçer adet 1.50 m. genişliğinde, 2.25 m. yüksekliğinde basık kemerli pencereler yer almaktadır. Cephenin kuzeybatı ve güneydoğu köşelerinde ise 1.50 m. genişliğinde, 3.50 m. yüksekliğinde iki adet kapı bulunmaktadır. Bu dar kapılar ile 2.50 x 3.25 m. boyutlarındaki kapılar arasında ikişer adet 1.50 x 2.25 m. boyutlarında pencere bulunmaktadır. 1 katta ise zemin katta bulunan kapı ve pencerelerle aynı hizada 1.50 m. genişliğinde, 55 cm. yüksekliğinde on beş adet pencere bulunmaktadır. Cephe 50 cm. genişliğinde saçağı olan betonarme beşik bir çatı ile sonlanmaktadır (Resim 4.23, Resim 4.24, Resim 4.25), [Utkaner, 2005].

Resim 4.22: Deposu ve teknik atölye binasının zemin ve 1. katılarından görünüm, 2004.

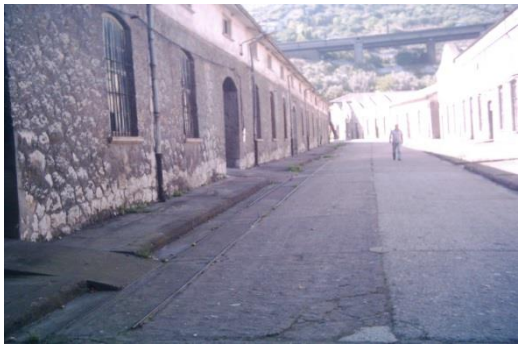

Resim 4.23: Yün deposu ve teknik atölye binasının kuzeydoğu cephesi, 2004.

Güneydoğu Cephesi 1. kat döşeme kotuna kadar taş, saçak alt kotuna kadar tuğla örgülüdür. Zemin kattaki taş duvarlar mozaik örgü taş kaplamadır. 1. kat duvarları ise çimento harç ile sıvalıdır. Zemin katta cepheye açılan 1.50 m. genişliğinde, 2.25 m. yüksekliğinde basık kemerli üç adet pencere yer almaktadır.

Yapının zemin ve 1. kat döşeme kaplaması şaptır. Pencere doğramaları ahşap olan yapının kapı doğramaları ise makine bakım atelyesi giriş kapısı dışında demirdir (Resim 4.24) , [Utkaner, 2005].

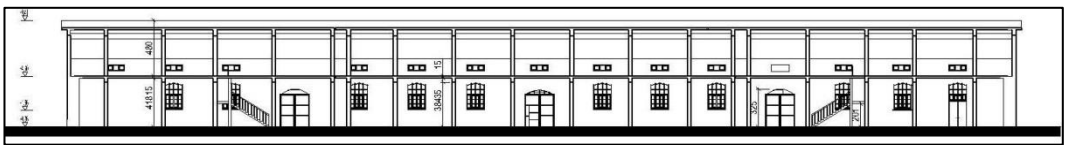

Resim 4.24: Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binası, kesit.

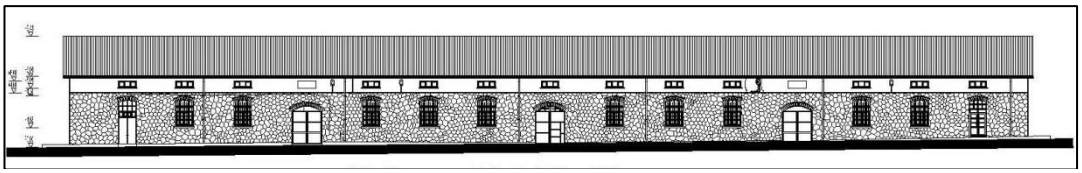

Resim 4.25: Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binası, kuzeydoğu cephesi (giriş cephesi).

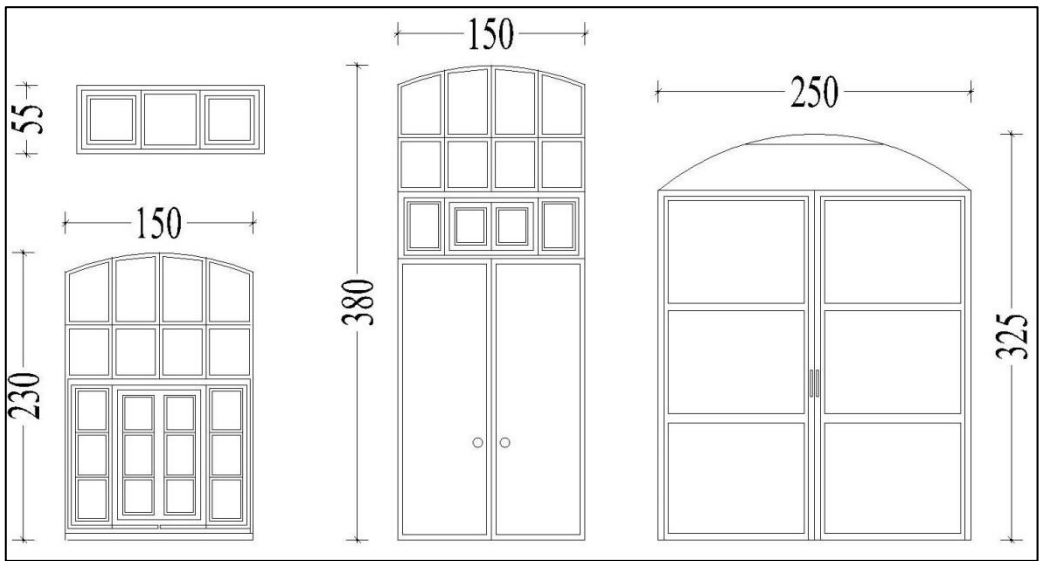

Resim 4.26: Hereke fabrikası, yün deposu ve teknik atölye binasında kullanılan kapı ve pencere doğramaları.

Değerlendirme: İncelenen iki yapıdan Feshane Fabrika-i Hümayun, İzmit Çuha Fabrikası'nın ana üretim binası ile form, taşıyıcı sistem ve çatı örtü sistemi ile benzerlik gösterse de, tez çalışma konusu olan Dokuma Atölyesi (1 no'lu) ile benzerlik görülmemektedir.

Hereke Fabrika-i Hümayunu'nun kompleksinin iki yapı olan Ambar Binası ile Yün Deposu ve Teknik Atölye binaları incelenmiştir. Özgün işlevlerini yitirmiş olan binalar kütle ve mekân kurgusu olarak Dokuma Atölyesi (1 no'lu) ile benzerlikler arzetmektedir. Ayıca basık kemerli kapı ve pencere boyutları ile cephedeki ritmik düzeni bakımındanda tez konusu yapıyla benzerlik göstermektedir.

4.2. I. Dönem Restitüsyonu (1843-1908)

Fabrika kompleksinin kurulup (1843 yılı), 1844 yılında faaliyete geçiş tarihinden itibaren, 1906 yılında üretime ara verilmesine kadarki tarihi süreç içinde

geçirdiği yangın, deprem gibi afetler sonucu, yapının onarımlar ve tadilatlar geçirdiği bilinmektedir. 1908 yılında tekrar üretime geçen fabrikada eklenen yeni makine teçhizatları ile beraber fiziki yapısı da genişletilmiştir. Bu nedenle ilk restitüsyon önerisi 1843-1908 aralığını kapsamaktadır (Resim 4.27), [Fairbairn,1863].

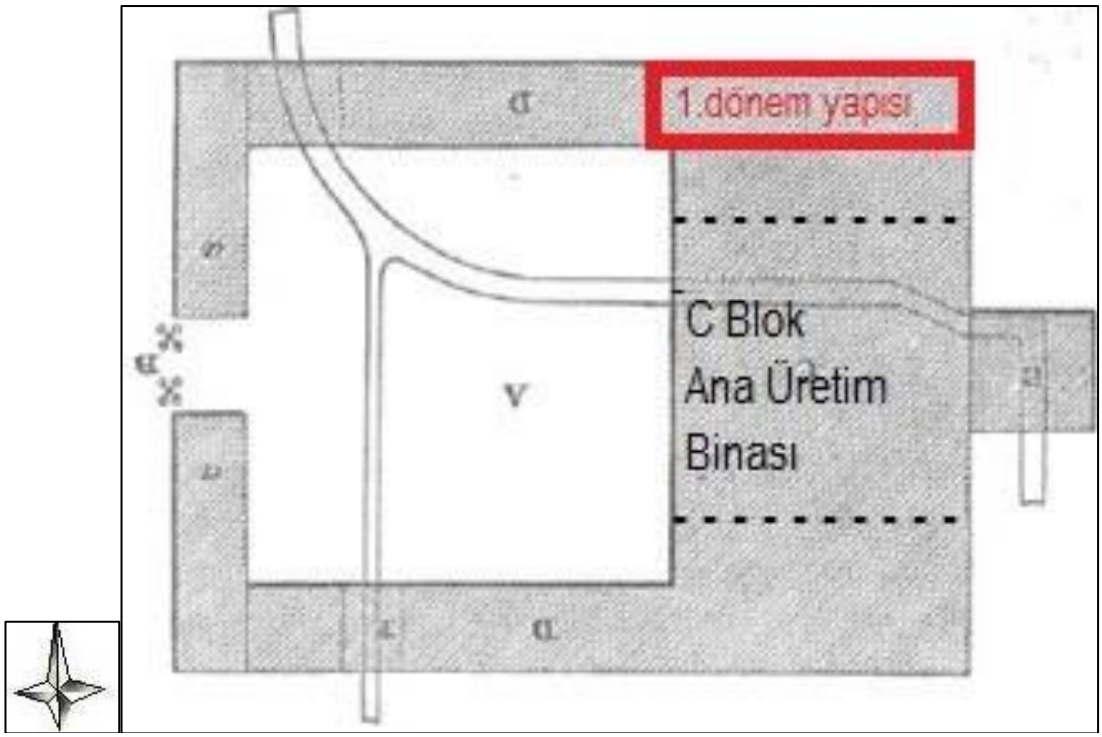

Resim 4.27: W.Fairbarin'ın çizimlerinde; Çuha fabrikası kompleksi içerisinde 1.dönem aralığında dokuma atölyesi binasının yerleşimi.

Rölöve çalışmalarında 1.Bölüm olarak adlandırılan kısım ile bu kısmın doğuya doğru uzanan temellerinin 1843-1906 tarihlerinde ayakta olan ilk dönem yapısına ait olduğu düşünülmektedir (Resim 4.28). Yapının özgün işlevi hakkında kapsamlı bilgi verecek nitelikte belgeye ulaşılamamıştır. Ancak Fairbairn'ın anlatımlarından yapının depolama ve benzer birimler olarak kullanılmak üzere inşa edildiği belirtilebilir. Mevcut izlerden yaklaşık 13 x 97.75 m ölçülerinde bir kütleye sahip olduğu tespit edilen yapının, tek mekân olarak kurgulandığı düşünülmektedir. Yapının batı kanadında yer alan ve rölöve çalışmalarında tespit ettiğimiz Z01 ve Z02 mekânlarını ayıran taş duvarın ihtiyaca bağlı olarak geç dönemde ilave edildiği düşünülmektedir. Bu duvarın kuzey ve güney cephesindeki duvarlarla birleşim izlerinin olmaması bu kanaati güçlendirmektedir. Bu döneme ait 1901 tarihli tek fotoğrafta (Resim 4.5), [Karavar, 2007] yapının sadece batı ve kuzey cepheleri algılanabilmektedir. Dikdörtgen formdaki yapının üstünün yekpare oturma çatı ile

örtüldüğü fotoğraflarından görülmektedir. İç mekanı gösteren görsel belge olmadığından dolayı 1.dönem restitüsyon öneri çizimlerinde çatı konstrüksiyonu ile ilgili detay verilmemektedir. Mahya yüksekliği mevcut çatı eğimi ile ilişkilendirilip belirlenebilmektedir. Fotoğraflardan duvarların tümünün sıvalı ve boyalı olduğu görülmektedir. Çatı saçak silme hizasının ve pencerelerin etrafının açık renkli boya ile çerçevelendirildiği görülmektedir. Fotoğrafta basık kemerli pencere doğramaların modeli hakkında net bir veri elde edilememektedir. Ancak fabrika alanındaki yapılarla ilgili eski fotoğrafların (Ek E), [Karavar, 2007], [Tarihi Eserler Broşürü], [Web 5] ve aynı dönemde yapılmış benzer fonksiyondaki yapıların(Resim 4.25, Resim 4.26), [Utkaner, 2005], incelenmesi sonucunda pencere doğramaları öneri olarak Ek G-Restitüsyon Cephe Çizimleri'nde sunulmuştur.

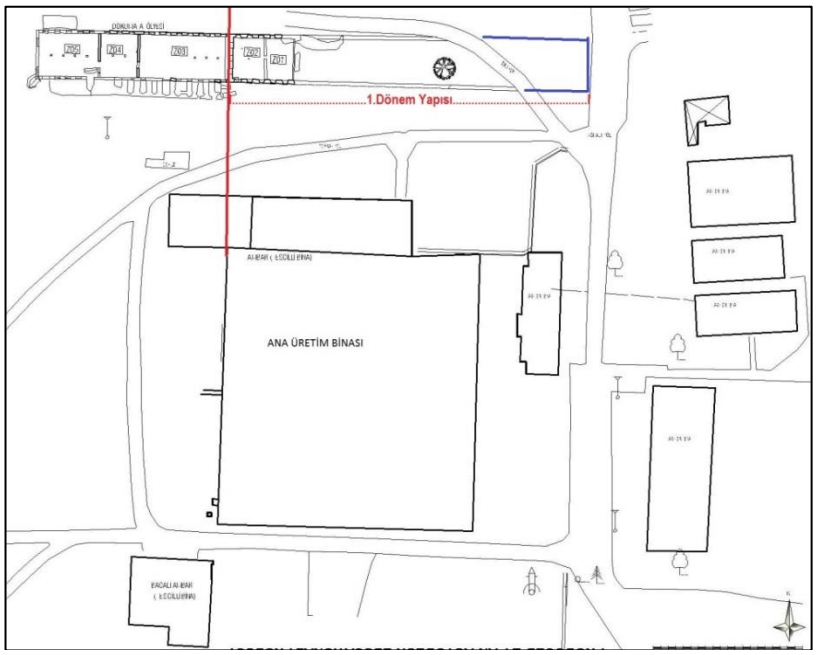

Resim 4.28: Günümüze ulaşmış fabrika alanında I.Dönem Dokuma Atölyesinin yerleşimi.

Resim 4.29: İzmit Çuha Fabrikası 1901.

1901 tarihli fotoğrafta (Resim 4.5), [Karavar, 2007] yapının kuzey ve batı cepheleri görülmektedir ve bu cephelerde kapı boşluğunun bulunmadığı tespit edilmiştir. Kuzey cephesinde alt ve üst kotta yerleştirilmiş basık kemerli pencereler görülmektedir. Fotoğrafta binanın tamamı görülemediğinden, pencere sayısı tam olarak belirlenememektedir. Ancak pencerelerin cephe boyunca ritmik bir düzende devam ettiği algılanabilmektedir. Batı cephesinde toplam altı adet kemerli pencerenin, izdüşümleri aynı olmak üzere üç adet alt kota üç adet üst kota yerleştirildiği görülmektedir Günümüze ulaşmış yapı kalıntılarında 1.Bölümün batı duvarından alt sıra pencerelerin izleri açıkça görülmektedir (Resim 3.5). İkinci sıra pencere izlerine II. Bölümün batı duvarının üst kotlarında rastlanılmıştır. Moloz taş+tuğla almaşık örgü sistemi örülen duvarda alt pencere boşlukların hizasında üst kotta örgü sistemin düzensizleştiği, moloz taşlarla gelişi güzel doldurulduğu görülebilmektedir (Resim 3.7). 1901 tarihli fotoğrafla karşılaştırıldığında bu kısımların üst kottaki pencere izlerine ait olduğu anlaşılmaktır. Kalkan duvar üzerinde rastlanılan pencere kemeri izleri ve pencere boyutları değerlendirilerek yapı yüksekliğinin yaklaşık olarak 6.55 m olduğu düşünülmektedir.

Bu döneme tarihlenen ve yapının güney ve doğu cephelerinin algılanabildiği herhangi bir fotoğraf bulunamamıştır. Aynı dönemde yapılan yapılar (Feshane Fabrika-i Hümayun) incelendiğinde karşılıklı duvarlarda bir simetri gözlenmektedir.

Rölöve çalışmalarında ayakta kalmış mevcut yapıda güney ve kuzey duvarlarındaki kapı ve pencere boşluklarının eşit olduğu görülmektedir (Ek G-Rölöve Plan Çizimi). Bütün bu verilere dayanarak fotoğrafta görülen kuzey duvarındaki boşlukların simetrik olarak güney cephesinde de yer aldığı ayrıca bina girişlerinin buradan yapıldığı düşünülmektedir. Üretim alanına bakan güney cephesindeki pencerelerin alt ve üst kotta yerleştirilmiş iki sıra şeklinde olduğu düşünülmektir. Ancak alt kottaki pencerelerin üst kottaki pencerelere göre daha büyük boyutlarda olduğu, günümüze ulaşmış güney duvarındaki pencerelerin özgün olduğu düşünülmektedir (Ek G-Rölöve Cephe Çizimleri). Kaç adet kapısı olduğu tespit edilemeyen yapının cephe uzunluğu göz önünde bulundurulduğunda en az iki adet girişi olduğu öngörülmektedir. Bu girişlerden birinin günümüze ulaşmış kuzey duvarının batı ucunda yer alan kapı, diğerinin ise aynı duvarın doğu ucunda yer alan kapı ile sağlandığı düşünülmektedir (Ek G- I.Dönem Restitüsyonu Cephe Çizimleri).

4.3. II. Dönem Restitüsyonu (1906-1920)

1906 yılında üretime ara verilip, 1908 yılında üretime tekrar başlanılması ile birlikte fabrika yapısında yapılan genişletme işleri yazılı belgelerde belirtilmektedir. 1901 nolu fotoğrafta görülen söz konusu yapıya, 1920 tarihli fotoğrafta ikinci bir binanın ilave edildiği görülmektedir (Resim 3.1, Resim 4.30). İlave edilen yapının fabrikanın genişletme hareketleri sonucunda yapıldığını düşünüldüğü için ikinci dönem restitüsyonu 1906-1920 yılları arasında geçen dönemi kapsamaktadır.

Bu döneme ait tek görsel belge 1920 yılında fabrika bombalanırken çekilen fotoğraftır (Resim 3.1). Mevcut fotoğraf üzerinde yapı ile ilgili detaylar net olarak algılanamadığından, ikinci dönem restitüsyonu hazırlanırken mevcut yapı izlerinden yararlanılmıştır (Resim 4.31).

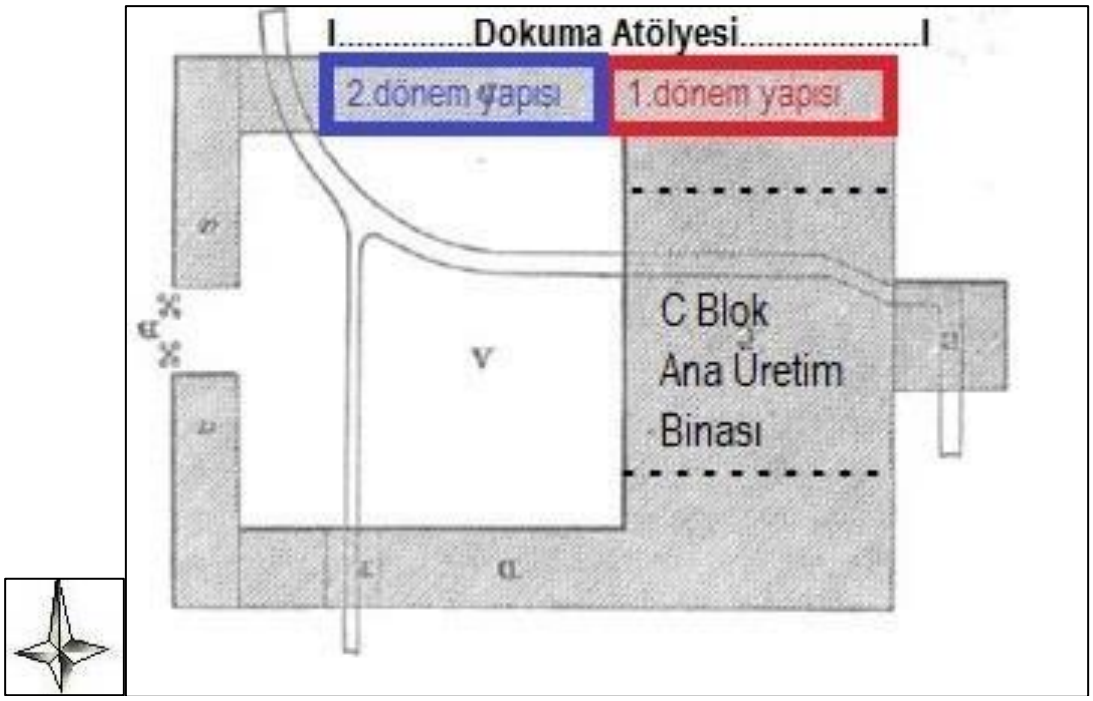

Resim 4.30: W.Fairbarin'ın çizimlerinde; Çuha fabrikası kompleksi içerisinde II. dönem aralığında dokuma atölyesi binasının yerleşimi.

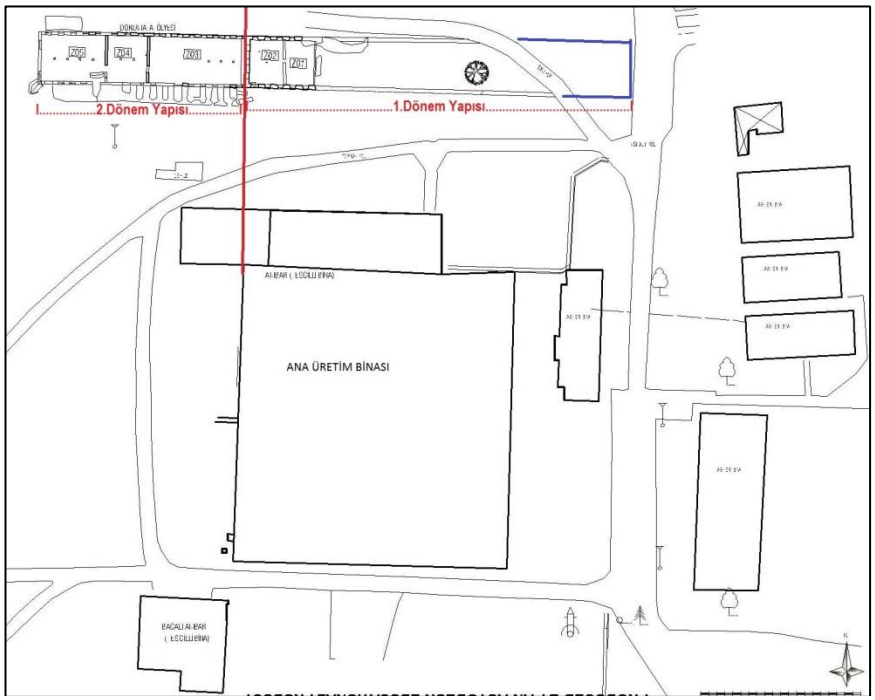

Resim 4.31: Günümüze ulaşmış fabrika alanında I. ve II. dönem dokuma atölyesi binasının yerleşimi.

1.Dönem yapısının batı cephesine 13 x 51.65 m boyutlarında dikdörtgen formda tuğla yığma kâgir sistemde bir yapı ilave edildiği görülmektedir (Resim 4.26). Fabrikada üretim alanı genişletilmesi amacıyla ilave edildiği düşünülen bu

yapının dokuma atölyesi olarak tasarlandığı düşünülmektedir. Günümüze ulaşmış ve yapının kuzey duvarındaki demir aksam bu kanaati doğrulayan niteliktedir (Resim 3.66, Resim 3.67). İnşa edilirken tek mekân olarak kurgulandığı düşünülen yapı, günümüze üç mekâna sahip olarak ulaşmıştır. Bu mekânların aynı dönem aralığında ara duvarlarla bölündüğü düşünülmektedir. Kuzey ve Güney duvarlardaki kapı ve pencere boşluklarının eşit olduğu mevcut izlerden algılanabilmektedir (Ek G-Rölöve Plan Çizimleri). Güney duvarında 8 adeti 2.bölüm, 3 adeti 3.bölüm ve 5 adeti 4.bölüme açılan toplam 16 adet 120x310 cm. boyutlarında pencere boşluğu bulunmaktadır. Girişlerin I.Dönem yapısında olduğu gibi ve ana üretim sahasına bakacak şekilde güney cephesinde olduğu görülmektedir (Ek G- Rölöve Vaziyet Planı). Güney duvarında; 2.bölümde 7 adet 120x310 cm. boyutlarında pencere boşluğu, 1 adet 200x405 cm boyutlarında kapı boşluğu, 3.Bölümde 2 adet 120x310 cm. boyutlarında pencere boşluğu, 1 adet 200x405 cm. boyutlarında kapı boşluğu, 4.bölümde 3 adet 120x310 boyutlarında pencere boşluğu ve 2 adet 180x430 cm. boyutlarında kapı boşluğu tespit edilebilmektedir (Ek G- Rölöve Plan Çizimleri). 4. bölümün duvarları yıkıldığından pencere boşluklarının yükseklikleri mevcut izlerden tespit edilememektedir. Cephede ritmik bir düzenin olduğu ve 2. bölümdeki pencerelerin boyutları ile aynı olduğu düşünülmektedir (Ek G- 1.Dönem Restitüsyon Cephe Çizimleri. Yapının batı duvarında iki adet pencere izi gözlenebilmektedir (Ek G-Rölöve Plan Çizimleri). Ancak pencere boyutları hakkında somut verirlere ulaşılamamıştır. Günümüze ulaşmış batı duvarındaki denizliklerin diğer cephelerde bulunan pencere denizliklerinden daha uzun olduğu görülmektedir. Bu durum cephedeki pencerelerin daha büyük boyutlara sahip olduğunu göstermektedir. Alanda var olan eski yapıları gösteren görsel kaynaklarda büyük boyutlarda pencereler gözlenebilmektedir (Ek E). Bu nedenle II.dönem restitüsyon çizimlerinde batı cephesinde iki adet 230x310 cm. boyutlarında pencere önerilmiştir (Ek G-Restitüsyon Cephe Çizimleri). II.Dönem yapısının üst örtüsünün üç tarafa akarlı oturtma çatı olup, doğu cephesinden I.dönem yapısına saplanmaktadır (Resim 3.74, Resim 4.32). Çatı konstrüksiyonun ahşap makas sistemde olduğu çöken çatı kalıntılarından anlaşılmaktadır. Çatı makas detayı ile ilgili somut veriler bulunmamaktadır. Çatı detayında, mevcut çatı izlerinden yararlanılarak çatı önerisi sunulmuştur. I.Dönem aralığında yapılmış olan yapıda, 2.dönem yapının ilave edilmesi ile beraber batı duvarındaki pencerelerin kapatılması dışında herhangi bir

değişiklik yapılmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle II. dönem restitüsyon önerisinde I.Dönem yapısı olduğu gibi sunulmaktadır (Ek G-2.Dönem Restitüsyon Çizimleri).

Resim 4.32: 1908'den sonra eklenen yapı modelinin temsili olarak 1901 tarihli fotoğraf (Resim 4.29) üzerinde görünümü.

.

4.4. III. Dönem Restitüsyonu (1920-1999)

Fabrikanın 1920 yılında bombalanması ile beraber yanarak büyük hasar görmüş ve kapatılmıştır. 1923 yılında İzmir'de düzenlenen İktisat Kongresinde fabrikanın Bahriye Nezareti'ne tahsis edilerek 'Torpido Fabrikası' olarak düzenlenmesine karar verilmiştir [Karavar, 2007]. Bu karar ile beraber fabrikadan geriye kalan yapıların onarılarak yeniden kullanılmak üzere düzenlendiği düşünülmektedir. TSK'nın tasârrufu altında kullanılan binaya birçok müdahale yapıldığı mevcut izlerden görülmektedir. 1999 depreminde büyük hasar görmesi ile beraber bir daha onarım görmeyen yapı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu nedenle III. dönem restitüsyonu 1920-1999 yılları arasında geçen dönemi kapsamaktadır.

Bombalama sırasında I.Dönem yapısının büyük bir bölümü yıkılmıştır. Kat yüksekliği 6.55 m olan yapının (Ek G-1.Dönem Restitüsyonu Kesit ve Cephe Çizimleri) beden duvarlarının 4.10 m'ye düşürülüp, II. dönem yapısının kat seviyesine getirilerek yekpare bir ahşap çatı makası ile örtüldüğü düşünülmektedir. Yapının mevcut izleri bu kanaati doğrulamaktadır (Ek G- Rölöve Kesit ve Cephe Çizimleri). I.bölümün doğusuna tuğla duvar örülüp sıvandığı 1995 tarihli fotoğraftan (Resim 3.2) ve yapıdaki izlerden anlaşılmaktadır (Ek G- Rölöve Plan Çizimi). Aynı bölümün kuzey duvarında ayakta kalmış 5 adet pencere boşluğunun kapatıldığı tespit edilmektedir (Resim 3.26), (Ek G- Rölöve Cephe Çizimleri). Güney duvarındaki 4 adet pencere boşluğu ile kapı boşluğunun doğramaları ile beraber korunduğu

görülmektedir (Resim 3.22). II.Dönem yapısının ilk bölümünde (Rölöve planında 2.Bölüm olarak adlandırılmakta), (Ek 8- III.Dönem Restitüsyonu Plan Çizimleri) kuzey duvarında bulunan 8 adet pencerenin, birer boşluk bırakılarak;4 adeti tuğla duvar ile tamamen kapatıldığı, 4 adet pencerenin boyutlarının küçültüldüğü gözlenmektedir (Resim3.20), (Ek G- Rölöve ve III. Dönem Restitüsyon Çizimleri). 120x310cm boyutlarından 120x120cm boyutlarına düşürülen pencere doğramalarının ahşap olduğu görülebilmektedir. Güney duvarındaki pencere boyutlarının değiştirilmediği *in situ* kalıntılarında anlaşılmaktadır. Rölöve çizimlerinde 3. bölüm olarak adlandırılan mekânın güney duvarında yer alan 3 adet pencereden orta aksındaki pencerece doğramasının küçültüldüğü ve doğu kanadındaki boşluğun tamamen kapatıldığı görülmektedir. 4. bölümün dışa bakan duvarlarının denizlik seviyesine kadar yıkıldığı için pencere boşluklarının durumu hakkında bir tespit yapılamamaktadır. Ancak 2. ve 3. bölümündeki pencere boşluklarına yapılan müdahalenin yapının kuzey duvarında cephe boyunca devam ettirildiği düşünülmektedir (Ek G- III. Dönem Restitüsyonu Cephe Çizimleri). Yapının batı ve güney cephesindeki duvarlarına ise hiç müdahale edilmediği doğramaların olduğu gibi korunduğu düşünülmektedir (Ek G-III. Dönem Restitüsyonu Çizimleri).

Yapının güney ve doğu cephelerini gösteren 1995 tarihli fotoğrafında (Resim 3.2) güney cephesinde pencerelerin kısmen kapatıldığı, dış duvarların kaba sıva ile sıvandığı görülmektedir. Yapılan bu tadilatların yapının niteliksiz olduğu ve tarihi önemi göz önünde bulundurulmadan yapıldığı açıktır. Bu nedenle bu değişikler son dönem restitüsyonunda dikkate alınmamaktadır.

5. RESTORASYON ÖNERİSİ

Dokuma atölyesinin tarihindeki 1.Dünya Savaşı sırasındaki bombalama ve 1999 Marmara depremi yapıda ciddi tahribata neden olan iki önemli olaydır. Bu iki olayın yapıdaki etkilerinin sergilenerek korunması yapı için hazırlanan restorasyon projesinin ana hedefini oluşturmaktadır.

5.1. Yeni İşlev Önerisi

Günümüzde (2013) Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın (Dz.K.K) mülkiyetindeki yapının yeniden işlevlendirilmesi hususunda Dz.K.K., Kocaeli Valiliği ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin görüşlerine başvurulmuştur. İlgili yetkililerle yapılan görüşmeler sonucu eğitim ve sosyal işlevlerle kullanılması önerilmiştir. Yapıdan günümüze ulaşan izlerin *in situ* konservasyonu önerilmektedir. Özgün durumla ilgili veri yetersizliği nedeniyle yapının hafif, çağdaş, sökülebilir bir strüktürle bütünlenerek yeniden kullanımı esas alınmıştır.

5.2. Onarıma İlişkin Müdahaleler

Dokuma Atölyesinin rölöve ve restitüsyon verilerinin esas alınarak hazırlanan restorasyon projesinde çeşitli müdahalelerin gerekliliğine karar verilmiştir. Bu restorasyon müdahaleleri aşağıda açıklanmıştır.

Temizleme: Dış çevre ve iklim koşullarından maruz kalan yapının duvarlarında oluşan yosun oluşumlarından, mekân içinde ve dış beden duvarlarında oluşan bitki örtüsünden arındırılması gerekmektedir. Özellikle kuzey dış beden duvarlarında tüm cepheyi kaplayan duvar sarmaşığının yapıya ciddi zararlar verdiği gözlemlenmiştir. Duvarlarda öncelikle kaba bir temizlik yapılacaktır; Sökülmesi sakıncalı, toprağın içine ve duvar derzlerine nüfuz etmiş bitki köklerine zirai ilaç (herbisid) kullanarak tamamen kurutulması önerilmektedir. Yapı bitki köklerinden temizlenirken yapı elemanlarının zarar görmemesine dikkat edilmelidir. Bitkisel oluşumlara müdahale, yapraklarının en geniş olduğu bahar aylarında gerçekleştirilmelidir. Kimyasal uygulama sonrasında yüzeyler mekanik olarak özenli bir şekilde temizlenmelidir.

Yapının yıkılması ve çatının çökmesi ile kiremit, tuğla ve ahşap çatı elemanlarının molozları ile yapı iç mekânları dolmuştur. Bu molozlar yapıdan zarar verilmeden uzaklaştırılması gerekmektedir. Bu işlem sırasında yeniden kullanılabilecek yapı malzemeleri tespit edilerek istiflenmesi önerilmektedir.

Bitki köklerinden dolayı deforme olmuş beton döşemeleri, Z01 ve Z02 mekânındaki dökme mozaik kaplamanın ana beden duvarlarına zarar vermeden sökülmesi önerilmektedir. Bu müdahaleler sırasında mekânlar arasındaki kot farklılıkları göz önünde bulundurularak söküm işlemi gerçekleştirilmelidir.

Özgün hali sıvalı olan yapının duvar sıvaları günümüzde yer yer dökülmüştür. Mevcut kalan sıvalar ise nemden etkilenmiştir. Restorasyon sırasında mevcut sıvaların tümünün raspalanması önerilmektedir.

Taş ve tuğla duvarların derzlerinde bulunan ve mukavemetini yitirmiş harç, basınçlı hava makinası ile hava püskürtülerek temizlenmelidir.

Z01 ve Z02 mekânında kuzey duvarındaki tuğla dolgu ile kapatılan pencere boşluklarının tamamen açılması, güney duvarındaki ahşap kapı ve pencere doğramaların da sökülmesi önerilmektedir. Aynı mekanın batı duvarında yer alan ve erken dönemde taş duvarlarla kapatıldığı düşünülen pencere boşlukları strüktürel bozulmaya sebep olacağı düşünüldüğünden olduğu gibi bırakılacaktır (Resim 3.79, Resim 3.80). Z03 ve Z04 mekânlarının kuzey duvarındaki tuğla duvar ile kapatılmış pencere boşluklarının açılması ve mevcut pencere doğramalarının da sökülmesi önerilmektedir.

Z01-Z02 mekânların güney duvarı, Z03 mekânın kuzey duvarında yer alan demir aksamlar, aynı mekanlardaki pencere üstü demir gergilerin korozyona uğradığı, Z03-Z04 mekanlar arasında geçişi sağlayan kapı boşluğunun üst kısmında yer alan metal alınlık ve demir kapı kasası elamanlarının yüzey boyalarının niteliğinin kaybettiği ve korozyona uğradığı tespit edilmiştir. Metal yüzeylerde bulunan niteliğini kaybetmiş boyalara öncelikle asit içermeyen sökücü uygulanmalıdır. Oksitlenen kısımlarda mekanik temizlik yapılmalıdır.Temizlikleri yapılan metal elamanlara yeniden oksidasyona uğramalarına imkan tanımadan koruyucu astar ve boya uygulanmalıdır.

Cephe de yer alan ve deforme olmuş çinko yatay yağmur olukları ile iniş boruları sökülecektir. Z02 mekânın üstünü kısmı olarak kapatan ahşap çatı konstrüksiyonu sökülecektir.

Sağlamlaştırma: Taş duvarlarda hava püskürtülerek yapılan temizlik sırasında derzlerdeki çürüyen harçlar da temizlenmiş olması düşünüldüğünden tüm derzler ve boşluklar özgün harcı ile yeniden derzlenerek onarılması önerilmektedir. 1.Bölümün kuzey duvarındaki strüktürel çatlakta (Resim 3.78, Resim 3.79, Resim 3.80) yanal rijitliliği sağlayan duvar sürekliliği olmadığından, harç enjekte edilmesi veya paslanmaz elemanlarla dikiş yöntemi uygulanarak sağlamlaştırılması önerilmemektedir. Bu yöntemler uygulandığında duvarın yıkılma riski devam edecektir. Bu nedenle çatlağın üst tarafında kalan taş ve tuğla elemanları sökülerek özgün durumuna uygun şekilde özgün harcıyla yeniden örülecektir. Örülme işlemi sırasında taşıyıcılığını kaybetmiş taş (3.3.4 Malzeme Özellikleri başlığı altında incelenen numuneler) ve tuğlalar yenileri ile değiştirilecektir.

Hava püskürtme yöntemiyle temizlenen taş ve tuğla duvarların derzlerinde meydana gelen boşluklar özgün harcıyla doldurulacaktır.

Onarım işlemi yapıldıktan sonra tüm yüzeylere organik oluşumların kurutulması, tekrar çıkmamasını sağlayacak ve su emilimini sağlayacak kimyasal koruma uygulanması önerilmektedir. Taş ve tuğla malzemelerin sağlamlaştırılmasında koruma kimyası ile uğraşan uzmanlar tarafından yapılan analizler sonucu uygulamada kullanılacak sağlamlaştırıcıların seçilmesi uygun görülmektedir.

Yapının uzun yıllardır suya ve neme maruz kaldığı dikkate alınarak,özellikle tuğla duvarlarda onarıma başlamadan önce bir süre hava alması sağlanmalı ve yapıdaki nem ölçümü yapıldıktan sonra onarıma başlanması önerilmektedir.

Z03, Z04 ve Z05 mekânları arasındaki tuğla ara duvarların kenarlarında oluşan ayrılma(Resim 3.81),(Resim 3.89) tuğla elamanlarla örülüp epoksi harcı ile güçlendirilecektir.

In situ kalıntıları yerinden kaldırılamadığı için bu kısımda yalıtım işlemi uygulanmayacaktır. Etrafındaki bitkilerden arındırılıp uygun yöntemlerle koruma altına alınması önerilmektedir.

Bütünleme: Z01 ve Z02 mekânların güney duvarındaki pencere kemerinin çökmesiyle duvar sürekliliği bozulmuştur. Öncelikle yıkılan pencere kemeri özgün formuna sadık kalınarak bütünlenmelidir. Bütünleme işleminin özgün tuğla malzeme ile yapılması önerilmektedir. Z01 ve Z02 mekânların mevcut çatısı söküldükten sonra kuzey ve güney duvar kotları aynı seviyeye getirilmelidir. Sonrasında kargir duvarların düzlem dışı hareketlerini engellemek amacıyla, Z01 ve

Z02 mekânların tüm duvarlarını (kuzey, güney ve batı duvarları) birbirine bağlayacak ahşap hatıl yapılması önerilmektedir.

Yenileme: Z01 ve Z02 mekânların güney duvarındaki sökülen kapı ve pencere doğramaları özgün haline uygun olarak yeniden imal edilerek yerlerine yerleştirilmelidir.

Z03 v Z04 mekânların kuzey duvarından sökülen ahşap pencere doğramaları özgün olmadığı için yeniden imal edilmeyecektir.

Yeniden Yapma (Çağdaş Ek): Farklı iki dönemde inşa edilmiş Dokuma Atölyesinin, iki ayrı binadan oluştuğu restitüsyon çalışmalarında ortaya çıkmıştır. Restorasyon projesi hazırlanırken bu durum göz önünde bulundurulmuştur. Yapı iki ana kütle olarak kurgulanmış ve restorasyon önerisi bu yönde geliştirilmiştir.

Yaklaşık 13 x 97.75 m boyutlarında olan yapının uzun cephesi boyunca 11 adet aks oluşturularak çelik kolonlar yerleştirilmesi önerilmiştir (Resim 5.1, 4.20). Ancak yapının oluşturulacağı alanın ortasında büyük bir ağacın yer alması nedeniyle aks sayısı ağacın olduğu bölümde genişletilerek 10 adet olacak şekilde tasarlanmıştır. Özgün yapı yüksekliği 6.55 m olduğundan çelik kolonların yüksekliği de aynı ölçü esas alınarak tasarlanmıştır Çelik çerçeveler ile tarihi binanın kütle formu algılanması hedeflenmektedir. Yapının günümüze gelebilmiş batı kanadının (Rölöve çiziminde 1.bölüm olarak belitirtilen mekan) üç duvarı mevcuttur. Doğu duvarı ayakta olmayan 1.bölümün, bu cephesine çelik konstrüksiyon ve cam ile kapalı bir mekan tasarlanmıştır. Yeni oluşturulan doğu duvarı, batı duvarından 19.6 m uzaklığa yerleştirilecektir. Mekânı ikiye bölen 85 cm yüksekliğindeki mevcut moloz taş duvarın korunması önerilmektedir. Eğitim ve toplantı salonu olarak değerlendirilecek olan mekânda mevcut ara duvar özgün işlevine devam edecektir (Resim 5.1, Resim 5.2).

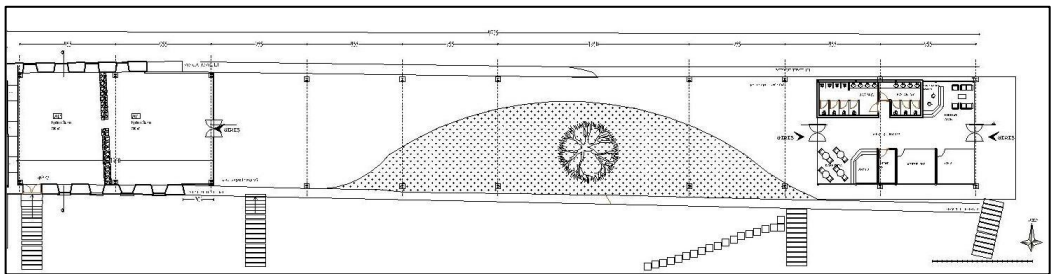

Resim 5.1: İlk dönem yapı hizası takip edilerek Z01 ve Z02 mekânlar (1.Bölüm) ile çağdaş ek restorasyon öneri planı.

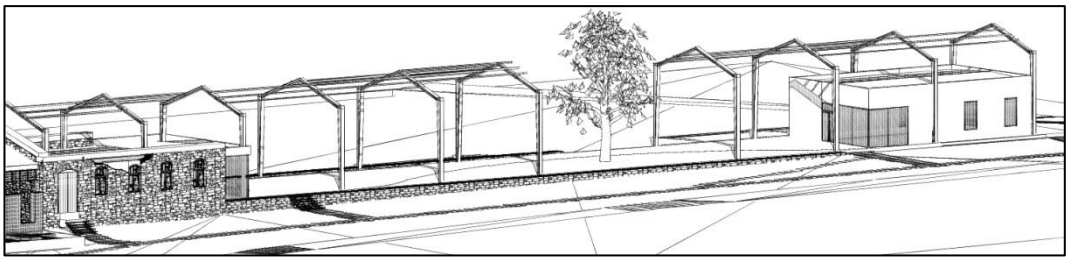

Resim 5.2: Z01 ve Z02 mekânların (1.Bölüm) ile çağdaş ek binasının restorasyonundan bir perspektif.

Ahşap çatısı sökülen bölümün üstünün çelik konstrüksiyon çatı ile kapatılması önerilmiştir. Bulunduğu mekanın kotundan 3.70 m kotuna yerleştirilen çelik konstrüksiyon çatının eğimi % 5 olarak tasarlanmıştır. Mahya yüksekliği 3.95 m olan çatının üst örtüsünün malzemesinin ekstrude dolgulu bakır levha olması önerilmektedir. Çatıyı taşıyacak çelik kolonlar mevcut duvarlardan 15 cm içerde yerleştirecektir. Mekâna girişler güney duvarındaki mevcut kapı ila doğu tarafında yeni açılacak kapıdan sağlanacaktır. Kuzey duvarında yer alan pencere boşluklarına ahşap görünümlü alüminyum doğrama pencere önerilmektedir. Güney duvarında sökülen mevcut ahşap kapı ve pencere doğramları özgün haline uygun yeniden imal edilerek yerine yerleştirmesi önerilmiştir (Resim 5.3).

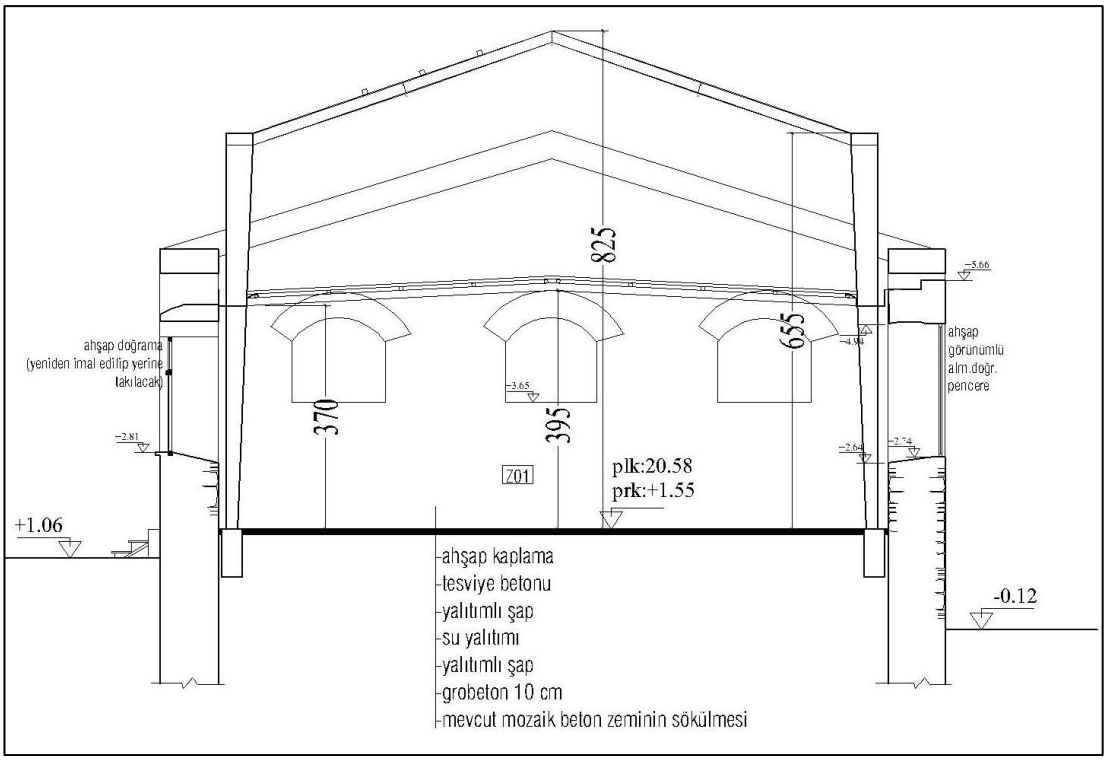

Resim 5.3: Z01 ve Z02 mekânlarında (1.Bölüm) önerilen değişiklikler.

Diğer üç bölüm (Z03, Z04, Z05 mekânlar) ise 1908 yılından sonra inşa edilmiş binanın özgün kurgusuna uygun bir şekilde tasarlanmıştır (Resim 5.4). 3.Bölümden (Z04 nolu mekan) giriş yapılarak bu mekan fuaye olarak değerlendirilmiştir. 2.ve 3. Bölümler (Z03 ve Z05 nolu mekânlar) eğitim, sergi salonu vs. işlevler yüklenerek çok amaçlı alanlar olarak tasarlanmıştır. Mevcut beden duvarları ile kapalı bir mekan oluşturulamayan 2., 3. ve 4. bölümler de çelik konstrüksiyon ve cam malzemeyle kapalı alanlar elde edilmiştir.

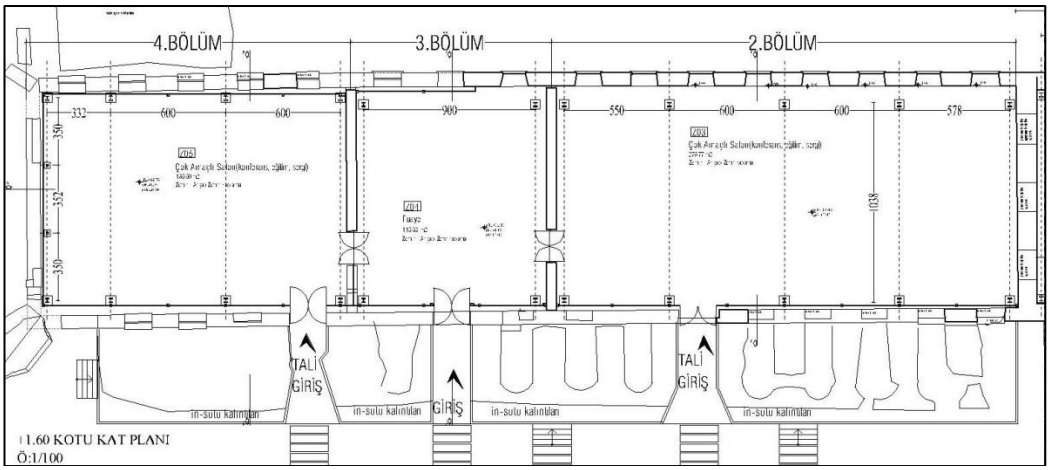

Resim 5.4: İkinci dönem yapısının restorasyon planı.

11.65 m x 24.14 m boyutlarındaki Z03 no lu mekânın kısa kenarına 10.38 m açıklıkta ve uzun kenarı boyunca yaklaşık 6.00 m aralıklarla 5 adet aksa çelik kolon yerleştirilmesi önerilmiştir (Resim 5.5, Resim 5.6). Z03 mekânın kuzey duvarından yer alan pencere boşlukları yekpare cam ve alüminyum doğrama ile kapatılacaktır (Resim 5.15). Güney cephesini kapatmak için çelik konstrüksiyon ve cam kullanılacaktır (Resim 5.16). 5.10 m yüksekliğinde camekanlar yerleştirilerek cephede transparan bir etki yaratılması amaçlanmaktadır. Kullanılan cam malzeme mekân içinde sera etkisi yaratmaması için güneş ışınlarını geri yansıtan özellikte olacak şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca paslanmaz çelik güneş kırıcılarla desteklenecektir. Bu bölüme giriş fuaye olarak işlevlendirilen Z04 mekânından sağlanacaktır. Ayrıca kullanıcı yükü nedeni ile yangın yönetmeliğine göre gerekli olan ikinci çıkış ise, mevcut kapı izinin bulunduğu yerde yeni yapılacak alüminyum doğrama cam bir kapı ile sağlanması düşünülmektedir.

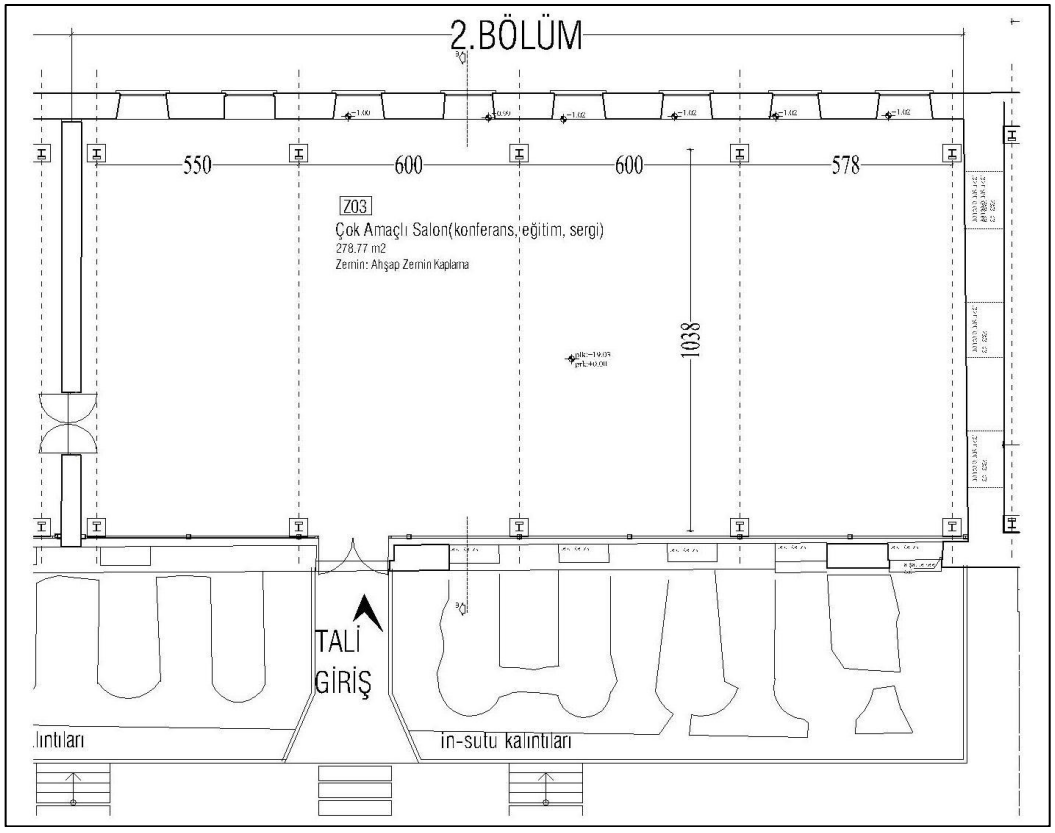

Resim 5.5: Z03 mekânın (2.Bölüm) restorasyon plan.

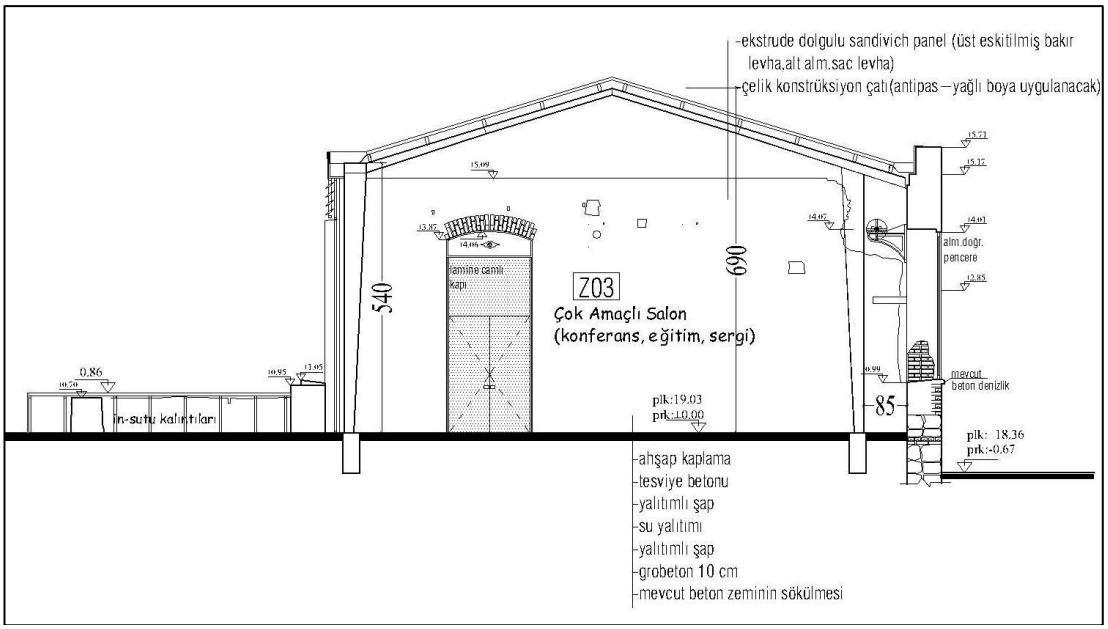

Resim 5.6: Z03 mekânın (2.Bölüm) restorasyon kesiti.

9.95 x 11.70 m boyutlarındaki Z04 nolu mekânda, Z03 mekândaki çelik kolon akslar devam ettirilmiştir. Mekânın boyutlarının küçük olması sebebi ile uzun kenarı boyunca 9 m aralığında iki adet aks ile tek aralık oluşturulmuştur (Resim 5.7, Resim 5.8). Kısmen yıkılmış kuzey duvarı ile pencere denizlik altı seviyesine kadar yıkılmış olan güney duvarında kapalı cephe oluşturulurken, Z03 mekânın daki cephe sistemi ile aynı prensipte olması önerilmektedir (Resim 5.15, Resim 5.16). Mekâna giriş kuzey cephesinden tasarlanmıştır. Özgün kapı izinden faydalanarak belirlenen giriş aksı, mekâna yüklenen işlev nedeni ile ana giriş görevini de üstlenmektedir. Mekânı Z03 ve Z05 mekânlarından ayıran ara duvarlar üzerinde tespit edilen kapı boşlukları yine geçişi sağlamak için kullanılacaktır. Kapı malzemelerinin ses yalıtımını sağlayacak kırılmaz kalın lamine cam olması önerilmektedir. (Ek G –Restorasyon Çizimleri). -0.12 kotunda olan mekân zemin döşemesi +0.00 kotuna getirilerek yükseltilmesi önerilmektir. Z03 mekânın zemin seviyesi ile aynı kota gelen mekânın döşeme yüzeyi taban tuğlası ile kaplanması önerilmektedir.

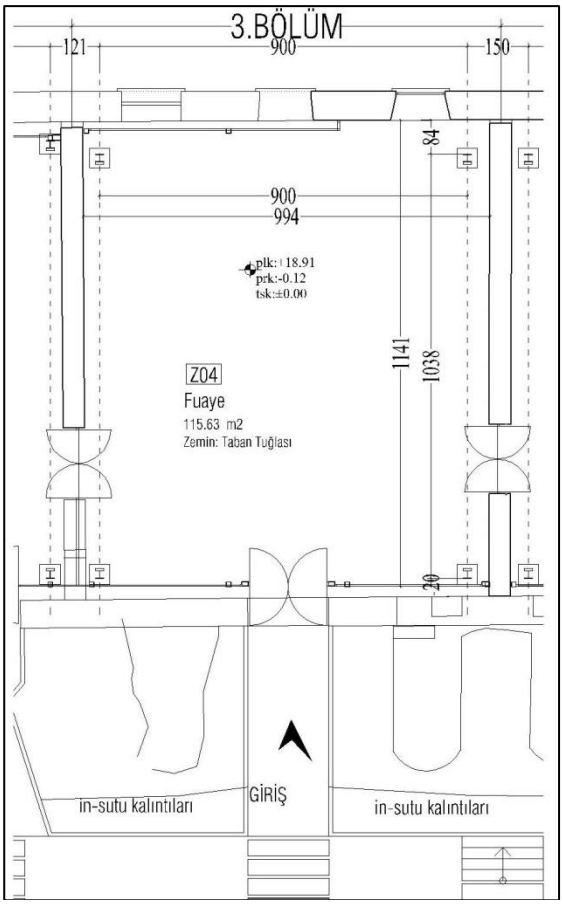

Resim 5.7: Z04 mekânın (3.Bölüm) restorasyon planı.

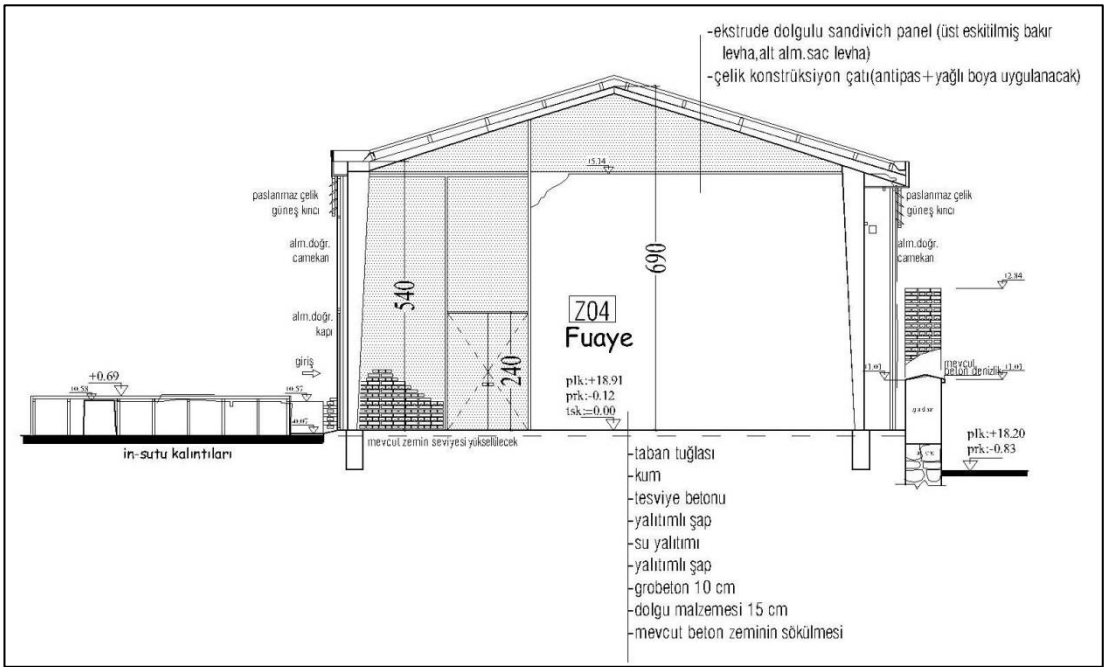

Resim 5.8: Z04 mekânın (3.Bölüm) restorasyonu kesit.

11.70 x 16.00 m boyutlarındaki Z05 nolu mekânın içinde 10.72 m açıklığında, 6 m +6 m+ 3.32 m aralıklarında 4 adet aks, çelik kolonlar ile üç aralık oluşturulmuştur (Resim 5.9, Resim 5.10, Resim 5.11). Kuzey, güney ve batı beden duvarları pencere denizlik seviyesine kadar yıkılmış olan mekânın üç cephesi cam malzeme kullanılarak kapatılması önerilmiştir (Resim 5.11, Resim 5.12). -0.29 kotunda olan mekân zemin döşemesi +0.00 kotuna getirilerek yükseltilmesi önerilmektir. Z03 mekânın zemin seviyesi ile aynı kota gelen mekân döşeme yüzeyinin malzemesi ahşap kaplama olarak düşünülmüştür.

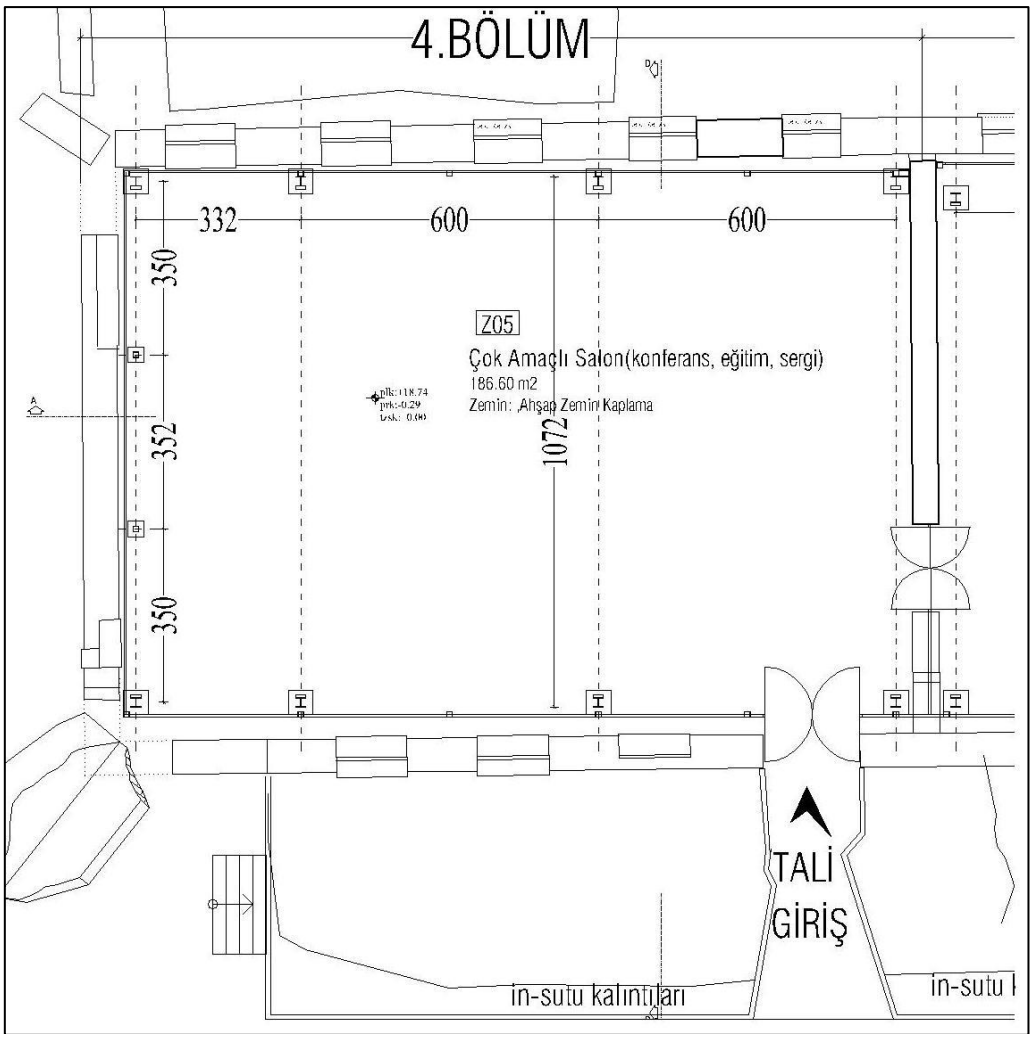

Resim 5.9: Z05 mekânın (4.Bölüm) restorasyon planı.

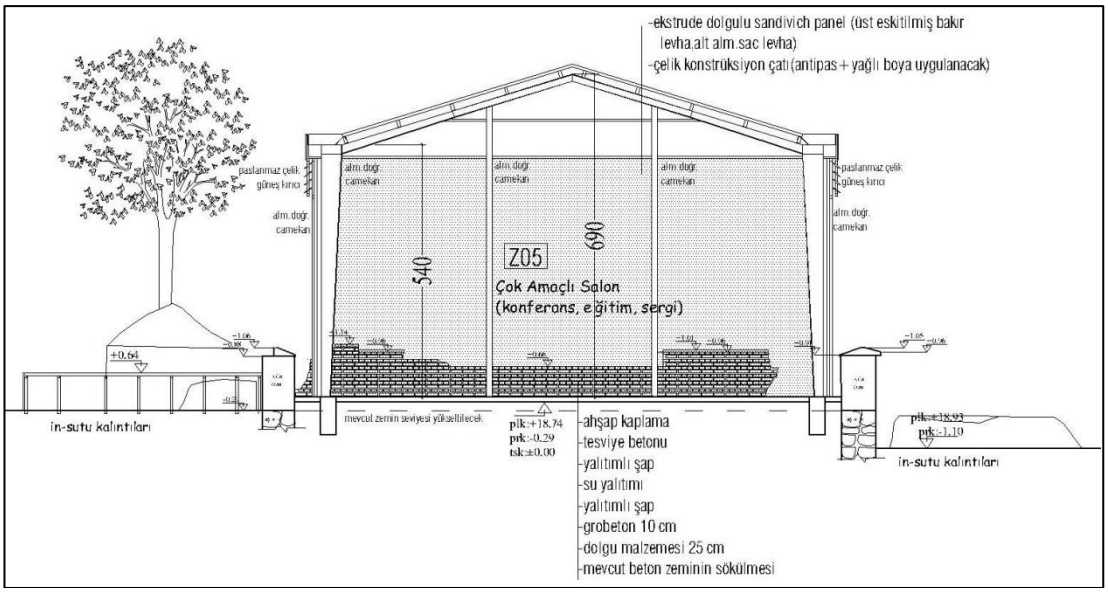

Resim 5.10: Z05 mekânın(4.Bölüm) restorasyonu kesit.

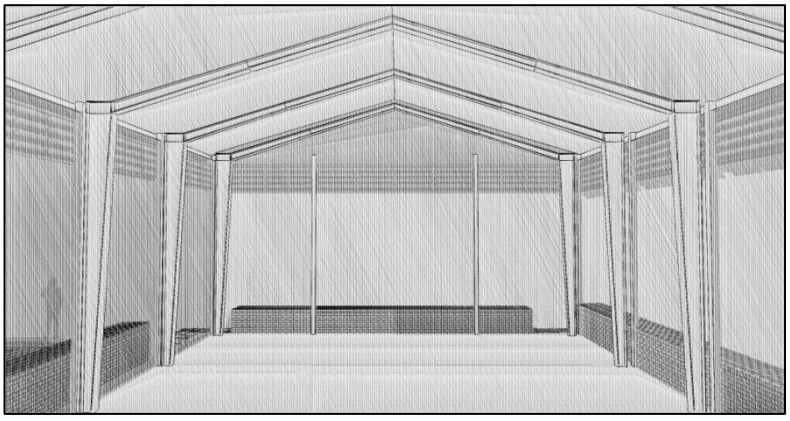

Resim 5.11: Z05 mekânın (4.Bölüm) restorasyonu iç mekândan görünüm.

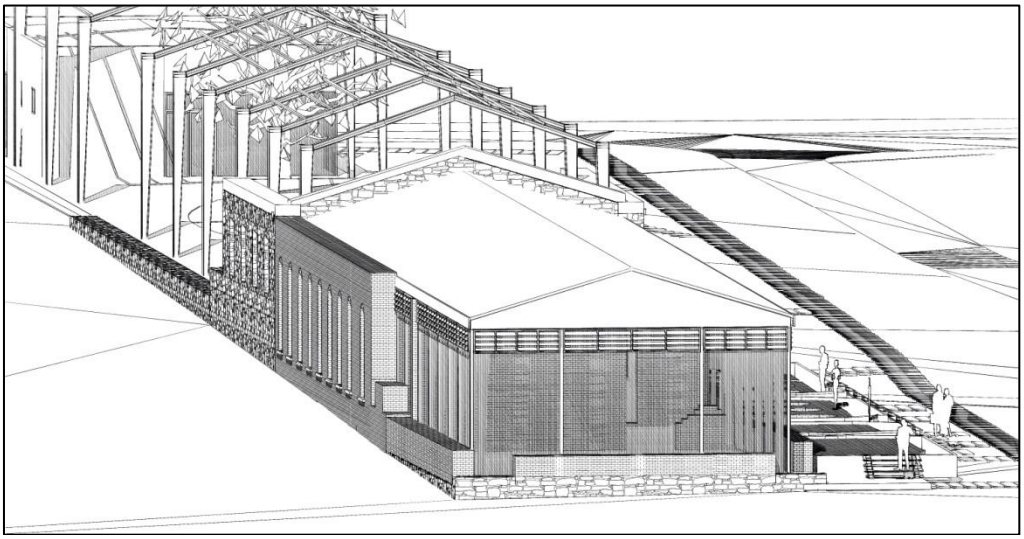

Resim 5.12: Z05 mekânın (4.Bölüm) restorasyonu dış mekândan görünüm.

Z03, Z04 ve Z05 mekânların üt örtüsü yekpare beşik çatı olarak tasarlanmıştır. 5.40 m yükseklikteki çelik kolon üzerine yerleştirilecek dolu gövdeli çatı makaslar ile üç mekânın üstü kapatılacaktır. %30 eğimle oluşturulan çatının üst örtü malzemesi ekstrude dolgulu bakır levha olarak önerilmiştir. (Resim 5.13).

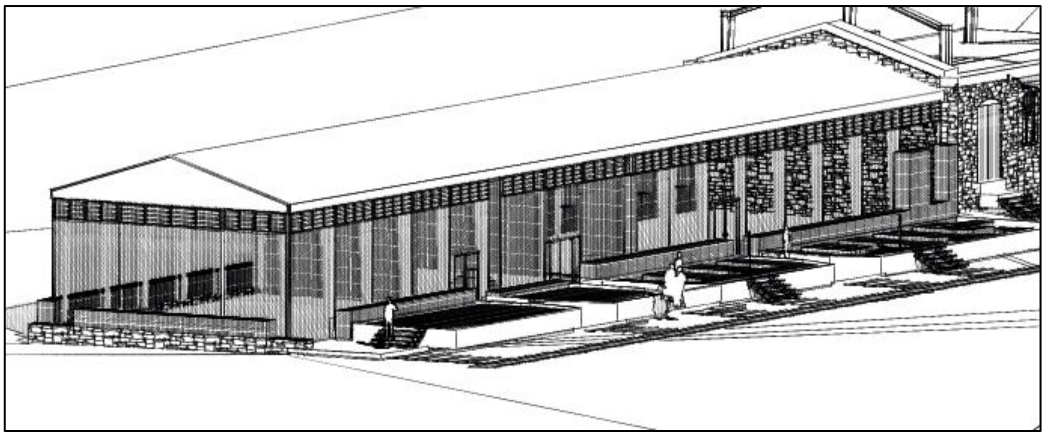

Resim 5.13: Z03, Z04 ve Z05 mekânların (2., 3. ve 4. bölümlerin) restorasyon çizimi.

1999 Marmara Depremi ile büyük hasar gören yapının in-situ kalıntılarının korunması önerilmektedir. Toprak zeminden yalıtımı sağlanamayacak olan kalıntılarının dış hava şartlardan korunmasının yanında kolaylıkla sergilenmesi amaçlanmaktadır. Bunun için güney cephesindeki in-situ kalıntıların etrafında 40 cm yüksekliğinde bir platform oluşturulması önerilmiştir. Kırılmaz lamine cam ile üzeri gezilebilir olarak tasarlanan platformu altta paslanmaz çelik kutu profil ayaklar taşıyacaktır. Platform yapı sınırından yaklaşık 550 cm uzunluğundaki alanı kapatacak şekilde tasarlanmıştır.

Yapıya yüklenen işlevden dolayı servis mekanları (ofis, wc, yeme-içme mekanları vs.) gerekmektedir. Yapı içine yerleştirilemeyen bu mekânlar için yapının dışında bir alan belirlenmiştir. Yapının doğu tarafına uzanan temel izlerini takip ederek olası yapı sınırına, bahsedilen işlevleri barındıran yeni bir ek kütle tasarlanmıştır (Resim 5.1, Resim 5.2). Çelik, ahşap ve cam yapı malzemeleri ile oluşturulan yapı ana yapıyla bir bütün oluşturulacak şekilde tasarlanmıştır. 10.32x15.80 m boyutlarında olan yapının doğu ve batı cephelerinde girişler düzenlenmiştir. Doğu girişi, tesise girişi sembolize ederken, batı girişinin ise yapının iç bahçesinden bağlantıyı sağlaması düşünülmüştür. Yapının orta kısmı geçiş holü olarak tasarlanmıştır. Holün iki yanına bay ve bayan tuvaletler, bekleme alanı,

kafeterya, müdüriyet ve ofis yerleştirilmiştir (Resim 5.14). Yapı yüksekliğinin ve çatı örtüsünün, mevcut yapının Z01 ve Z02 mekânlarında (1.bölüm) belirlenen yapı yüksekliği ve çatı örtü sistemi ile aynı olması önerilmiştir (Resim 5.3, Resim 5.17), (Ek G-Restorasyon Projesi).

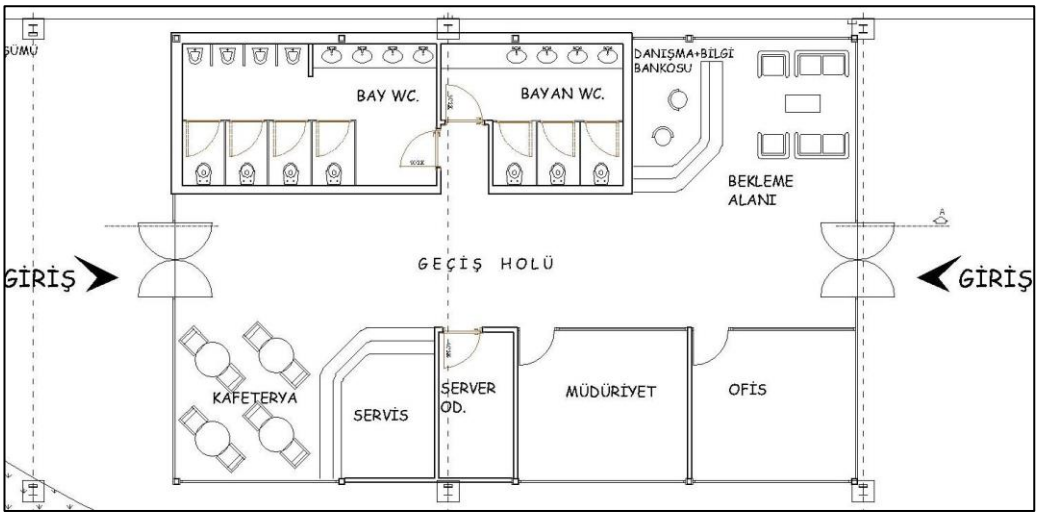

Resim 5.14: Çağdaş ek binası plan.

Nem probleminin giderilmesi için, yapının ayakta kalan beden duvarları ile yeni yapılacak binanın etrafına drenaj sistemi ile beraber tretuar yapılması önerilmektedir.

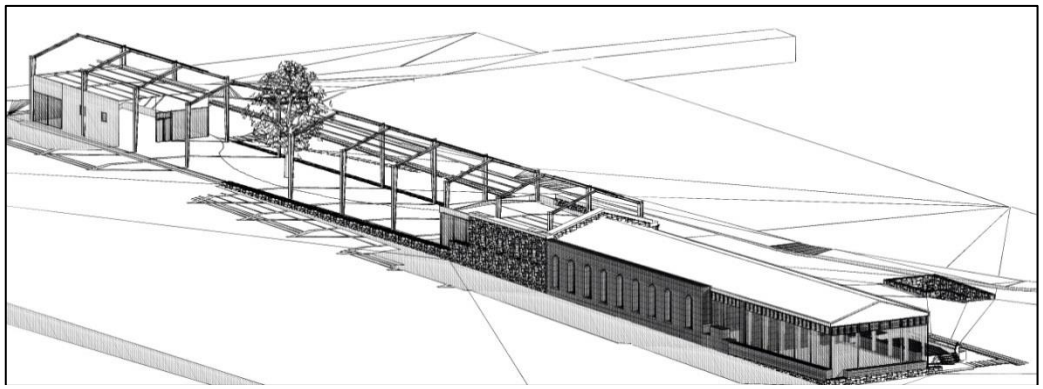

Resim 5.15: Restorasyon çizimi (kuzey-batı cephesi).

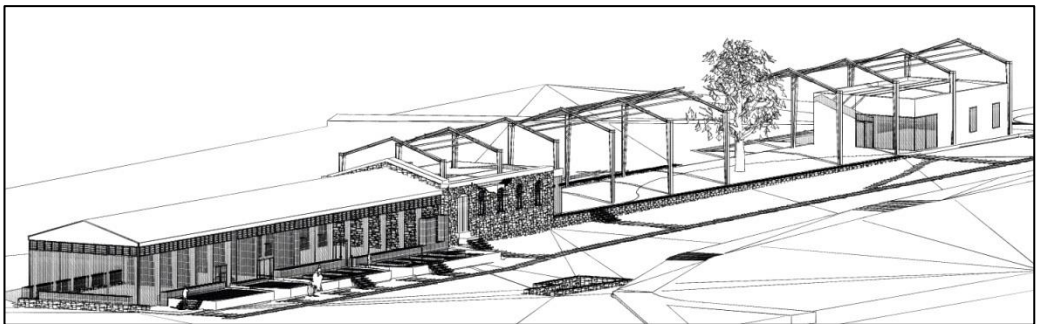

Resim 5.16: Restorasyon çizimi (güney-batı cephesi).

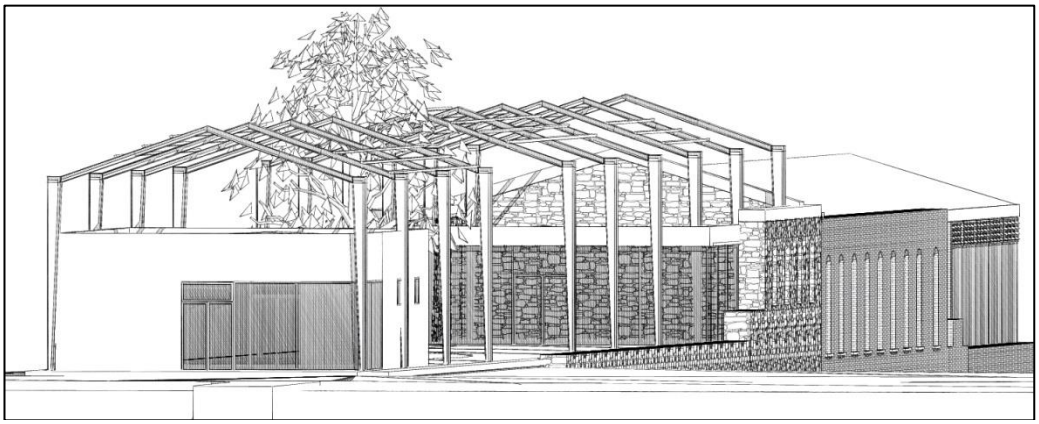

Resim 5.17: Restorasyon çizimi (kuzey-doğu cephesi).

6.SONUÇ ve ÖNERİLER

Osmanlı Devleti'nin sanayileşmesinde devlet girişimleri ön plana çıkmış ve Batılı endüstriyel üretim yöntemlerini uygulayacak yeni ve büyük ölçekli tesisler kurulmuştur. Bunlardan biri olan İzmit Fabrika-i Hümayunu (İzmit Çuha Fabrikası) 1843 yılında ordunun giysi talebini karşılamak amacıyla İzmit'te kurulmuştur. 1851 yılında Askeriye'ye devredilmiştir. 1894 İstanbul depreminde fabrikanın bazı kısımları yıkılmış, ardından tamir edilmiştir. 1906 kapatılan fabrika 1908'de tekrar üretime geçmiş ve yeni makinelerle donatılmıştır. 1917'de yeniden genişletilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda (1913-1915) bir türboelektrik santral ithal edilerek. Almanlar tarafından modernize edilmiştir. 1923 tarihli İzmir İktisat Kongresi'nde fabrikanın Bahriye'ye tahsis edilerek 'Torpido Fabrikası' olarak düzenlenmesine karar verilmiştir.

Tarihi süreçte büyük önem arz eden tesisten günümüze ulaşabilen yapılarda ayrıntılı mimari belgelenme çalışmaları yapılmadığı görülmüştür. Tez çalışması kapsamında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı arasındaki ortak protokole dayalı olarak Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında; tesisin önemli bir ünitesi olan ve 1995 yılında kültür varlığı olarak tescillenen Dokuma Atölyesi'nin (1 no'lu) mimari belgelemesi yapılmıştır. Restitüsyon çalışması için yapı üzerindeki izlerden, yapıya ait bombardıman öncesi fotoğraflardan, 1865 tarihinde yayınlanan [Fairbairn,1863] mimari tespitlerinden ve dönemin diğer dokuma atölyelerinin mimarisi ile yapılan karşılaştırmalardan yararlanılmıştır. Yapının dönüşüm yaşadığı tespit edilen üç dönem; İlk Dönem 1843-1908 aralığını, ikinci dönem 1908-1920 aralığını, 3.Dönem ise 1920 -1999 aralığını tarifleyen restitüsyon çalışmaları bu kaynaklara göre hazırlanmıştır.

Günümüzde (2013) (Dz.K.K) mülkiyetindeki yapının yeniden işlevlendirilmesi hususunda Dz.K.K., Kocaeli Valiliği ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin görüşlerine başvurulmuştur. İlgili yetkililerle yapılan görüşmeler sonucu eğitim ve sosyal işlevlerle kullanılması önerilmiştir.Bu doğrultuda Dokuma Atölyesi (1 no'lu) nin restorasyon önerisi hazırlanırken endüstriyel izlerinin, Kurtuluş Savaşı'ndaki bombardıman izlerinin ve 1999 Marmara deprem izlerinin korunması amaçlanmıştır. Yapıdan günümüze ulaşan mevcut izlerin in-situ konservasyonu önerilmektedir.

Özgün durumla ilgili veri yetersizliği nedeniyle yapının çağdaş bir ek ile bütünlenerek yeniden kullanımını sağlayacak restorasyon projesi önerisi geliştirilmiştir (Ek G-Restorasyon Projesi).

Tez çalışması kapsamında sadece dokuma atölyesi (1 no'lu) ele alındığından diğer yapılarla ilgili detaylı bir çalışma yapılamamıştır. Fabrika ile ilgili tamamlayıcı ve net bilgilerin elde edilmesi için diğer yapılar hakkında da bilimsel araştırmalarının yapılması gerekmektedir. Fairbairn'in 1865 tarihli yayınladığı tesise ait plan çizimleri ve tesisin google earth ten tespit edilebilen mevcut izleri doğrultusunda yıkılan alanlarında yüzey kazılarının yapılması tesisin oturum alanının belirlenmesi açısından önemlidir. Bu kazının ilgili müze müdürlüğü denetiminde yürütülmesi tavsiye edilmektedir. Kazı sonrasında tesisinin bütününü ele alan yeniden kullanım kararları yeniden belirlenebilir. Alanın özellikle Kurtuluş Savaşı'na bombalanması gözönüne alındığında Deniz Harp Silah ve Araçları müzesi olarak işlevlendirilmesi anlamlı olacaktır.

KAYNAKLAR

Aksoy T., (2011), "Kocaeli Kültür Envanteri", Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Kültür Yayınları, Kocaeli.

Amman B., (2012), "Tarihi Yapıların Hasar Onarım Tespiti ve Restorasyon Çalışmaları", Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi.

Aydın E. Ö., Utkaner Y., (2009), "Hereke Fabrika-i Hümayun'un Mimari Analizi ve Koruma Önerileri, Mimarlık Yayını, Mimarlar Odası, Kasım-Aralık.

Batur A. ve Batur S., "İstanbul'da 19. Yüzyıl Sanayi Yapılarından Fabrika-i-Hümayunlar", I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi, İ.T.Ü., İstanbul, 14-18 Eylül 1981, (1981), s: 331-341.

Bernard F. M., (1982), "Conservation Of Historic Buildings", London.

Buluş A., (2012), "Ann Binns'in Türkiye Günlüğü'nden Seçmeler:Dindar Bir İngiliz Kadının Gözlemleri ve 19.Yüzyıl Osmanlı Sanayileşmesinden Manzaralar", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ,Sayı 12.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (Dz.K.K) Arşivi, Kocaeli.

Ertürk N., (2008), "19.yy Osmanlı Sanayi Hareketleri İçinde Fabrika-i Hümayunlar" Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Fairbairn W, (1863), "Treatise on Mills and Millwork", cilt II, London.

Karavar H., (2007), "Osmanlı'dan Cunhuriyet'e İzmit Çuha Fabrikası 1844-1920" Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Arşivi, 2012

Köksal G., (2005), "İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri" Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Mac Farlane C., (1850), "Turkey and Its Destiny: The Result Of Journeys Made In 1847 and 1848 to Examine Into The State Of That Country" , Philadelphia, Lea and Blanc Hard, vol.II,

Öztürk T., (2006), "Tarihi Yapıların Onarılması ve Güçlendirilmesi", Yapısal Onarım ve Güçlendirme Sempozyumu, Pamukkale, 7-8 Aralık.

Takvim-i Vekâyi Gazetesi, 1261(Miladi 1843), No: 286

Takvim-i Vekâyi Gazetesi, 16 C.E 1260(Miladi 1843), No: 271

Tarihi Eserler Broşürü, T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Mühimmat Depo ve Bakım Komutanlığı Kullar/Kocaeli.

Tekeli İ., (1994), "Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi", Kültür Bakanlığı/Tarih Vakfı Yayını, Cilt 4., İstanbul.

Tekkollu L., Yıldırım N., (2001), " Yaşayan Tarihi ve Kültürel Askeri Yapılar", Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Toros H., (1877), "Türkiye Sanayii 'Devlet İşletmeleri'" Cilt:1, Güven Basımevi, İstanbul.

Tuğlacı P., (1993), "Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesi'nin Rölü", Yeni Çığır Kitapevi, İstanbul.

Ulugün Y., (2009), "Kendi Enerjisini Üreten İzmit Çuha (Aba Mensucat) Fabrikası (Çuhahane)" Şehiriçi Dergisi , Kocaeli.

Utkaner Y., (2005), "Hereke Fabrika-i Hümayun'un Mimari Analizi ve Koruma Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.

Web 1, (2013), https://maps.google.com/, (Erişim Tarihi: 05/02/2013).

Web 2, (2013), http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0n_situ, (Erişim Tarihi: 17/02/2013).

Web 3, (2013), http://www.istanbulkulturenvanteri.gov.tr/kentsel-anit/detay, (Erişim Tarihi: 25/03/2013).

Web 4,(2013), http://www.feshane.com.tr/tr/index.htm, (Erişim Tarihi: 17/03/2013).

Web 5, (2012), http://belgelerlegercektarih.wordpress.com/osmanli-devletinde-fabrikalar -matbaa-osmanli, (Erişim Tarihi: 07/05/2012)

ÖZGEÇMİŞ

Mehtap EKİNCİ, 1982'de Diyarbakırda doğdu. 1999 yılında Dicle Üniversitesi, Mühendislik ve Mimalık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nde lisans eğitimine başladı. Lisans eğitimini 2004 tamamladı. Özel sektörde ve serbest olarak mimarlık hizmetleri vermeye başladı. Halen serbest mimar olarak çalışmaya devam etmektedir.

EKLER

Ek A: Fabribkaların Kurulusu ile İlgili Olarak Sultan Abdülmecid'in Hatt-ı Hümayunu [BOA, Hatt-ı Hümayun 1229/47954/A].

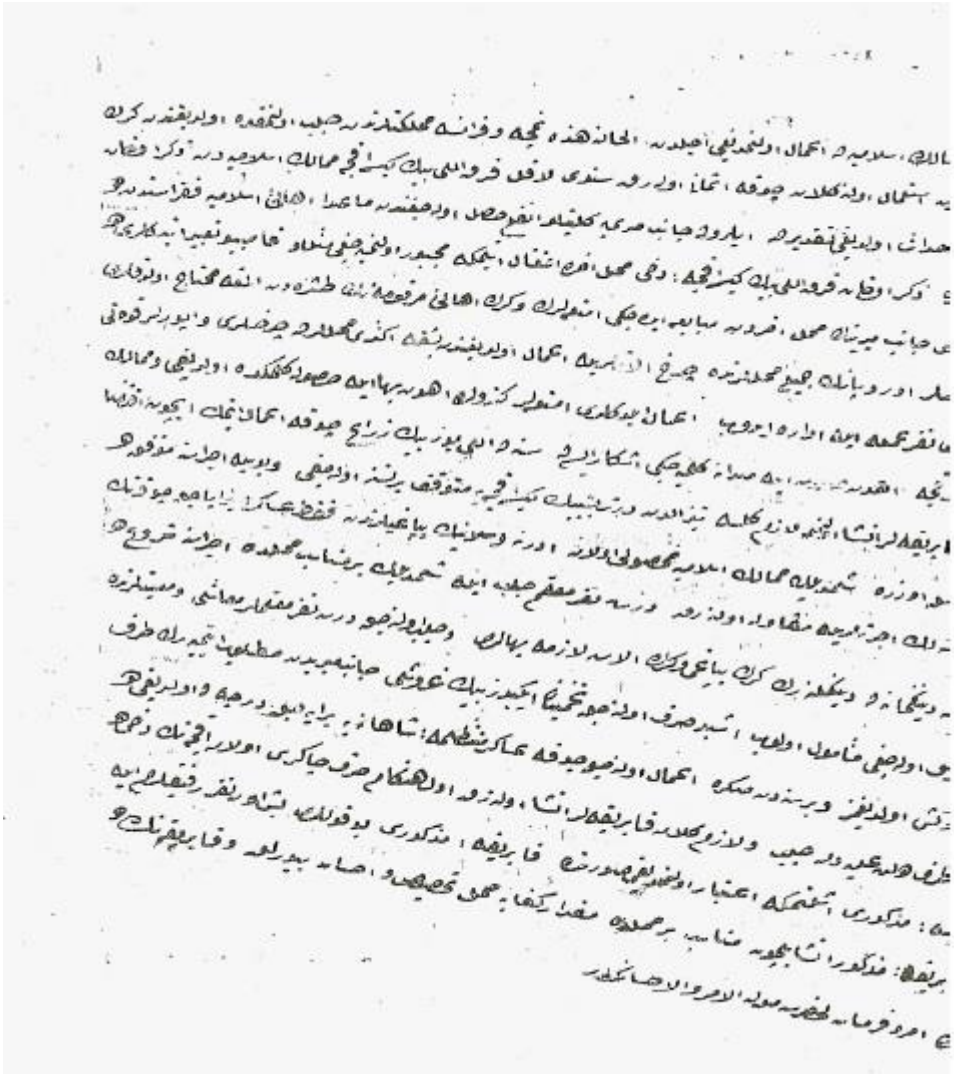

Ek B: Çuhane Fabrika Alanı ve Yapılarının Tescil Fişleri

Ek B1:Çuhane Alanı Tescil Fişi (1995)

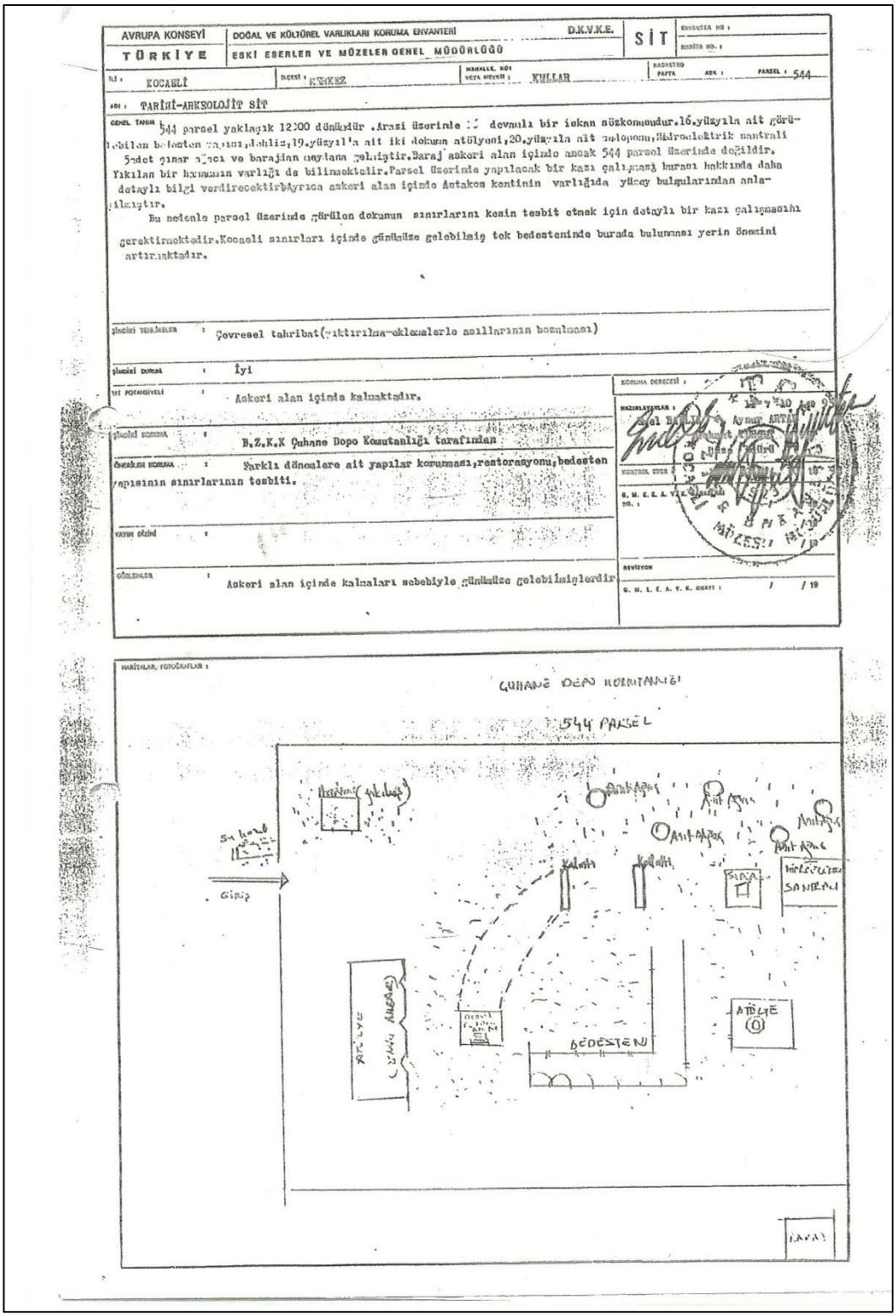

AVRUPA KONSEYİ — TÜRKİYE
DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ — D.K.V.K.E.
ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
SİT

İLİ : KOCAELİ
İLÇESİ : KÖRFEZ
MAHALLE, KÖY VEYA MEVKİİ : KULLAR
KADASTRO PAFTA : ADA : PARSEL : 544

ADI : TARİHİ-ARKEOLOJİK SİT

GENEL TANIM : 544 parsel yaklaşık 12000 dönümdür .Arazi üzerinde [illegible] devanlı bir ıskan nüzkomuudur.16.yüzyıla ait görülebilen bedesten kalıntısı,dahliz,19.yüzyıl'a ait iki dokuma atölyesi,20.yüzyıla ait santrom,hidroelektrik santrali 5 adet çınar ağacı ve barajdan meydana gelmiştir.Baraj askeri alan içinde ancak 544 parsel üzerinde değildir. Yıkılan bir hamamın varlığı da bilinmektedir.Parsel üzerinde yapılacak bir kazı çalışması burası hakkında daha detaylı bilgi verdirecektirAyrıca askeri alan içinde Antakos kentinin varlığıda yüzey bulgularından anlaşılmıştır.

Bu nedenle parsel üzerinde görülen dokunun sınırlarını kesin tesbit etmek için detaylı bir kazı çalışmasını gerektirmektedir.Kocaeli sınırları içinde günümüze gelebilmiş tek bedesteninde burada bulunması yerin önemini artırmaktadır.

GÜNCEL TEHLİKELER : Çevresel tahribat(yıktırılma-eklemelerle asıllarının bozulması)

GÜNCEL DURUM : İyi

SİT POTANSİYELİ : Askeri alan içinde kalmaktadır.

KORUMA DERECESİ :

HAZIRLAYANLAR :

GÜNCEL KORUMA : B.Z.K.K Çuhane Dopo Komutanlığı tarafından

ÖNERİLEN KORUMA : Farklı dönemlere ait yapılar korunması,restorasyonu,bedesten yapısının sınırlarının tesbiti.

KONTROL EDEN :

YAYIN DİZİNİ :

G. M. E. E. A. Y. K. Onayı No. :

GÖRÜLMEZLER : Askeri alan içinde kalmaları sebebiyle günümüze gelebilmişlerdir

REVİZYON

G. M. L. E. A. Y. K. ONAYI : / / 19

HARİTALAR, FOTOĞRAFLAR :

Ek B2: Bedesten ve Depo Tescil Fişi (1995)

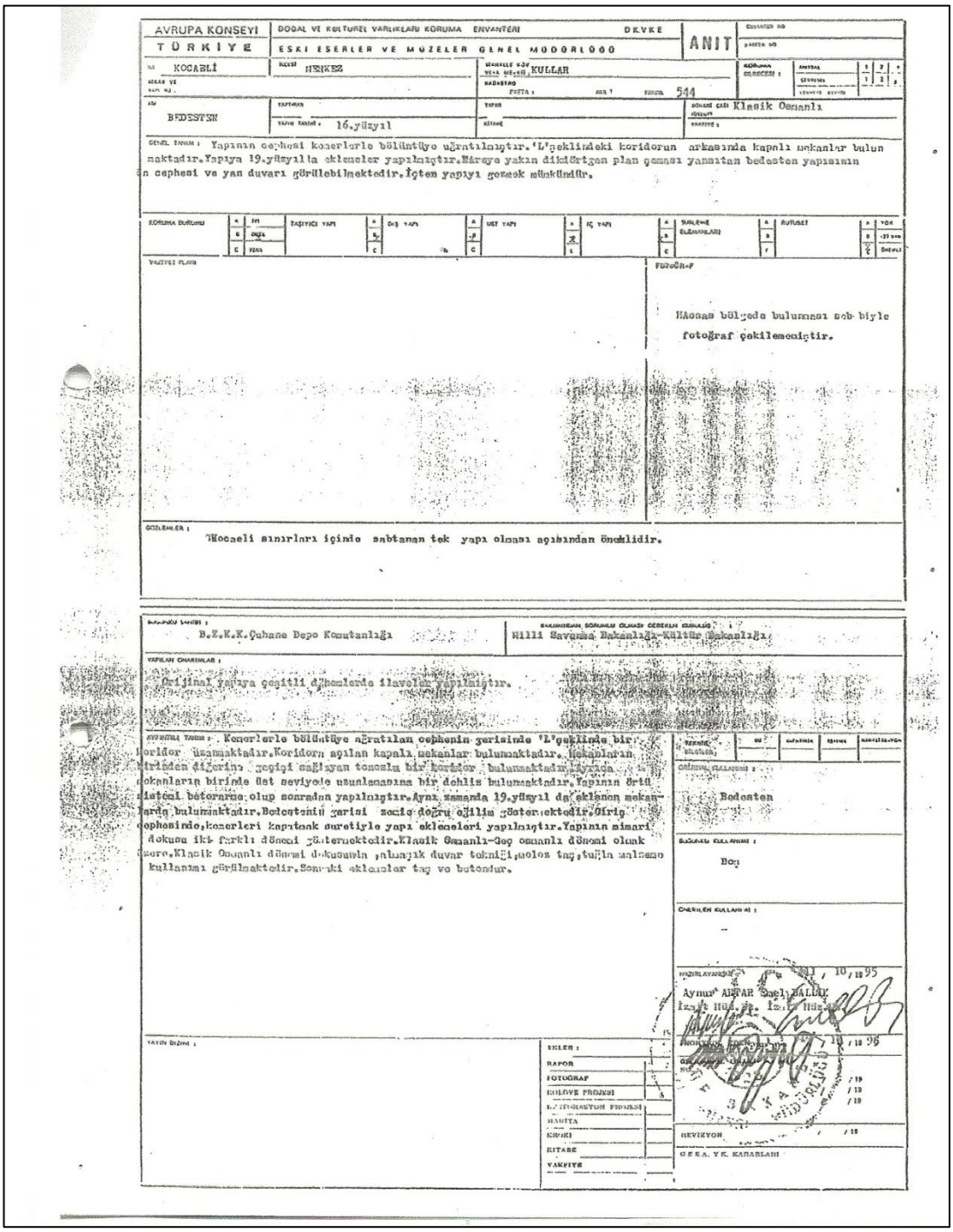

AVRUPA KONSEYİ
TÜRKİYE

DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ — DKVKE
ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ANIT

İL: KOCAELİ
İLÇESİ: MERKEZ
MAHALLE KÖY VEYA MEVKİİ: KULLAR
MAHSUS: POSTA: — KOD: — TELEFON: 544

ADI: BEDESTEN
YAPILMA TARİHİ: 16.yüzyıl
YAPAN:
KİTABE:
BİNANIN CİNSİ: Klasik Osmanlı

GENEL TANIM: Yapının cephesi konerlerle bölüntüye uğratılmıştır.'L'şeklindeki koridorun arkasında kapalı mekanlar bulunmaktadır.Yapıya 19.yüzyılla eklemeler yapılmıştır.Mevcuya yakın dikdörtgen plan şemalı yamuktan bedesten yapısının ön cephesi ve yan duvarı görülebilmektedir.İçten yapıyı gezmek mümkündür.

KORUMA DURUMU: İYİ / ORTA / FENA
TAŞIYICI YAPI: DIŞ YAPI / ÜST YAPI / İÇ YAPI
SUNULMUŞ OLANAKLARI
KUTUSAL
YOK

YAKLAŞIM PLANI

FOTOĞRAF

Mevcut bölgede bulunması nedeniyle fotoğraf çekilememiştir.

GÖZLEMLER: Mocaeli sınırları içinde sabitanan tek yapı olması açısından önemlidir.

MÜLKİYET SAHİBİ: B.Z.K.K.Şuhane Depo Komutanlığı
BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Milli Savunma Bakanlığı-Kültür Bakanlığı

YAPILAN ONARIMLAR: Orijinal yapıya çeşitli dönemlerde ilaveler yapılmıştır.

BİNANIN TANIMI: Konerlerle bölüntüye uğratılan cephenin gerisinde 'L'şeklinde bir koridor uzanmaktadır.Koridorun açılan kapalı mekanlar bulunmaktadır. Mekanların birinden diğerine geçişi sağlayan tonozlu bir koridor bulunmaktadır.Diğer mekanların birinde üst seviyede uzunlamasına bir dehliz bulunmaktadır.Yapının örtü sistemi betonarme olup sonradan yapılmıştır.Aynı zamanda 19.yüzyıl da eklenen mekanlarda bulunmaktadır.Bedestenin girişi sağa doğru eğilim göstermektedir.Orijinal cephesinde,konerleri kapatmak suretiyle yapı eklemeleri yapılmıştır.Yapının mimari dokusu iki farklı dönemi yansıtmaktadır.Klasik Osmanlı-Geç osmanlı dönemi olmak üzere.Klasik Osmanlı dönemi dokusunda ,almaşık duvar tekniği,moloz taş,tuğla malzeme kullanımı görülmektedir.Sonraki eklemeler taş ve betondur.

BİNANIN KULLANIMI: Boş

ÖNERİLEN KULLANIMI: —

HAZIRLAYANIN: Aynur ALTAR Sacit DALLI
İzmit Müz. ve İzm. Müz.
10 / 10 95

TAKYİD DİZİMİ:

EKLER: RAPOR, FOTOĞRAF, BİLGİ VE PROJESİ, DOKÜMANTASYON FİŞİ, HARİTA, KROKİ, KİTABE, YAKFİYE

REVİZYON

GEKA. YK. KARARLARI

Ek B3: Dehliz Yapısı Tescil Fişi (1995)

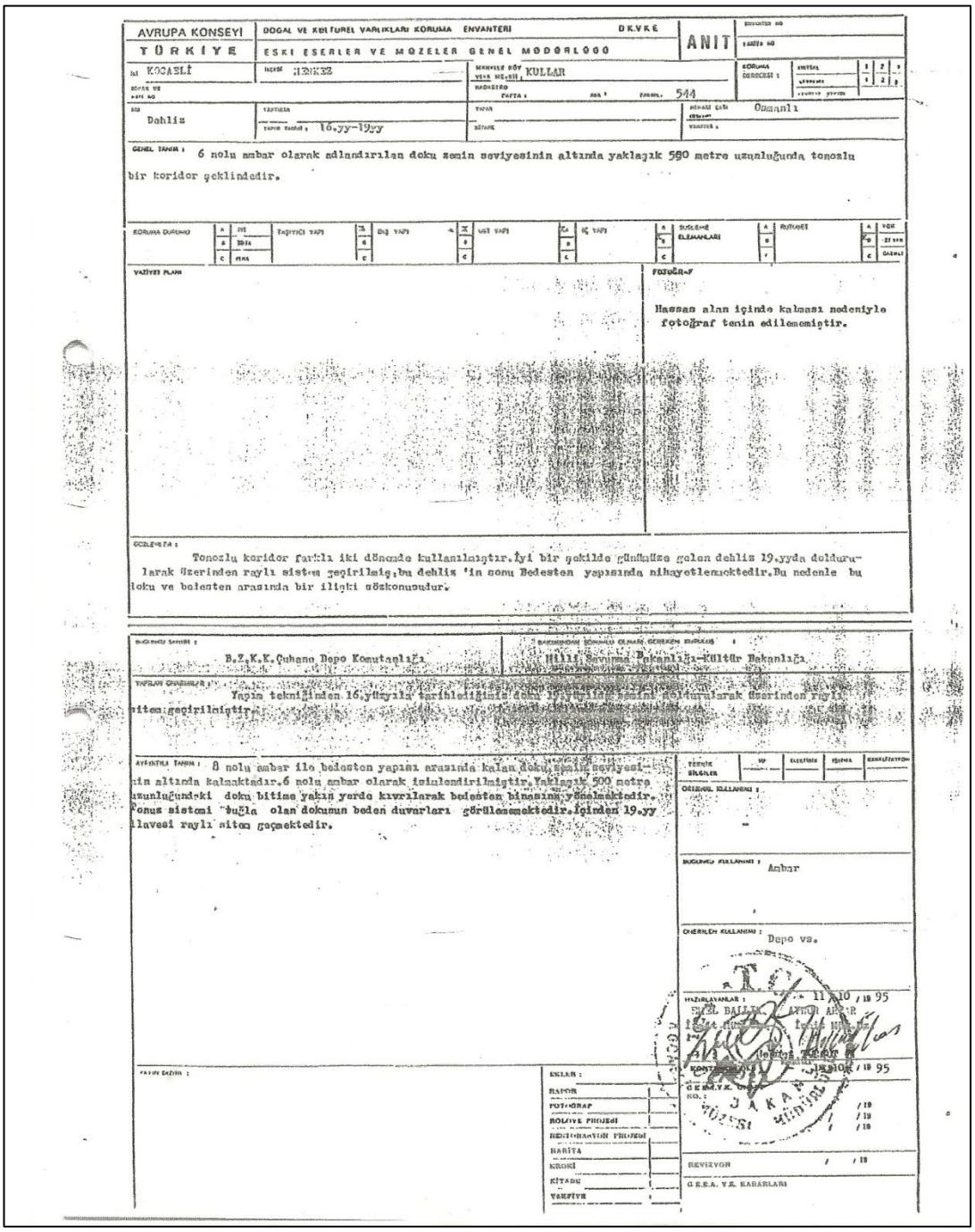

AVRUPA KONSEYİ
TÜRKİYE

DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ — DKVKE
ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ANIT

İli: KOCAELİ
İlçesi: İZMİT
Mahalle/Köy veya Mevkii: KULLAR
Pafta: Ada: Parsel: 544
Envanter No:
Kaydı No:
Koruma Derecesi:

Adı: Dehliz
Yapılışı: Yapım Tarihi: 16.yy-19.yy
Yapan:
Bitmiş:
Bitmiş Şekli:
Mimarı:

GENEL TANIM: 6 nolu ambar olarak adlandırılan doku zemin seviyesinin altında yaklaşık 500 metre uzunluğunda tonozlu bir koridor şeklindedir.

Koruma Durumu: A İyi / B Orta / C Fena
Taşıyıcı Yapı: A / B / C
Dış Yapı: A / B / C
Üst Yapı: A / B / C
İç Yapı: A / B / C
Süsleme Elemanları: A / B / C
Ruhsatı: A Var / B Yok / C Gasbedilmiş

VAZİYET PLANI

FOTOĞRAF

Hassas alan içinde kalması nedeniyle fotoğraf tenin edilememiştir.

GEÇMİŞİ:
Tonozlu koridor farklı iki dönemde kullanılmıştır.İyi bir şekilde günümüze gelen dehliz 19.yyda doldurularak üzerinden raylı sistem geçirilmiş,bu dehliz 'in sonu Bedesten yapısında nihayetlenmektedir.Bu nedenle bu doku ve bedesten arasında bir ilişki sözkonusudur.

Bugünkü Sahibi: B.Z.K.K.Çuhane Depo Komutanlığı
Bakımından Sorumlu Olması Gereken Kuruluş: Milli Savunma Bakanlığı-Kültür Bakanlığı

YAPILAN ÇALIŞMALAR:
Yapım tekniğinden 16.yüzyılla tarihlendirilmiş doku [illegible] olarak üzerinden raylı sistem geçirilmiştir.

AYRINTILI TANIM: 8 nolu ambar ile bedesten yapısı arasında kalan doku,zemin seviyesinin altında kalmaktadır.6 nolu ambar olarak isimlendirilmiştir.Yaklaşık 500 metre uzunluğundaki doku bitime yakın yerde kavrelerle bedesten binasına yönelmektedir. Konus sistemi tuğla olan dokunun beden duvarları görülememektedir.İçinden 19.yy ilavesi raylı sistem geçmektedir.

TESCİL EDİLDİĞİ: Yıl / Ekleştiği / Yıkıldığı / Kaldırıldığı
ORİJİNAL KULLANIMI:
BUGÜNKÜ KULLANIMI: Ambar
ÖNERİLEN KULLANIM: Depo vs.

HAZIRLAYANLAR: 11/10/19 95
SEZAİ BALKAN — AYHAN AKSOY
[illegible] — [illegible]
[illegible] — [illegible]
KONTROL EDİLDİ: 19.10.19 95
G.E.M.V.K. Onayı: No: / 19

EKLER:
RAPOR
FOTOĞRAF
RÖLİVE PROJESİ
RESTİTÜSYON PROJESİ
HARİTA
KROKİ
KİTABE
VAKFİYE

REVİZYON / /19
G.E.E.A. V.K. KARARLARI

Ek B4: Bacalı Ambar Tescil Fişi (1995)

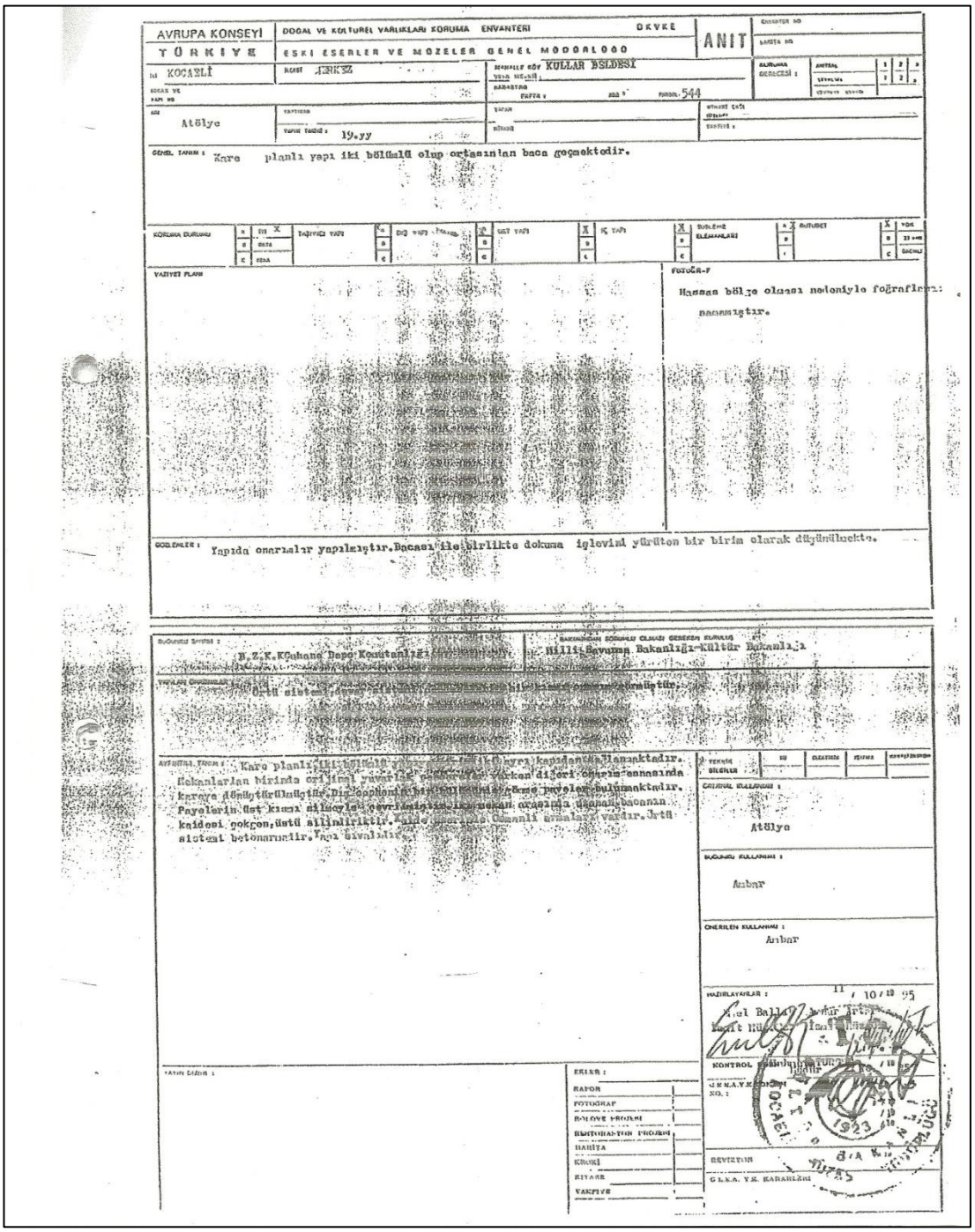

Ek B5: Tavla Yapısı Envanter Fişi

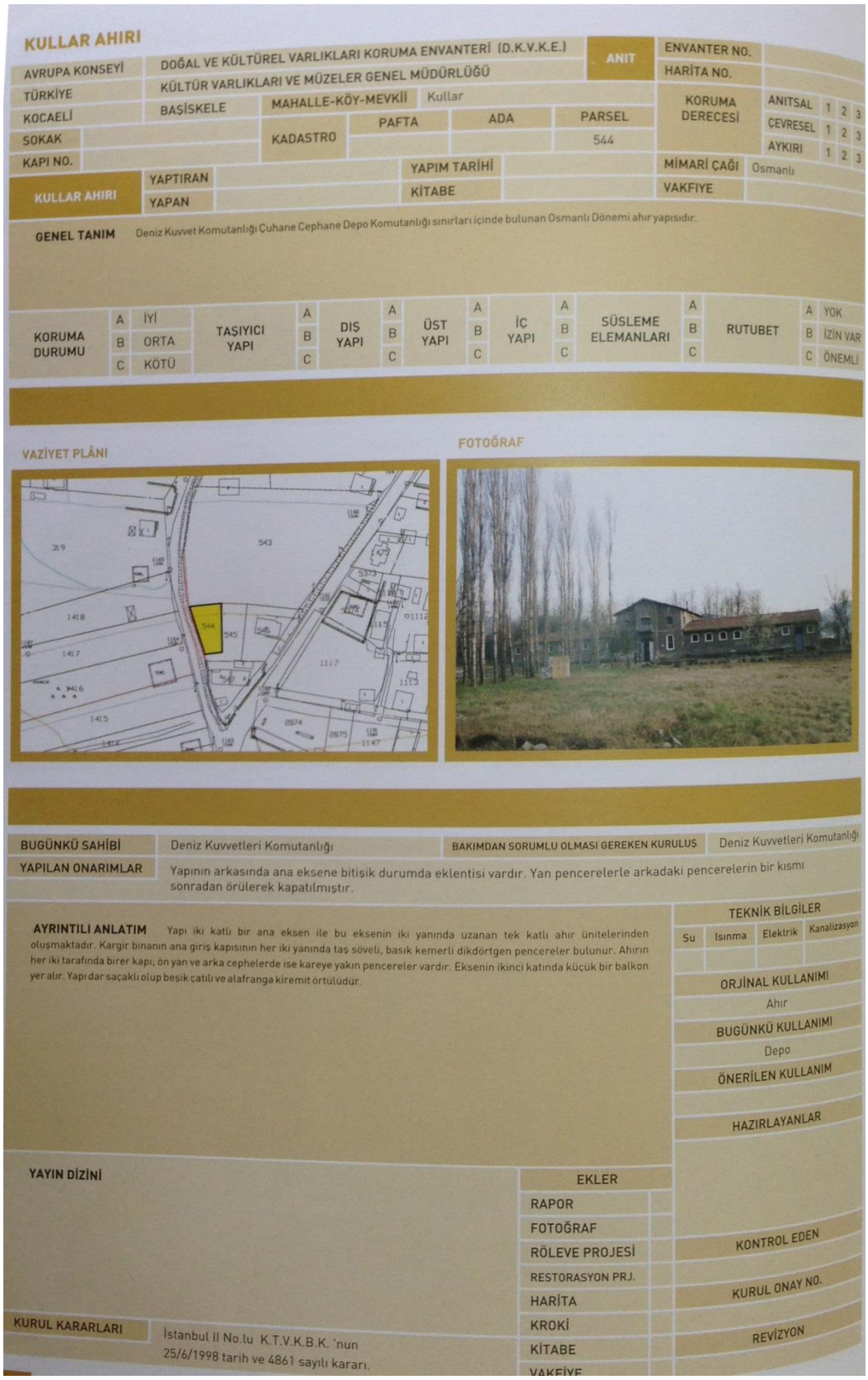

KULLAR AHIRI

AVRUPA KONSEYİ | DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ (D.K.V.K.E.) | ANIT | ENVANTER NO.

TÜRKİYE | KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ | HARİTA NO.

KOCAELİ | BAŞİSKELE | MAHALLE-KÖY-MEVKİİ: Kullar | KORUMA DERECESİ: ANITSAL 1 2 3

SOKAK | KADASTRO: PAFTA | ADA | PARSEL: 544 | ÇEVRESEL 1 2 3

KAPI NO. | AYKIRI 1 2 3

KULLAR AHIRI | YAPTIRAN | YAPIM TARİHİ | MİMARİ ÇAĞI: Osmanlı

YAPAN | KİTABE | VAKFIYE

GENEL TANIM: Deniz Kuvvet Komutanlığı Çuhane Cephane Depo Komutanlığı sınırları içinde bulunan Osmanlı Dönemi ahır yapısıdır.

KORUMA DURUMU	TAŞIYICI YAPI	DIŞ YAPI	ÜST YAPI	İÇ YAPI	SÜSLEME ELEMANLARI	RUTUBET
A İYİ	A	A	A	A	A	A YOK
B ORTA	B	B	B	B	B	B İZİN VAR
C KÖTÜ	C	C	C	C	C	C ÖNEMLİ

VAZİYET PLÂNI

FOTOĞRAF

BUGÜNKÜ SAHİBİ: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı | BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

YAPILAN ONARIMLAR: Yapının arkasında ana eksene bitişik durumda eklentisi vardır. Yan pencerelerle arkadaki pencerelerin bir kısmı sonradan örülerek kapatılmıştır.

AYRINTILI ANLATIM: Yapı iki katlı bir ana eksen ile bu eksenin iki yanında uzanan tek katlı ahır ünitelerinden oluşmaktadır. Kargir binanın ana giriş kapısının her iki yanında taş söveli, basık kemerli dikdörtgen pencereler bulunur. Ahırın her iki tarafında birer kapı; ön yan ve arka cephelerde ise kareye yakın pencereler vardır. Eksenin ikinci katında küçük bir balkon yer alır. Yapı dar saçaklı olup beşik çatılı ve alafranga kiremit örtülüdür.

TEKNİK BİLGİLER: Su | Isınma | Elektrik | Kanalizasyon

ORJİNAL KULLANIMI: Ahır

BUGÜNKÜ KULLANIMI: Depo

ÖNERİLEN KULLANIM

HAZIRLAYANLAR

YAYIN DİZİNİ

EKLER: RAPOR | FOTOĞRAF | RÖLEVE PROJESİ | RESTORASYON PRJ. | HARİTA | KROKİ | KİTABE | VAKFİYE

KONTROL EDEN

KURUL ONAY NO.

REVİZYON

KURUL KARARLARI: İstanbul II No.lu K.T.V.K.B.K. 'nun 25/6/1998 tarih ve 4861 sayılı kararı.

Ek B6: Hidroelektrik Santrali Tescil Fişi(1995)

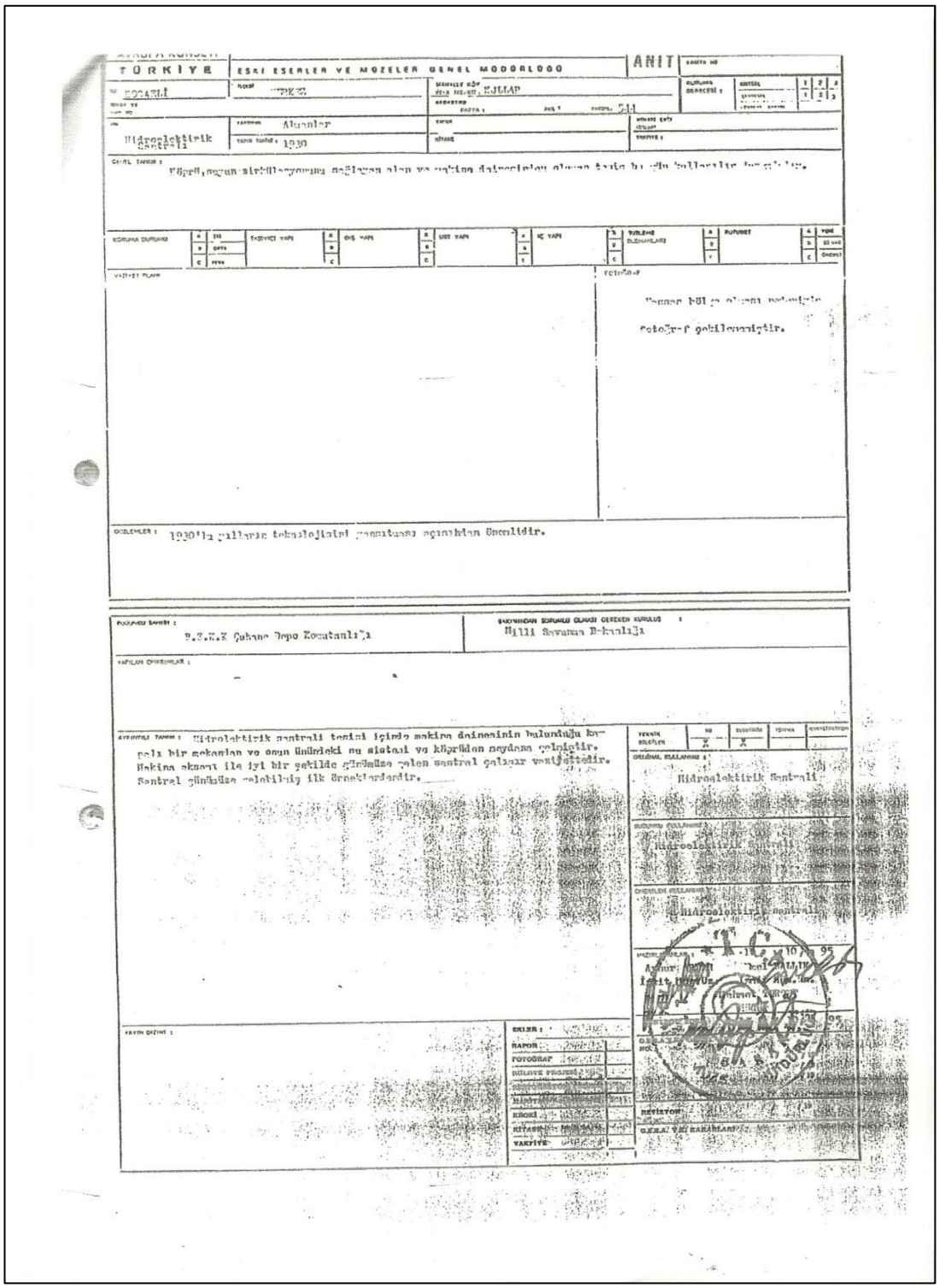

TÜRKİYE — ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ — ANIT

Hidroelektrik Santrali

Alaaddin — 1930

Hidroelektrik santrali tesisi içinde makina dairesinin bulunduğu kapalı bir mekandan ve onun ünündeki su sistemi ve köprüden meydana gelmiştir. Makina aksamı ile iyi bir şekilde günümüze gelen santral çalışır vaziyettedir. Santral günümüze gelebilmiş ilk örneklerdendir.

1930'lu yıllarda teknolojisini yansıtması açısından önemlidir.

Hidroelektrik Santrali

Hidroelektrik

Hidroelektrik santrali

Ek B7:Baraj Yapısı Tescil Fişi(1995)

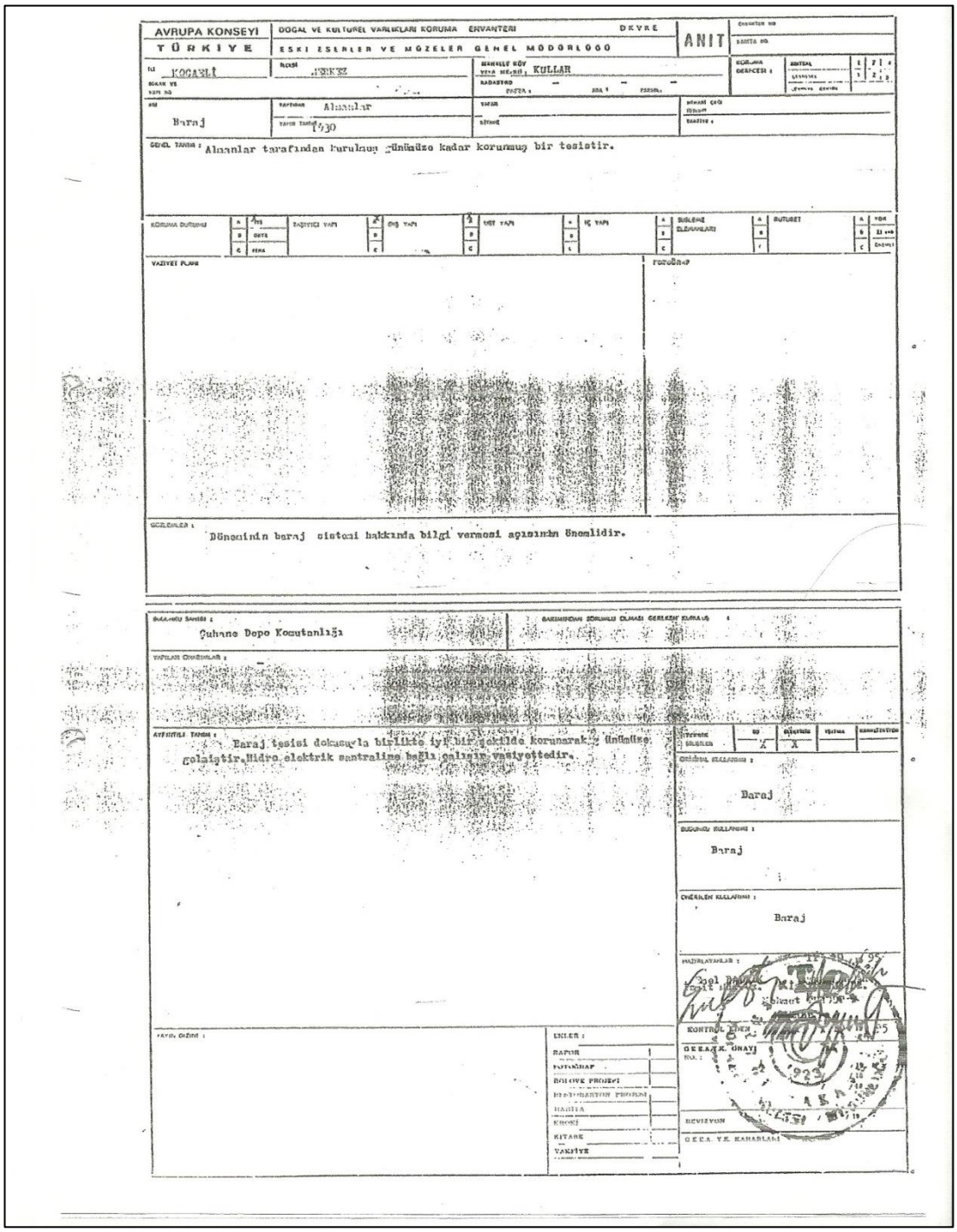

AVRUPA KONSEYİ
TÜRKİYE

DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ
ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

DEVRE
ANIT

İLİ: KOCAELİ
İLÇESİ: GEBZE
MAHALLE KÖY VEYA MEVKİİ: KULLAR
ADRESİ: POSTA: SOKAK: PARSEL:
KORUMA DERECESİ: KURUL 1 3 / SINIFI 1 2 / GRUBU

ADI: Baraj
YAPANI: Almanlar
YAPIM TARİHİ: 1930
TAMİR:
BİTİMİ:
MİMARI ÇEŞİDİ:
BİLİNİŞİ:

GENEL TANIM: Almanlar tarafından kurulup günümüze kadar korunmuş bir tesistir.

KORUMA DURUMU: A İYİ, B ORTA, C KÖTÜ
TAŞIYICI YAPI: A, B, C
DIŞ YAPI: A, B, C
ÜST YAPI: A, B, C
İÇ YAPI: A, B, C
SÜSLEME ELEMANLARI: A, B, C
BUTUNLUK: A, B, C
YOK / VAR

VAZİYET PLANI:
FOTOĞRAF:

NOTLAR: Dönemin baraj sistemi hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir.

MALİKİ VE SAYISI: Çubuklu Depo Komutanlığı
BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ:
YAPILAN ÖNERİMLER: -

AYRINTILI TANIM: Baraj tesisi dokusuyla birlikte iyi bir şekilde korunarak günümüze ulaştırılmıştır. Hidro elektrik santraline bağlı çalışır vaziyettedir.

TEKNİK DURUMU: İYİ X, ORTA X, YIKINTI, KAMULAŞTIRMA
ORİJİNAL KULLANIMI: Baraj
BUGÜNKÜ KULLANIMI: Baraj
ÖNERİLEN KULLANIMI: Baraj

HAZIRLAYANLAR:
İzmit Müze Müdürlüğü
KONTROL EDEN:
GEÇİCİ ONAY NO.:
REVİZYON:
GEÇİCİ VE KARARLAR:

YAPI ÖRNİNİ:

ÜNİLER:
RAPOR
FOTOĞRAF
RÖLÖVE PROJESİ
RESTORASYON PROJESİ
HARİTA
KROKİ
KİTABE
VAKFİYE

Ek B8: Su Kulesi Tescil Fişi (1995)

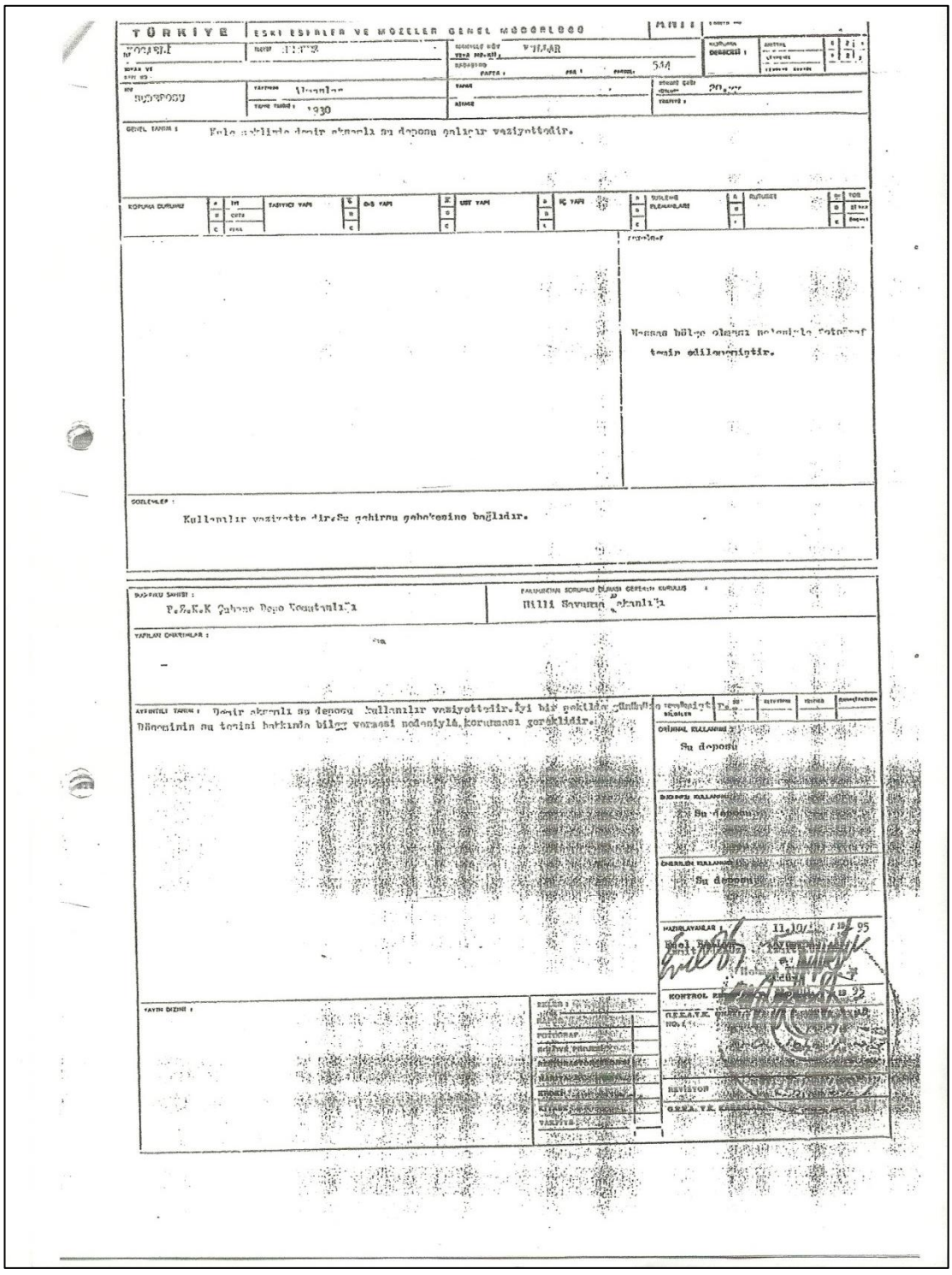

Ek B9 : Dokuma Atölyesinin(1 no'lu) Tescil Fişi(1995)

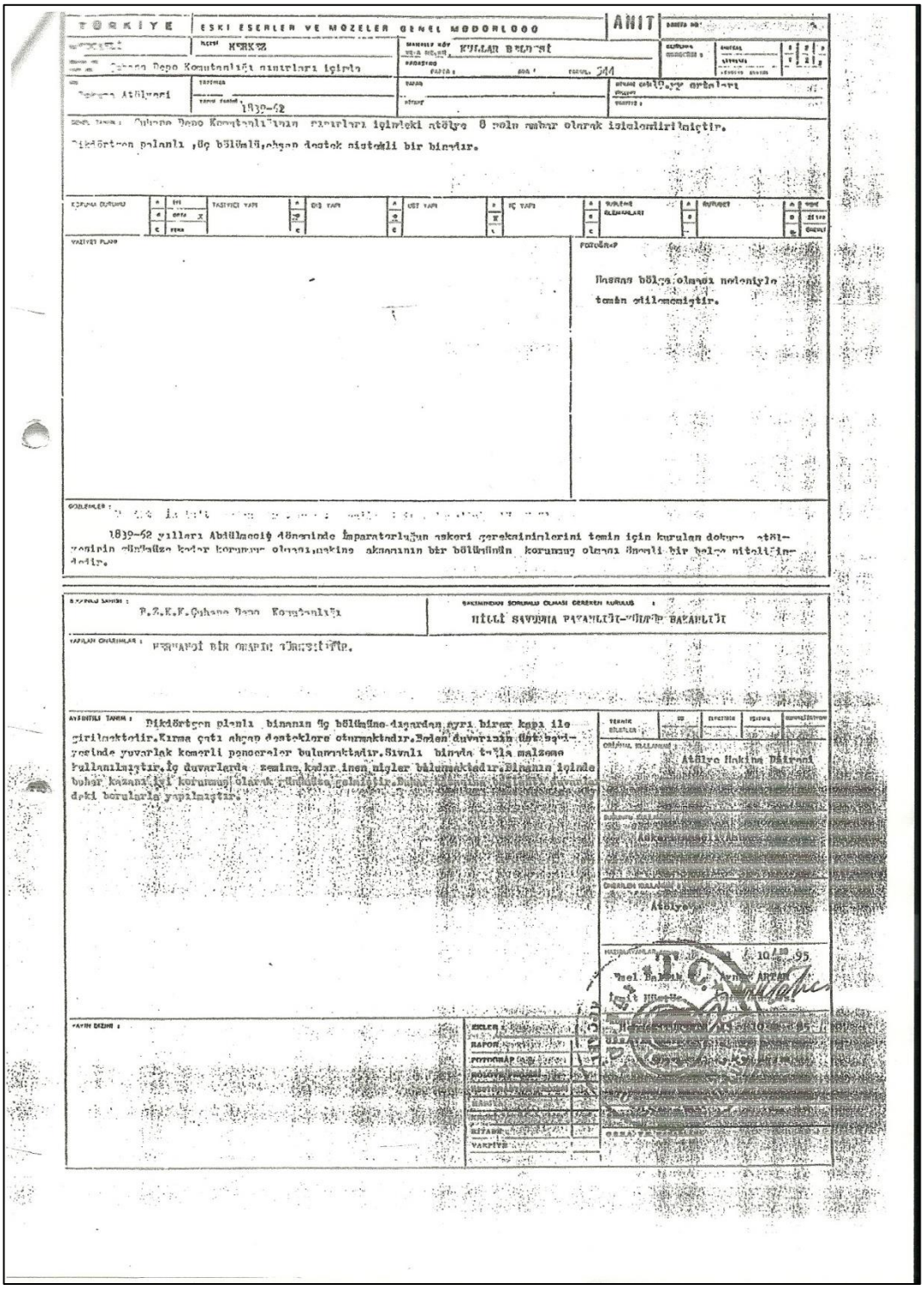

TÜRKİYE ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ — ANIT

İli: MERKEZ — Mahalle Köy: KÜLLAR BELDESİ — Mevkii: Çukurca Depo Komutanlığı sınırları içinde — Parsel: 341

Yapının Adı: Atölyeler — Yapım Tarihi: 1839-42 — Mülkiyet şekli: Askeri Makamları

Yapının Tanımı: Çukurca Depo Komutanlığının sınırları içindeki atölye 8 nolu sıradır olarak isimlendirilmiştir.
Dikdörtgen planlı ,Üç bölümlü,ahşap destek sistemli bir binadır.

Yapının Durumu: İyi — Taşıyıcı Yapı: Dış Yapı: Üst Yapı: İç Yapı: Süsleme Elemanları: Diğerleri: Yüzde: 25

Vaziyet Planı:

Fotoğraf:
Binanın bölge olması nedeniyle temin edilmemiştir.

Değişiklikler:
1839-42 yılları Abdülmecid döneminde İmparatorluğun askeri gereksinimlerini temin için kurulan dokuma atölyesinin günümüze kadar korunmuş olması,makine akımının bir bölümünün korunmuş olması önemli bir belge niteliğindedir.

Envanter Sahibi: T.S.K.K.Çukurca Depo Komutanlığı
Sakınımdan Sorumlu Olması Gereken Kuruluş: MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI-MİLİTER BAKANLIĞI
Yapılan Onarımlar: BİLİNMİYOR BİR ONARIM GÖRMEMİŞTİR.

Ayrıntılı Tanım: Dikdörtgen planlı binanın üç bölümüne dışarıdan ayrı birer kapı ile girilmektedir.Kırma çatı ahşap destek lere oturmaktadır.Beden duvarının üst seviyesinde yuvarlak kemerli pencereler bulunmaktadır.Sıvalı binada taşla malzeme kullanılmıştır.İç duvarlarda zemine kadar inen niler bulunmaktadır.Binanın içinde buhar kazanı iyi korunmuş olarak günümüze gelmiştir.Buhar [illegible] deki borularla yapılmıştır.

Yapının Kullanım Durumu: Atölye Hakim Dairesi
Askeri Hizmet Alanı
Atölye
10 AĞU 95

Fayın Dizimi:
EKLER
RAPOR
FOTOĞRAF
KROKİ
RESİM
MAKET
BİTABİ
VAKFİYE

Ek B10 : Çınar Ağaçları Tescil Fişi(1995)

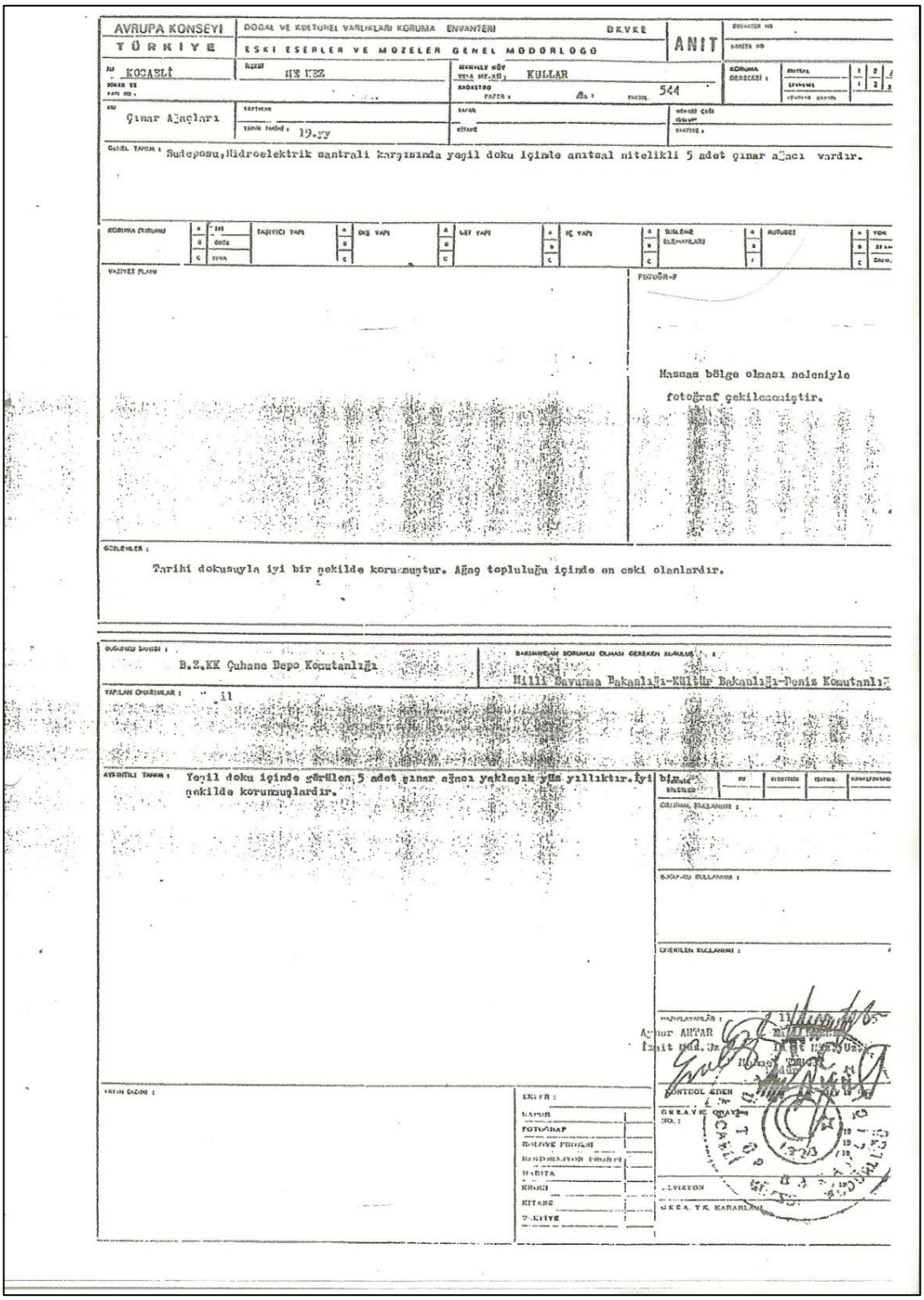

AVRUPA KONSEYİ
TÜRKİYE

DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ — DKVKE
ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ANIT

İLİ: KOCAELİ
İLÇESİ: HEREKE
MAHALLE KÖY VEYA MEVKİİ: KULLAR
KADASTRO PAFTA: 8a PARSEL: 544
ADI: Çınar Ağaçları
YAPTIRAN:
YAPIM TARİHİ: 19.yy
YAPAN:
MİMARİ ÇAĞI:

GENEL TANIM: Sudeposu,Hidroelektrik santrali karşısında yeşil doku içinde anıtsal nitelikli 5 adet çınar ağacı vardır.

KORUMA DURUMU: İYİ / ORTA / YIKIK
TAŞIYICI YAPI
DIŞ YAPI
İÇ YAPI
SÜSLEME ELEMANLARI
AUTOCAD
YOK

VAZİYET PLANI

FOTOĞRAF

Hassas bölge olması nedeniyle fotoğraf çekilememiştir.

GÖZLEMLER:
Tarihi dokusuyla iyi bir şekilde korunmuştur. Ağaç topluluğu içinde en eski olanlardır.

DOĞRUDAN SAHİBİ: B.Z.KK Çuhane Depo Komutanlığı
BAĞIMLIDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Milli Savunma Bakanlığı-Kültür Bakanlığı-Deniz Komutanlığı
YAPILAN ONARIMLAR: ..il

AYRINTILI TANIM: Yeşil doku içinde görülen 5 adet çınar ağacı yaklaşık yüz yıllıktır.İyi bir şekilde korunmuşlardır.

ÖNERİLEN KULLANIMI:

HAZIRLAYANLAR: Aytur ARTAR
İzmit Müd. Ja

KONTROL EDEN

GEKAYK ONAY NO.:

YAYIN ÖNERİSİ:

EKLER:
RAPOR
FOTOĞRAF
RÖLEVE PROJESİ
RESTORASYON PROJESİ
HARİTA
KROKİ
KİTABE
DİĞER

REVİZYON

GEKA.YK KARARLARI

Ek C: Z01, Z02, Z03, Z04 ve Z05 mekânlardan alınan numunelerin yerlerinin fotoğrafları.

N.1

N.2

N.3

N.4

N.5

N.6

N.7

N.8

N.9

N.10

N.11

N.12

N.13

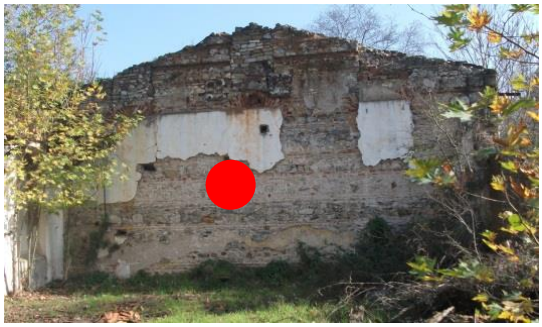

N.14

N.15

Ek D: Sir William Fairbairn'ın "Treatise on Mills and Millwork" adlı Kitabında Yer alan Çuha Fabrikası ile İlgili Çizimler

Ek D1:Ana Üretim Binası ve Makine Yerleşim Planı

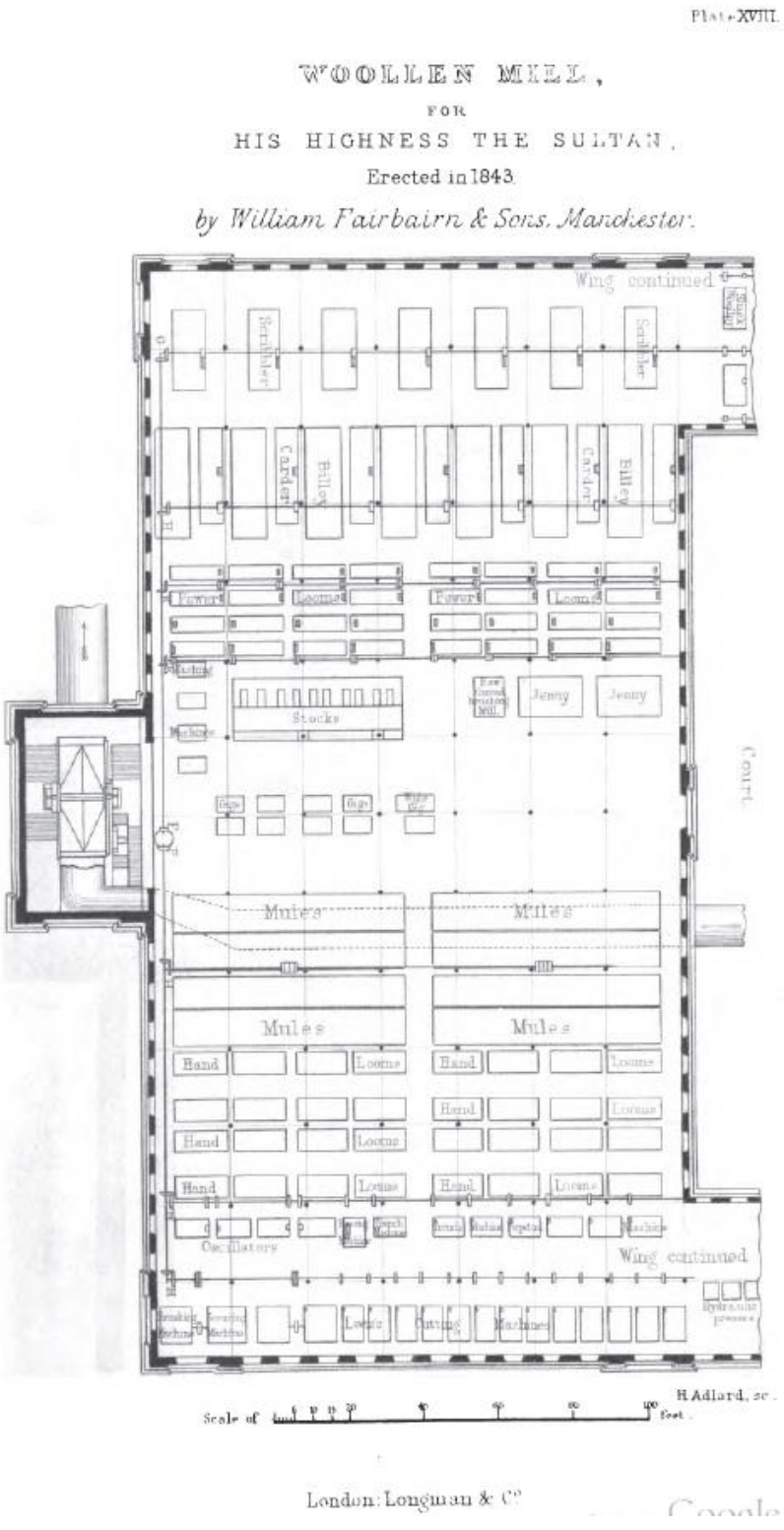

Ek D2: Ana Üretim Binası Kesiti

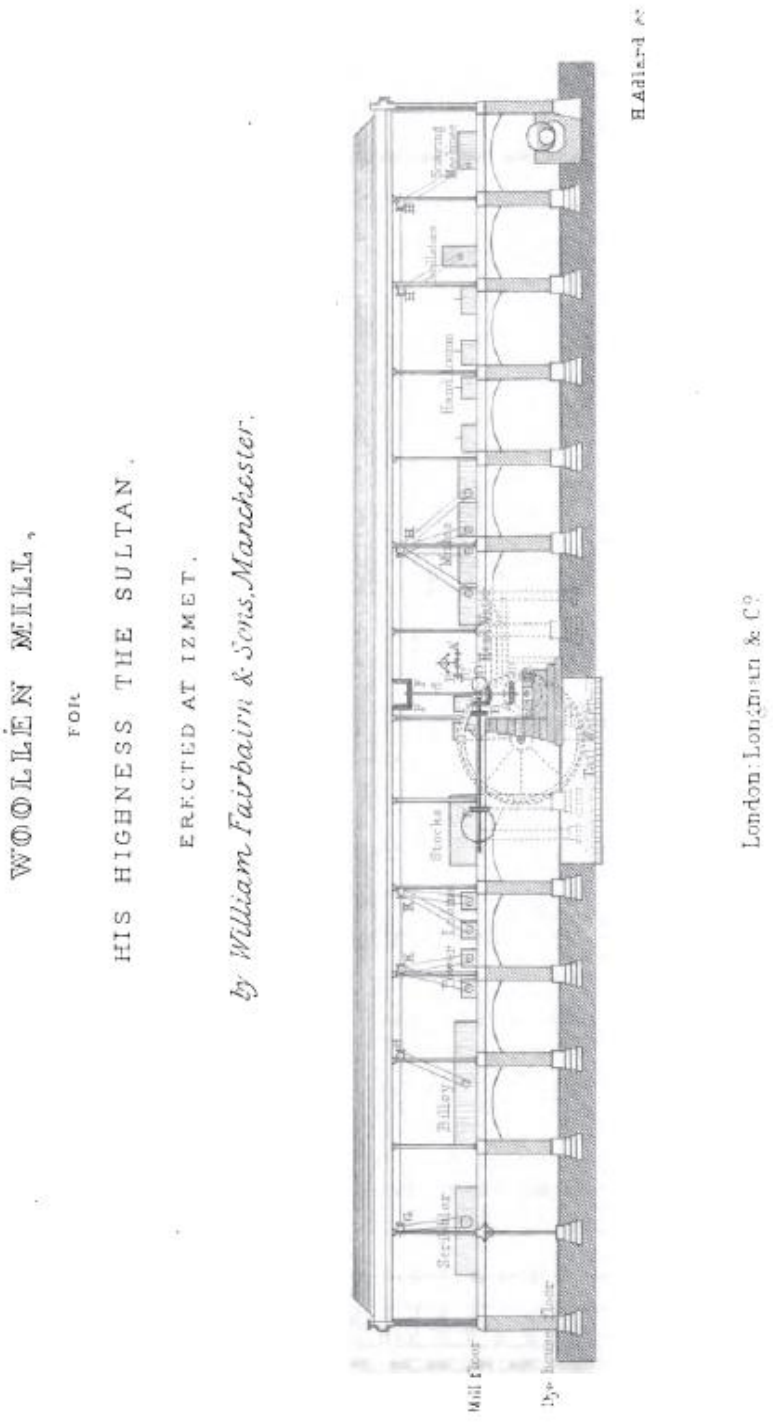

Ek D3:Ana Üretim Binası bitişiğindeki Su Çarkının Kesiti

Fig. 304.

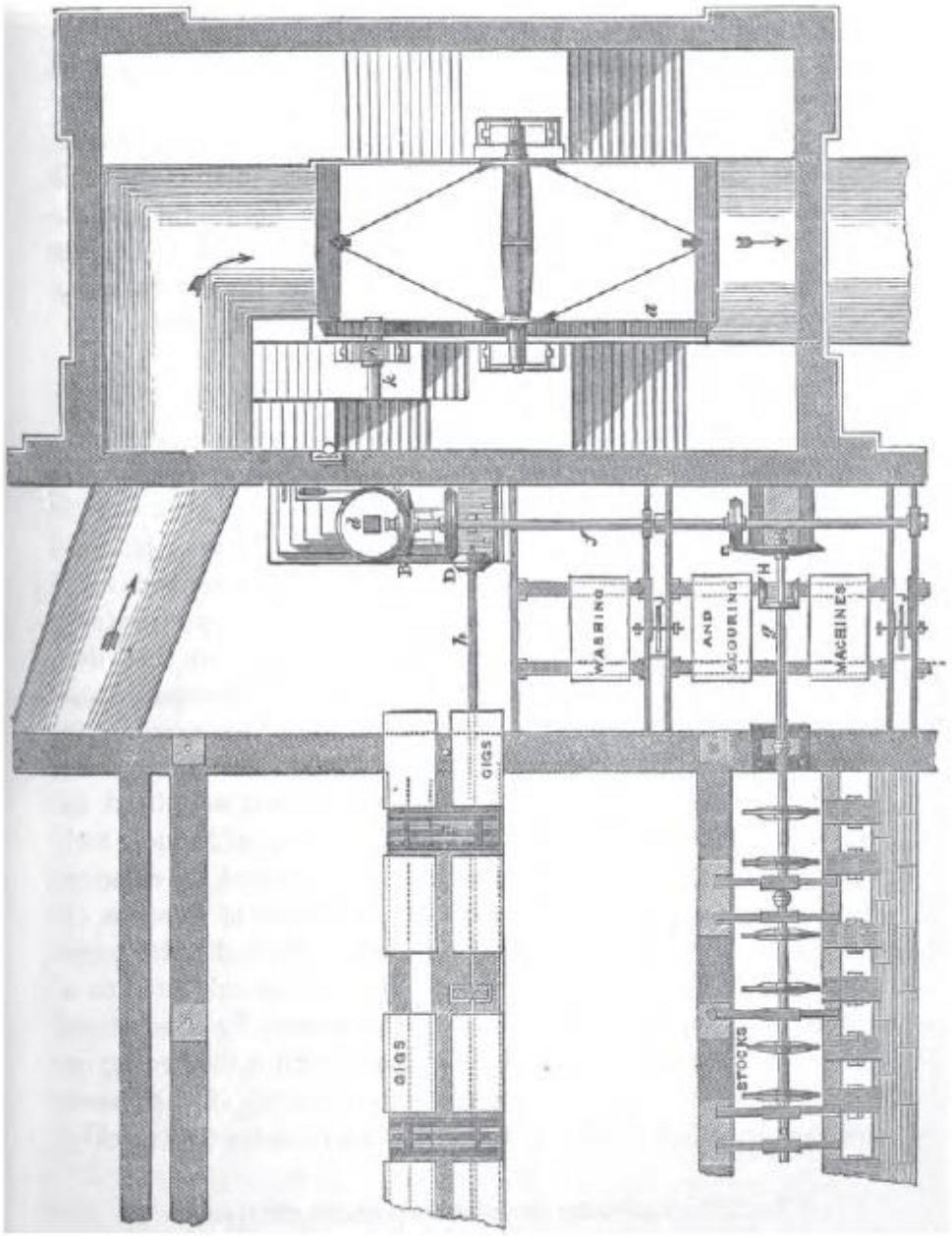

Ek E: Fabrika Alanına Ait Eski Fotoğraflar

Ek E1:İzmit Fabrikasının yerini gösteren harita(IRCICA NO: 45)

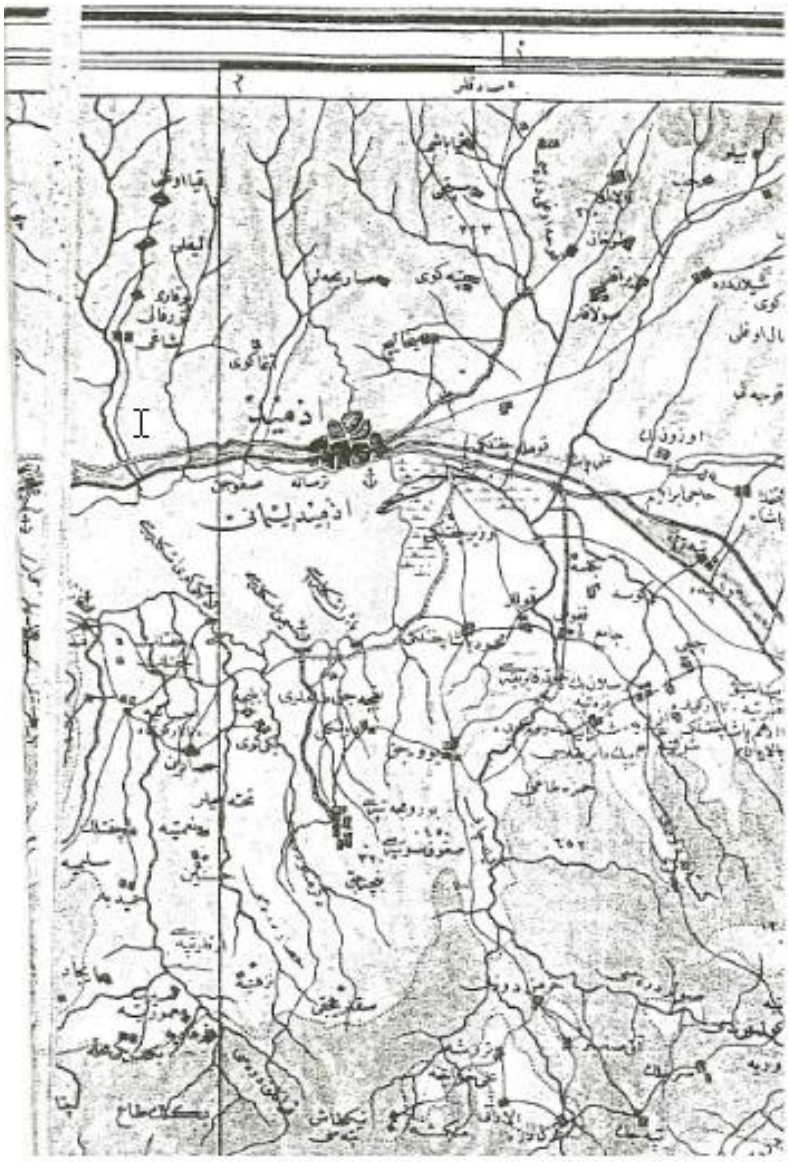

Ek E2:Çuha Fabrikası Ana Üretim Binasının İç Mekânından Görünüm

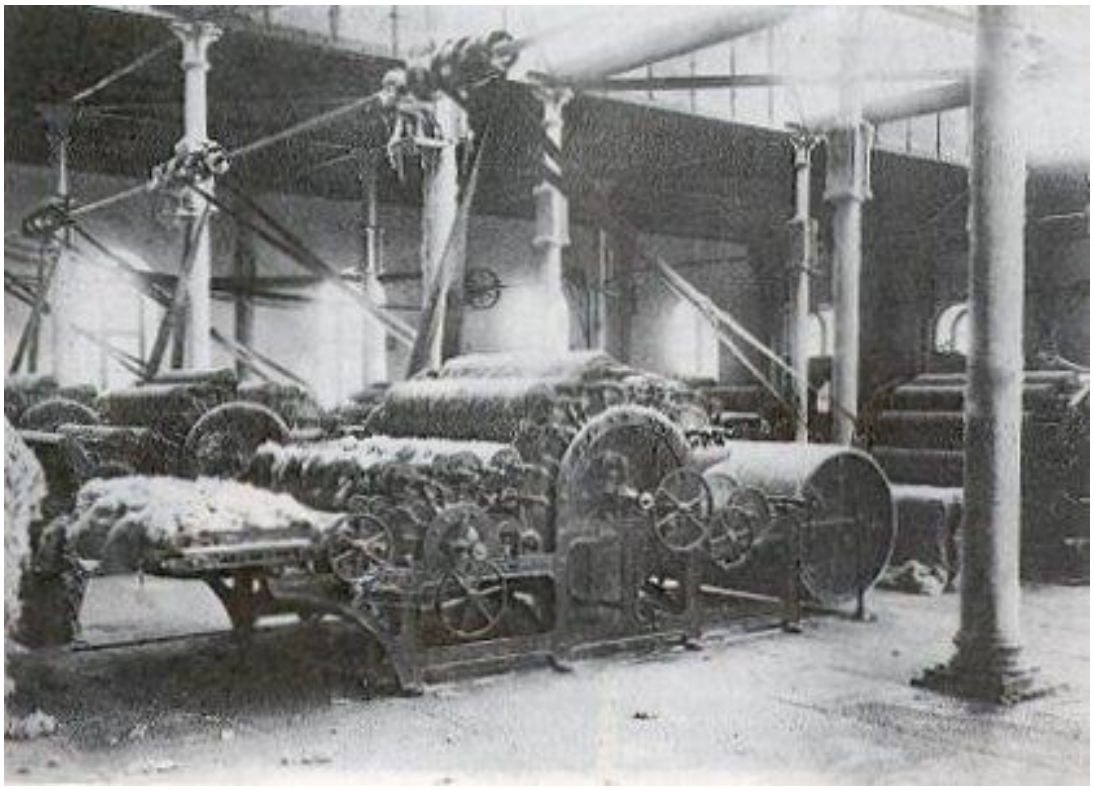

Ek E3:Çuha Fabrikası Alanını Gösteren Kartpostal

Ek E4:Çuha Fabrikası Alanını Gösteren Kartpostal

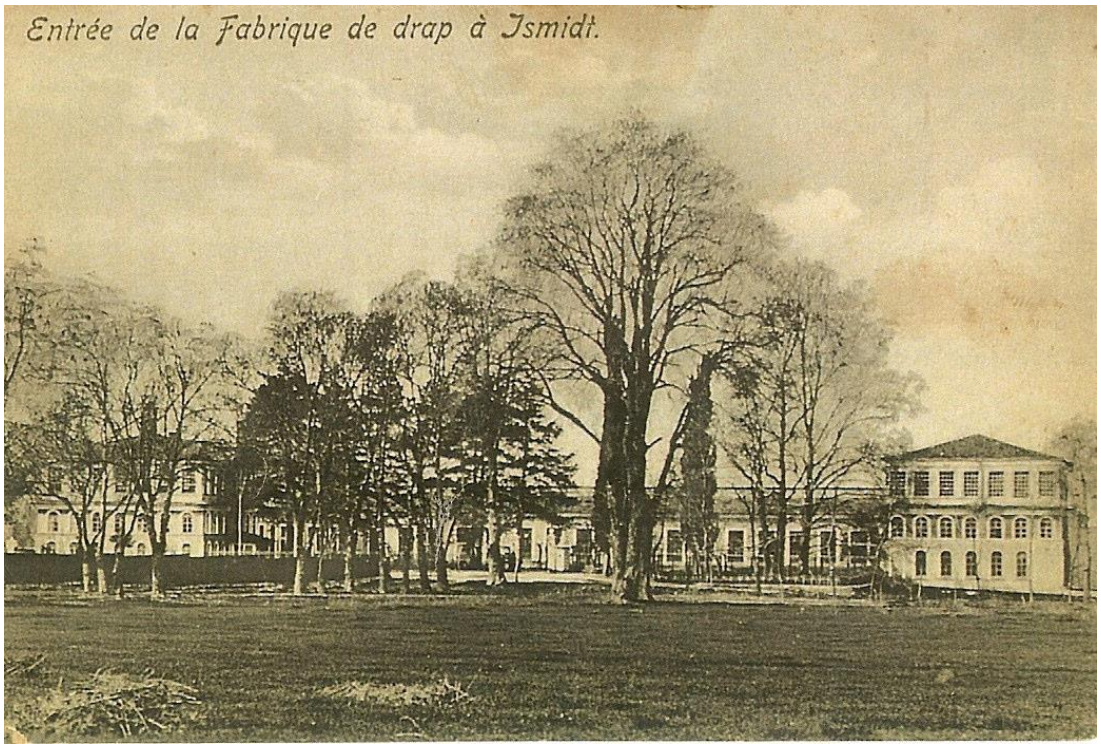

Ek E5:Çuha Fabrikası Alanını Gösteren Kartpostal

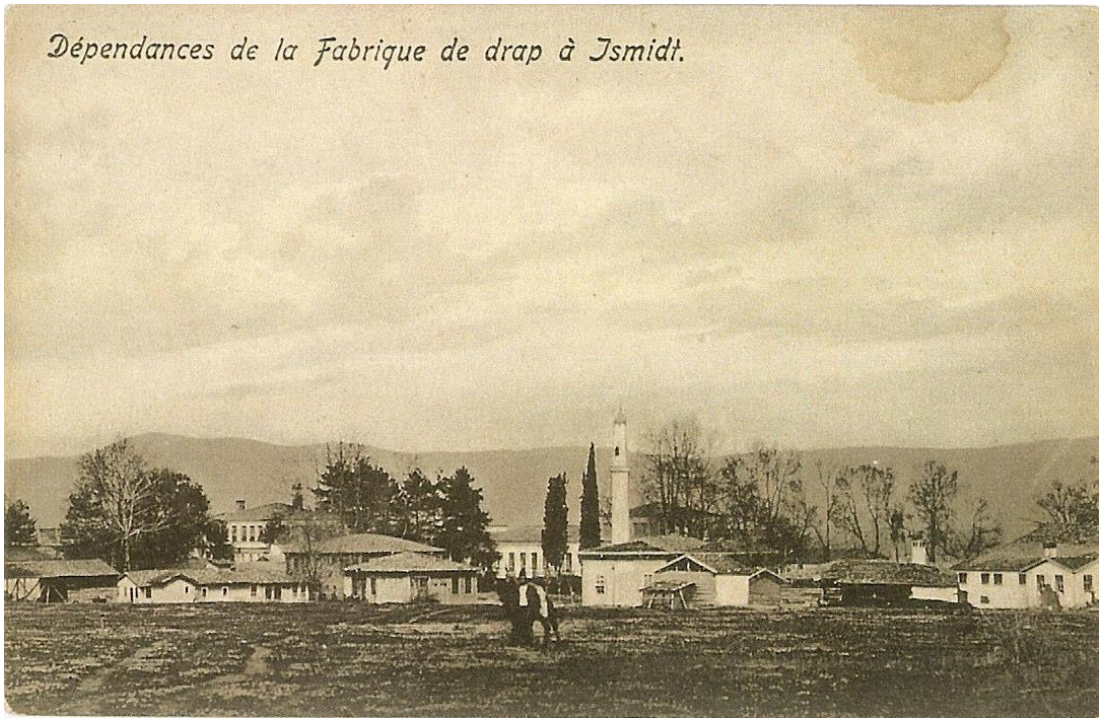

Ek E6:Çuha Fabrikası Alanını Gösteren Kartpostal

Ek F: Dokuma Atölyesi ile ilgili kullanılan fotoğrafların çekim yerlerinin gösteren planlar

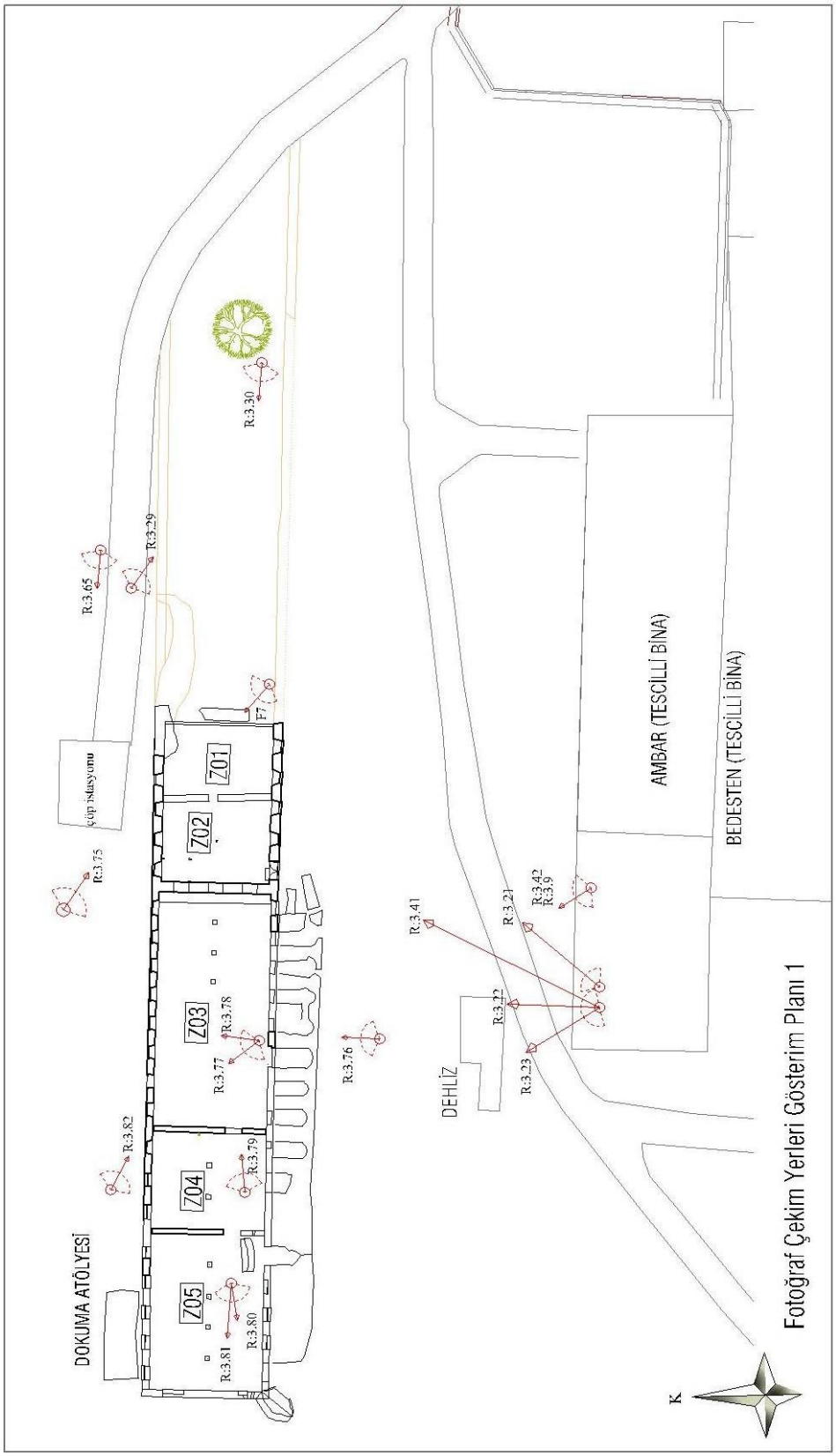

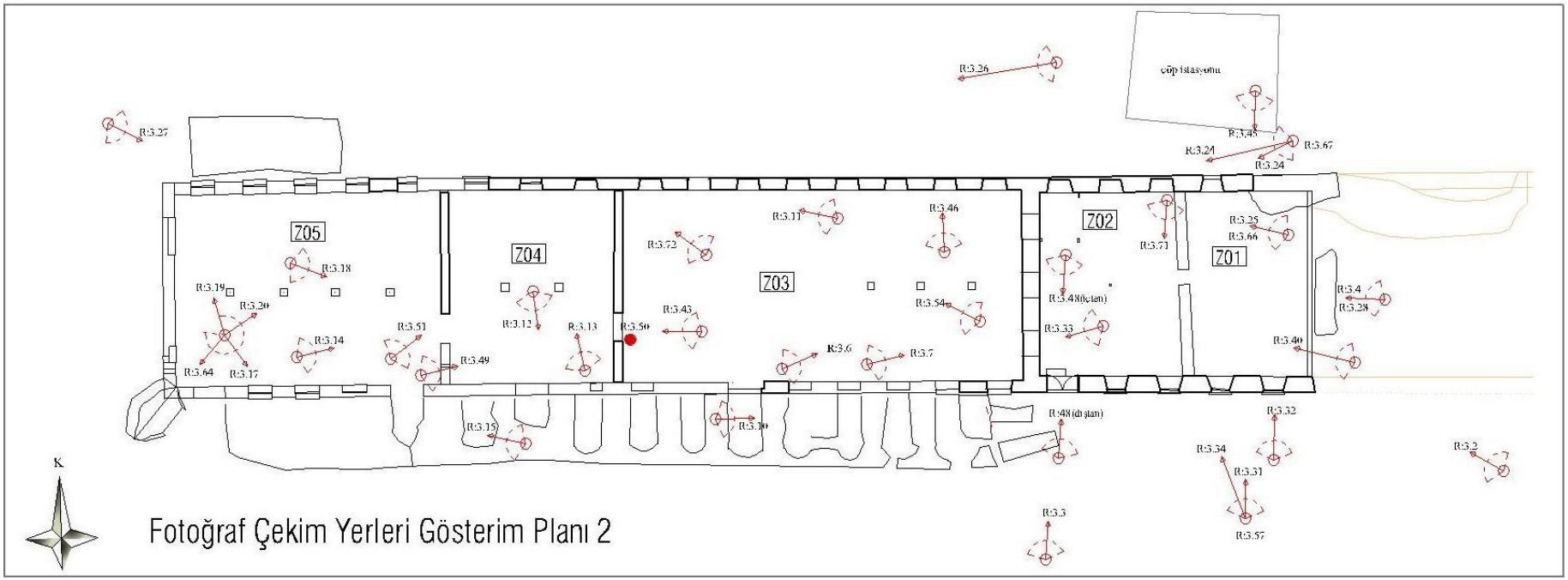
Z05
Z04
Z03
Z02
Z01
çöp istasyonu
K
Fotoğraf Çekim Yerleri Gösterim Planı 2

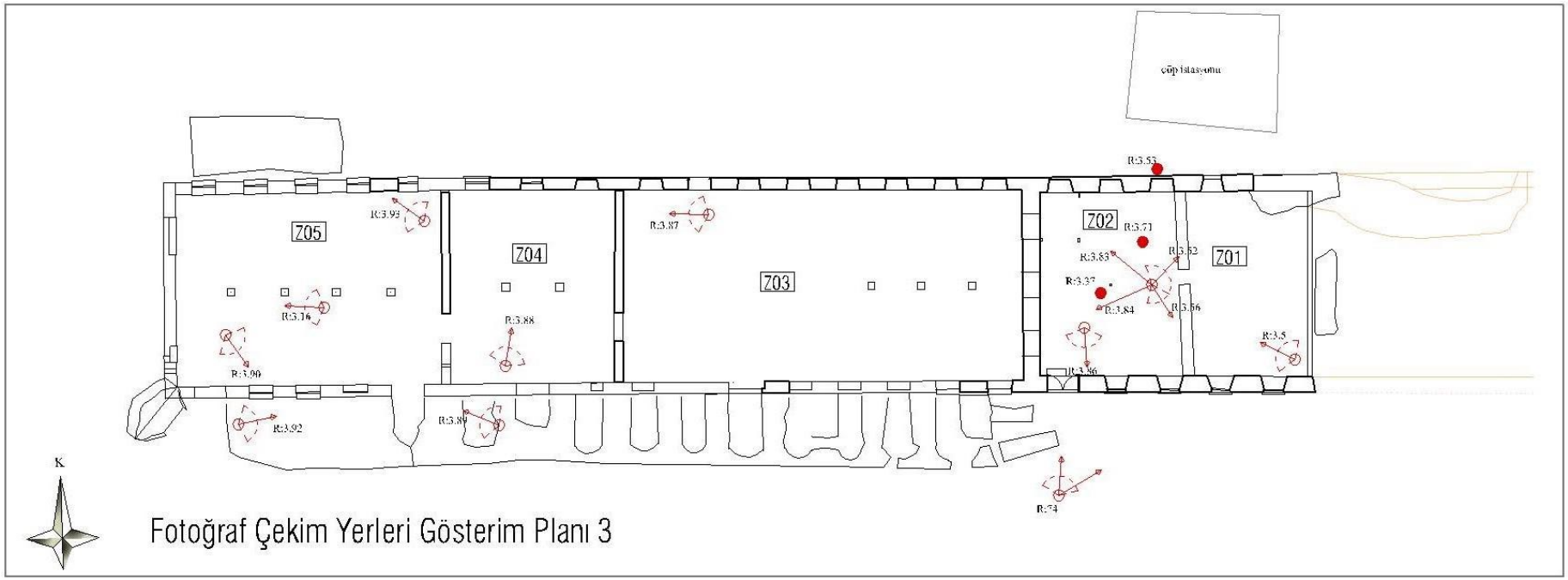
çöp istasyonu
Z05
Z04
Z03
Z02
Z01
R:3.93
R:3.87
R:3.53
R:3.71
R:3.83
R:3.62
R:3.37
R:3.84
R:3.66
R:3.16
R:3.88
R:3.90
R:3.5
R:3.86
R:3.92
R:3.89
R:74
K
Fotoğraf Çekim Yerleri Gösterim Planı 3

Ek G: Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon çizimleri ve Malzeme Analizi, Bozulma Analizleri, Dönem Analizlerini içeren CD.